

Obraz Jizerských hor v prózách pro mládež Miloše Zapletala a Jana Suchla

Diplomová práce

Studijní program:

N7504 Učitelství pro střední školy

Studijní obory:

Učitelství českého jazyka a literatury

Učitelství dějepisu pro 2. stupeň základní školy

Autor práce:

Bc. Kateřina Hmírová

Vedoucí práce:

Mgr. Eva Koudelková, Ph.D.

Katedra českého jazyka a literatury

Zadání diplomové práce

Obraz Jizerských hor v prózách pro mládež Miloše Zapletala a Jana Suchla

Jméno a příjmení: Bc. Kateřina Hmírová
Osobní číslo: P19000353
Studijní program: N7504 Učitelství pro střední školy
Studijní obory: Učitelství českého jazyka a literatury
Učitelství dějepisu pro 2. stupeň základní školy
Zadávací katedra: Katedra českého jazyka a literatury
Akademický rok: 2019/2020

Zásady pro vypracování:

Cílem práce je postihnout způsobu zobrazení prostoru Jizerských hor v prózách pro mládež od Miloše Zapletala a Jana Suchla. Práce se především zaměří na osobitost přístupu obou autorů k reflexi specifík Jizerských hor jako oblasti zcela svébytné z hlediska geografického, historického, sociálního a etnografického.

Součástí práce bude zasazení děl obou autorů do žánrového i regionálního kontextu, nástin života obou spisovatelů, z něhož by měl být patrný jejich osobní vztah k tomuto kraji, a literární mapa, na níž budou vyznačena a popsána relevantní místa.

Prostuduji dostupné pramenné materiály a relevantní sekundární literaturu a pro dosažení vytčeného cíle použiji metody textové analýzy, interpretace a komparace.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

tištěná/elektronická
Čeština

Seznam odborné literatury:

- SUCHL, Jan. *Senzační holka*. Vyd. 2. Praha: Erika, 1997, 136 s., front. ISBN 80-7190-540-2.
SUCHL, Jan. *Senzační pár*. Praha: Erika, 1997, 171 s. ISBN 80-7190-528-3.
SUCHL, Jan. *Senzační trio*. Vyd. 4. Praha: Erika, 2000, 203 s. Dívčí román. ISBN 80-7190-049-4.
SUCHL, Jan. *Zelenou stopou*. Ilustroval Jan SCHMID. Liberec: Severočeské nakladatelství, 1964, 242 s.
SUCHL, Jan. *Ztracená osada*. 2. vyd. Ilustroval Ruda ŠVÁB. Praha: Albatros, 1988, 239 s.
ZAPLETAL, Miloš. *Cvoci*. Ilustroval ČERMÁK, Marko. V Praze: Knižní klub, 2008, 309 s. ISBN 978-80-242-2073-4.
ZAPLETAL, Miloš. *Ostrov přátelství*. 2. vyd. Ilustroval ČERMÁK, Marko. Praha: Leprez, 1994, 262 s. Knihy táborového ohně, Sv. 11. ISBN 80-901826-0-7.
ZAPLETAL, Miloš. *Sedmička: Klukovská dobrodružství na řece*. 2. vyd. Praha: Leprez, 1993, 227 s. Knihy táborového ohně, Sv. 6. ISBN 80-900821-4-9.
ZAPLETAL, Miloš. *Soví jeskyně*. Praha: Leprez, 1997, 201 s. Knihy táborového ohně, sv. 20. ISBN 80-86061-03-5.
ZAPLETAL, Miloš. *Štezka odvahy*. Ilustroval Jiří GRBAVČÍK. Praha: Vydavatelství Václav Vávra, 2015, 177 s. ISBN 978-80-87875-07-0.
HEGER, Vladimír. *Jan Suchl*. Praha: ČS, 1989, 177 s. Portréty spisovatelů.
HODROVÁ, Daniela. *Místa s tajemstvím: (kapitoly z literární topologie)*. Vyd. 1. Praha: KLP, 1994. 211 s., [12] s. obr. příl. ISBN 80-85917-03-3.
HODROVÁ, Daniela et al. *Poetika míst: kapitoly z literární tematologie*. Vydání první. Jinočany: H & H, 1997. 249 stran. ISBN 80-86022-04-8.
HOLEJŠKOVÁ-GENČIOVÁ, Miroslava. *Literatura pro děti a mládež: ve srovnávacím žánrovém pohledu*. 1. vyd. Praha: SPN, 1984. 245 s.
CHALOUPKA, Otakar a Jaroslav VORÁČEK. *Kontury české literatury pro děti a mládež (od začátku 19. století po současnost)*. 2. vyd. Praha: Albatros, 1984.
JIRÁSEK, Ivo, ed. *ZET – Miloš Zapletal*. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2010, 333 s. Gymnasion, sv. 2. ISBN 978-80-244-2662-4.
KOUDELKOVÁ, Eva. *Literatura libereckého regionu*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2014, 121 s. ISBN 978-80-7494-101-6.
STUDENOVSKÝ, Tomáš, BLÁHA, Josef. *Slovník autorů pro chlapce*. Praha: Ostrov, 2000. ISBN 80-86289-04-4.
ŠUBRTOVÁ, Milena a Miroslav CHOCHOLATÝ. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež II.: čeští spisovatelé*. Praha: Libri, 2012. ISBN 978-80-7277-506-4.
ULIČNÝ, Oldřich. *Prostor pro jazyk a styl: Lingvostylistické analýzy současné české prózy pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 1987, 263 s.
URBANOVÁ, S. *Chápání regionu a regionální tematiky*. In: Česká literatura 47. 1999, roč. 47, s. 608-628. ISSN 0009-0468.

Vedoucí práce: Mgr. Eva Koudelková, Ph.D.
Katedra českého jazyka a literatury

Datum zadání práce: 30. listopadu 2019
Předpokládaný termín odevzdání: 30. dubna 2021

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

prof. PhDr. Oldřich Uličný, DrSc.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. listopadu 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má diplomová práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

9. prosince 2021

Bc. Kateřina Hmírová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucí své diplomové práce Mgr. Evě Koudelkové, Ph.D., za odborné vedení a za čas, který mi věnovala. Děkuji také Bc. Lucii Dvořákové a Mgr. Romaně Wágnerové za pomoc při revizích a za podporu během celého studia. V neposlední řadě patří velké poděkování mým rodičům, bratrovi a partnerovi, bez nichž bych tuto práci nemohla dokončit.

Anotace

Tato diplomová práce si klade za cíl postihnout způsob zobrazení Jizerských hor v prózách pro mládež Miloše Zapletala a Jana Suchla. Reflektuje region z několika úhlů pohledu, především z hlediska historického, geografického, etnografického a sociálního. V teoretické části nastiňuje život obou spisovatelů a pokouší se objasnit, proč vybrané prózy řadíme mezi regionální literaturu, co to regionální literatura je a jakými způsoby na ni lze nahlížet. V teoreticko-praktické části se práce zaměřuje na postížení objektivních faktů o regionu a na analýzu vybraných textů obou autorů, jimiž jsou prózy *Cvoci* a *Stezka odvahy* od Miloše Zapletala a trilogie *Senzační trio*, *Senzační holka* a *Senzační pár* a romány *Zelenou stopou* a *Ztracená osada* od Jana Suchla.

Klíčová slova

Miloš Zapletal, Jan Suchl, Jizerské hory, literatura pro děti a mládež, regionální literatura, *Cvoci*, *Stezka odvahy*, *Senzační trio*, *Senzační holka*, *Senzační pár*, *Zelenou stopou*, *Ztracená osada*

Annotation

This master thesis aims to identify the way of displaying the Jizera Mountains in the prose for teenagers written by Miloš Zapletal and Jan Suchl. It reflects the region from various perspectives, particularly from historical, geographical, ethnographical and social points of view. The theoretical part describes the life of both authors as well as the term literature of the local colour. Furthermore, it clarifies the reason why the chosen prose is classified as the above-mentioned kind of literature. Another part of the thesis, which combines the theory and practice, focuses on the impact on the unbiased facts about the region. Moreover, it analyzes the chosen texts of both authors. To be more specific, prose *Cvoci* and *Stezka odvahy* by Miloš Zapletal and the trilogy *Senzační trio*, *Senzační holka*, *Senzační pár* as well as the novels *Zelenou stopou* and *Ztracená osada* by Jan Suchl.

Key Words

Miloš Zapletal, Jan Suchl, Jizera Mountains, literature for children and youth, regional literature, *Cvoci*, *Stezka odvahy*, *Senzační trio*, *Senzační holka*, *Zelenou stopou*, *Ztracená osada*

Obsah

Obsah.....	8
Seznam obrázků.....	10
Seznam použitých zkratk 11	11
Úvod	12
1 Medailony autorů	15
1.1 Miloš Zapletal.....	15
1.1.1 Skauting	15
1.1.2 Celoživotní tvorba.....	16
1.1.3 Miloš Zapletal a Jizerské hory	17
1.2 Jan Suchl.....	19
1.2.1 Kariéra	19
1.2.2 Literatura pro děti a mládež.....	19
1.2.3 Fotografické publikace	20
1.2.4 Jan Suchl a Jizerské hory	20
2 Regionální literatura.....	22
2.1 Regionalismus	22
2.2 Pojetí regionální literatury	23
3 Jizerské hory a jejich reflexe oběma autory.....	26
3.1 Jizerské hory	27
3.2 Vymezení oblasti Jizerských hor pro účely této práce	27
3.3 Historie Jizerských hor	28
3.4 Příroda Jizerských hor	28
3.4.1 Geologie a geomorfologie	28
3.4.2 Hydrologie	31
3.4.3 Klima	33
3.4.4 Flóra	35
3.4.5 NPR Rašeliniště Jizery a NPR Rašeliniště Jizerky.....	37
3.5 Jizerskohorské formy obživy.....	40

3.5.1	Lesní hospodářství	40
3.5.2	Zemědělství.....	49
3.5.3	Sklářství	50
3.6	Jizerskohorská architektura	52
3.7	Významná místa Jizerských hor	55
3.7.1	Osada Jizerka	55
3.7.2	Kříže a pomníky.....	62
3.8	Osobnosti Jizerských hor.....	65
3.9	Národnostní problematika	67
3.9.1	Česko-polské vztahy	67
3.9.2	Česko-německé vztahy	67
3.10	Regionální zvyky	69
3.11	Vyjádření lásky autorů k Jizerským horám skrze jejich díla	70
3.11.1	Líčení jizerskohorské krajiny.....	70
3.11.2	Výhledy do kraje.....	72
4	Shrnutí.....	74
	Závěr.....	78
5	Mapy	80
	Seznam použité literatury	89
	Primární literatura.....	89
	Sekundární literatura	89
	Elektronické zdroje.....	90
	Zdroje obrázků.....	91

Seznam obrázků

Obrázek 1: ocelová rozhledna na vrcholu hory Smrk	29
Obrázek 2: hora Bukovec, pohled z osady Jizerka.....	30
Obrázek 3: řeka Jizera	31
Obrázek 4: jizerskohorský bukový les	36
Obrázek 5: suchopýr, typická rostlina jizerskohorských rašelinišť	38
Obrázek 6: černé jezírko v porostu borovice kleče	37
Obrázek 7: Velká jizerská louka	39
Obrázek 8: pohled na zalesněnou horu Jizeru v roce 1976	40
Obrázek 9: pohled na téměř úplně holou horu Jizeru v roce 1996.....	41
Obrázek 10: škodlivými imisemi poškozený jizerskohorský prales	42
Obrázek 11: český pojizerský roubený dům	52
Obrázek 12: Panský dům.....	56
Obrázek 13: řeka Jizerka	58
Obrázek 14: osada Jizerka.....	59
Obrázek 15: osada Jizerka pod sněhem.....	60
Obrázek 16: dnešní podoba Hnojového domu	65
Obrázek 17: start Jizerské 50 v 70. letech minulého století	71
Obrázek 18: vrchol Ořešníku	72
Obrázek 19: přehled místopisných údajů z románu Cvoci	80
Obrázek 20: přehled místopisných údajů z románu Stezka odvahy.....	82
Obrázek 21: přehled místopisných údajů z románů Zelenou stopou a Ztracená osada	85
Obrázek 22: detail osady Jizerka.....	85
Obrázek 23: přehled místopisných údajů z trilogie Senzační trio, Senzační holka, Senzační pár	87

Seznam použitých zkratek

č. p. – číslo popisné

ha – hektar

CHKO – chráněná krajinná oblast

KSČS – Komunistická strana Čech a Moravy

m n. m. – metrů nad mořem

NDR – Německá demokratická republika

NPR – národní přírodní rezervace

RNDr. – doktor přírodních věd

tj. – to je

TOM – Turistický oddíl mládeže

UNESCO – Organizace OSN pro vzdělání, vědu a kulturu

Úvod

Oblast Jizerských hor je v posledních několika letech cílem mnoha turistů a sportovců, běžkařů, lyžařů, snowboardistů či běžců. Ti zde vyhledávají spojení horského terénu, rozsáhlého prostoru k různým sportovním aktivitám, zázemí mnoha ubytovacích zařízení, restaurací, obchůdků a půjčoven sportovního vybavení s krásnou přírodou. Výhodou je snadná dostupnost z Frýdlantska, Liberecka, Jablonecka a Tanvaldska.

Pamětníci si tyto hory pamatují ještě poloprázdné, bez čilého turistického ruchu, tišší, čistší, divočejší. O Jizerských horách vzniklo mnoho publikací, nejeden spisovatel, dobrodruh nebo prostě jen jejich milovník zkoumal historii tohoto kraje, zasadil do něj poutavý příběh, převyprávěl jeho pověsti nebo zdokumentoval jeho krásu fotoaparátem.

Jak se ale Jizerské hory otiskly do literární tvorby pro děti a mládež? Tato práce se věnuje prózám dvou autorů, kteří Jizerské hory důvěrně poznali, oblíbili si je, a nejspíš právě proto cítili potřebu do nich zasadit některé ze svých příběhů pro mládež – jsou to Miloš Zapletal a Jan Suchl.

Cílem této diplomové práce je:

1. postihnout způsoby, kterými Miloš Zapletal s Janem Suchlem zobrazili oblast Jizerských hor ve svých prózách pro mládež, a oba přístupy mezi sebou porovnat,
2. zdůraznit motivy, jichž autoři v textech využívali, a popřípadě i upozornit na ty, jež se v prózách neobjevily, ačkoliv se vzhledem k charakteru regionu nabízejí,
3. vytvořit literární mapy, z nichž bude patrné, která místa byla pro každou z próz důležitá.

V prózách by mělo být podrobně popsáno prostředí Jizerských hor a jejich příroda, protože jde o oblast, v níž hraje ráz krajiny velkou roli. Dále by se v prózách mohly objevit podrobné popisy jizerskohorské architektury. Naopak by bylo logické, aby se v dílech neobjevovalo příliš mnoho motivů spojených s typickými českými zvyklostmi tohoto regionu, neboť jde o pohraničí, v němž v minulosti žili především Němci. Ani motivy německých tradic by se v textech neměly vyskytovat, poněvadž po druhé světové válce osídlili Jizerské hory Češi a většina místních tradic zanikla.

Součástí práce jsou krátké medailony obou autorů, ujasnění některých pojmů z oblasti regionální literatury, stručná historie Jizerských hor, samotná analýza próz obou autorů určených pro mládež, fotografie zmiňovaných míst a mapy.

První dvě kapitoly: *Medailony autorů* a *Regionální literatura* jsou ryze teoretické, avšak třetí kapitola s názvem *Jizerské hory a jejich reflexe oběma autory* je v podstatě syntézou jednak teoretických poznatků, faktů o Jizerských horách a jejich historii, jednak analýzy textů autorů. Tuto kapitolu jsem nerozdělila na dva oddíly, v nichž bych se věnovala každému autorovi a jeho pojetí oblasti Jizerských hor v próze pro děti a mládež zvlášť, ale zaměřila jsem se na jednotlivé motivy, které autoři rozpracovávají ve svých dílech. Ty jsem nejprve popsala, a teprve potom jsem k nim jako kontrast připojila zanalyzované ukázky z textů Miloše Zapletala a Jana Suchla. Za každým z motivů je tedy nejprve část věnovaná Zapletalovým textům a jeho vlastnímu pojetí těchto témat a potom část, která se zaměřuje na Suchlovy prózy. V této části jsem porovnála způsoby, jimiž každý z autorů zobrazil konkrétní motivy či jak k nim při jejich zobrazení přistupoval. Na závěr jsem přidala ještě krátkou kapitolu, do níž jsem vložila několik map Jizerských hor, které jsem vytvářela ve webové aplikaci Mapy.cz. Vyznačila jsem na nich místa, jež hrají v příbězích důležitou roli.

Pro účely této práce jsem vybrala prózy *Cvoci* a *Stezka odvahy* od Miloše Zapletala a trilogii *Senzační trio*, *Senzační holka* a *Senzační pár* spolu s prózami *Zelenou stopou* a *Ztracená osada* od Jana Suchla. Tyto tituly jsem zvolila proto, že se jedná o literární díla zmíněných spisovatelů určená pro děti a mládež, jejichž děj se odehrává v Jizerských horách. Ačkoliv se poměr publikací na obou stranách zdá na první pohled nevyrovnaný, při podrobnější analýze jsem zjistila, že to tak není. Suchlova trilogie totiž ve svém druhém a třetím díle nepřináší už příliš mnoho nových podnětů, jež by se daly v této práci použít. Podobně tomu je i v případě dvojice knih *Zelenou stopou* a *Ztracená osada*. Román *Ztracená osada* vyšel v roce 1984, tedy o dvacet let později než román *Zelenou stopou*, a jde o upravenou verzi první publikace – mnohé pasáže jsou totožné, v jiných se odlišuje pouze způsob formulace, ale jenom ojediněle se v jednom z obou děl objevují úryvky, které bychom marně hledali ve druhém.

Na závěr bych ještě ráda objasnila, že ačkoliv může téma práce svádět k zařazení zmíněných děl ryze do kategorie regionální literatury, jde především o prózy vnímané jako součást literatury pro děti a mládež.

Prózy Miloše Zapletala *Cvoci* a *Stezka odvahy* lze žánrově zařadit mezi dobrodružné knihy pro mládež, jež navazují na tradici české prózy pro chlapce, ve které hraje významnou roli táboření. Právě prvek táboření je v prózách Miloše Zapletala zásadní, ale také hry v přírodě či obecné zásady skautingu. V obou těchto prózách se jako důležitý axiologický aspekt objevuje vnitřní identifikace s přírodou, k níž dochází na velké iniciační cestě.

Suchlovy romány *Zelenou stopou* a *Ztracená osada* se řadí mezi dobrodružnou literaturu pro děti, a ačkoliv se zde neodehrává žádná iniciační cesta, k určité formě iniciace dochází.

Hlavní hrdina prožívá roční pobyt u příbuzných v srdci Jizerských hor, jenž ho učí žít skromněji a v sounáležitosti s přírodou a s místními obyvateli, kteří jsou mu mnohem blíže, než mu bývali lidé v Liberci. Románovou trilogii *Senzační trio*, *Senzační holka* a *Senzační pár* lze zařadit do literatury pro mládež s dobrodružnými, detektivními a milostnými prvky. Její hlavní hrdinové pečují o krajinu Jizerských hor, především se snaží zachovat jejich porost, ale pomáhají také lesní zvěři. Jejich duševní identifikace s přírodou nezačíná v úvodu románu; dalo by se říct, že jejich ztotožnění se s ní začalo již v jejich dětství, ale postupně se prohlubuje.

Skutečnost, že se děj všech pojednávaných próz odehrává v Jizerských horách, je tedy sice stěžejní pro tuto práci, ale obecně je regionalita jen jedna ze složek jejich struktury.

1 Medailony autorů

1.1 Miloš Zapletal

Miloš Zapletal se narodil 13. ledna 1930 v Prostějově. V roce 1949 vystudoval obchodní akademii v Pardubicích a v roce 1954 dokončil studium tělesné výchovy na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy. Již v mládí Zapletala pohltil skauting, a to natolik, že se v jeho znamení nesl i celý spisovatelův život.

V roce 1957 se přestěhoval do Liberce a brzy nato se sblížil s přírodovědcem Miloslavem Nevrlým, který byl stejně jako on skautským náčelníkem. Jejich přátelství přetrvalo až do dnešních dní.

Zapletal se celý život drží filosofie, kterou by mohl shrnout následující citát švédského psychiatra a filantropa Axela Muntha, jenž se objevil také v románu *Stezka odvahy: Všechno, co skutečně potřebujeme, můžeme celkem levně koupit, jen zbytečnosti jsou drahé. Opravdu krásné věci se neprodávají vůbec. Kdykoli můžeme hledět na východ i západ slunce, na oblaka plující po obloze, na květiny u cest. Také do síně noci, osvětlené pravými hvězdami, se žádné vstupné neplatí.*¹ Ztotožňuje se také s myšlenkami z knihy *Dhammapadam: Budhistická sbírka příběhů správného života*, životním příběhem a filosofií Mahátma Gándhího, ale i starověkými filosofy a mysliteli Epiktétem, Senecou, Epikurem či Marcem Aureliem. Vždy upřednostňoval zážitky, vědomosti, duševní pohodu a radost před penězi a statky, které se za ně dají pořídit, přesně jak říká Munth.²

1.1.1 Skauting

Miloš Zapletal ještě před druhou světovou válkou zahořel pro skauting, a to když dostal od maminky několik knížek Jaroslava Foglara.

Na podzim roku 1945 se Zapletal seznámil s vodáckým oddílem Sedmička, do něhož se rozhodl vstoupit – o tomto oddílu a jeho dobrodružstvích také napsal svůj úspěšný román *Sedmička: Klukovská dobrodružství na řece*, který se dočkal volného pokračování v knihách *Ostrov přátelství* a *Cvoci*.

V únoru roku 1948 přišel komunistický převrat, a skauti se museli skrývat, komunisté se snažili skautské hodnoty uvrhnout v zapomnění – Jednička tedy vstoupila do Sokola, kde se ze skautů stali sokolští táborníci, ale Miloš Zapletal, jenž byl od konce roku 1947 oddílovým vůdcem, vedl své sokoly stejně jako dosud, ve skautském duchu.

¹ JIRÁSEK, I. ed. *ZET – Miloš Zapletal*, 2010, s. 151.

² JIRÁSEK, I. ed. *ZET – Miloš Zapletal*, 2010, s. 150–153.

Po pražském jaru v roce 1968, kdy byl skauting na krátkou chvíli opět povolen, založil v Liberci skautský oddíl Dvanáctka. Zapletalova energie byla, jak píše Miloslav Nevrlý, nakažlivá, proto se jím nechal přesvědčit a začal s ním v oblasti skautingu spolupracovat. Na konci roku 1970 byl skauting opět zakázán, ale skauti se nevzdali, oba vůdci nadále vedli své hochy stejně jako dříve, ovšem tentokrát oficiálně pod hlavičkou Svazu českých turistů, takže formálně se jednalo o Turistický oddíl mládeže, tedy TOM, který měl svou základnu v libereckém Dynamu.

Podle svědectví Miloslava Nevrlého připravoval Miloš Zapletal velmi pečlivě program do každého počasí. Práci pro svou organizaci doslova žil.

Po roce 1989, kdy byl skauting opět povolen, složili oba vedoucí vůdcovské zkoušky, ale Miloslav Nejedlý už znovu tábory nevedl a ve skautingu se angažoval méně. Miloš Zapletal přenechal vůdcovskou roli u malých skautů starším, roverům, kteří také organizovali pro své mladší druhy tábory a jiné skautské akce. Ve skautingu se od této doby angažoval spíše v celorepublikovém měřítku. Po sametové revoluci pořádal lesní školy a oživoval skautskou literaturu.

Miloslav Nevrlý o něm napsal: *Vypadá to, že čím nenápadněji pracuje, tím účinněji slouží myšlenkám a ideálům skautingu, kterému s nepředstíranou skromností a velkou energií zasvětil celý život.*³

1.1.2 Celoživotní tvorba

Pod rukama Miloše Zapletala vzniklo rozsáhlé dílo příruček pro skautské vůdce, které je u nás mezi skauty populární ještě dnes.⁴ Umělec a pedagog Jan Schmid o Zapletalovi napsal: *...hodně se v tomto smyslu, vlastně celý život, věnoval mládeži, skautskému vlivu na ni, tedy vštěpování člověčenství a kodexu mravnosti.*⁵

V letech 1969–1970 byl Miloš Zapletal zástupcem šéfredaktora časopisu *Junák* a mezi lety 1997 a 1999 redigoval časopis *Roverský kmen*. Od roku 1991 do roku 2000 redakčně upravoval v libereckém nakladatelství Skauting edici *Skautské prameny*. Co se týká jeho vlastní tvorby v této oblasti, vynikla čtyřdílná *Velká encyklopedie her*, jejíž jednotlivé díly vycházely každý rok mezi lety 1985 a 1988 a ilustroval je proslulý Marko Čermák. Materiál a inspiraci Zapletal čerpal od zahraničních kolegů, ale i z repertoáru her zájmových skupin a oddílů u nás.

³ JIRÁSEK, I. ed. *ZET – Miloš Zapletal*, 2010, s. 32.

⁴ ŠUBRTOVÁ, M. a M. CHOCHOLATÝ. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež*, 2012. s. 453–455.

⁵ JIRÁSEK, I. ed. *ZET – Miloš Zapletal*, 2010, s. 20.

Miloš Zapletal není jen pedagogem a editorem, kromě beletristických textů a příruček pro skauty musíme zmínit také jeho překladatelskou práci. Překládal především knihy spisovatele Ernesta Thompsona Setona, zakladatele a prvního z učitelů woodcraftu. Je to takzvaná lesní moudrost, která spočívá v pozorování a napodobování, ale nenarušování přírody. Všechny tyto tendence patří mezi základní kameny českého skautingu⁶. Zabýval se také překlady beletristických děl Jacka Londona, Rudyarda Kiplinga nebo jiných autorů woodcraftové, westernové či indiánské literatury. Od druhé poloviny 90. let začal překládat další Setonovy prózy a nakonec uspořádal celkem patnáct svazků sebraných spisů Ernesta Thompsona Setona, z nichž na některých pracoval již dříve a které vycházely až do roku 2004.⁷

Při vlastní beletristické tvorbě se Zapletal nechával inspirovat kromě jiných i Jaroslavem Foglarem, o jehož literární i výchovný odkaz celý život pečuje. V roce 1996 s autorovým svolením připravil k vydání dva svazky příběhů a událostí, které Jaroslav Foglar alias Jestřáb prožil mezi lety 1939 a 1951 se svou oddílovou skupinou s názvem Dvojka. V dalších letech přibývaly výběry z Foglarových kronik, ale také jeho hry, rady a návody, zkrátka Foglarovy sebrané spisy.⁸ Pod Zapletalovými rukama také vznikl Foglarův životopis s názvem *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara*.⁹

Kromě příspěvků do časopisů, návodů her pro skauty a příruček pro jejich vedoucí Zapletal napsal i několik románů. Příběhy, které se v těchto knihách odehrávají, ale i jiné historky a události, jsou vždy nějak spjaty se zážitky samotného autora. Jak sám říká: *Ještě častěji než na podmínky spisovatelské práce se mě ptali čtenáři, jestli příběhy popsané ve Stezce odvahy nebo v Sedmičce či jiné knize se skutečně staly. Na to jsem jim mohl vždy odpovědět: Skoro všechno, co popisuju, se odehrálo i ve skutečnosti, ale mnohé události jsem přesouval v čase i prostoru.*

1.1.3 Miloš Zapletal a Jizerské hory

Od doby, kdy se Miloš Zapletal přestěhoval do Liberce, má Jizerské hory velice blízko. Roky se do nich vypravoval sám, s rodinou, ale také s mládežnickými skupinami. Jeho vztah k Jizerským horám, ale do jisté míry určitě také postoj k celému životu, vystihuje následující Zapletalův citát: *Právě proto, že jsem vždycky přísně hospodařil s penězi, mohl jsem si dovolit*

⁶ JIRÁSEK, I. ed. *ZET – Miloš Zapletal*, 2010, s. 167.

⁷ Tamtéž s. 192.

⁸ Tamtéž, s. 164–165.

⁹ Tamtéž, s. 168.

za krásného zimního dne, kdy ostatní, zachumlaní do kabátů, zelení ve tváři pospíchali do práce, vzít běžky, vyběhnout do sedla na Maliniku a přejet do večera Jizerské hory tam a zpátky.¹⁰

Oblast Jizerských hor není jediná, která se v Zapletalových knihách pro mládež objevila, ale rozhodně je výrazná a má v díle tohoto autora významné postavení.

¹⁰ JIRÁSEK, I. ed. *ZET – Miloš Zapletal*, 2010, s. 130.

1.2 Jan Suchl

Jan Suchl se narodil 5. ledna 1928 ve Zdíkovci na Šumavě. Jeho otec byl ševcem, zedníkem a pracoval i jako cirkusový dělník v zahraničí. Matka pracovala jako pomocnice při zemědělských a lesních pracích, pocházela však ze severních Čech, kam byla společně se svou rodinou po válce přesídlena. Jan Suchl vyrůstal v chudém prostředí a často matce vypomáhal v lese. Patrně právě zde se utvářel jeho kladný vztah k přírodě.

Po válce se Jan Suchl s rodiči přestěhoval do Liberce, kde v roce 1946 začal studovat na obchodní akademii.

1.2.1 Kariéra

Jan Suchl byl na rozdíl od Miloše Zapletala za komunistického režimu politicky angažovaný. Brzy po ukončení druhé světové války vstoupil do KSČS, což mu otevřelo dveře k úspěšné kariéře. Již od mládí se zabýval psaním, začínal kratšími prozaickými útvary, postupně se však vypracoval i k románové tvorbě.

V roce 1969 se stal redaktorem Severočeského nakladatelství v Liberci, které se o rok později přestěhovalo do Ústí nad Labem. V roce 1971 se stal jeho ředitelem. Nutno podotknout, že to byl právě ředitel Severočeského nakladatelství Jan Suchl, kdo se na počátku 80. let zasadil o vydání románu *Stezka odvahy* Miloše Zapletala.¹¹ V roce 1976 byl zvolen tajemníkem krajské pobočky Svazu českých spisovatelů a roku 1985 se stal šéfredaktorem nakladatelství Československý spisovatel.

Zde, na severu Čech a v oblasti bývalých Sudet, je už po mnoho staletí aktuální otázka česko-německých vztahů, která naposledy vyvrcholila za druhé světové války a po ní. I s ní se Suchl snaží ve své tvorbě vypořádat – jako příklad lze uvést román *Sázka na lásku*, vydaný v roce 1972, nebo reportážně laděný cyklus povídek *Črty z pomezí* z roku 1962.

1.2.2 Literatura pro děti a mládež

Zatímco se Miloš Zapletal po celý život věnoval tvorbě pro děti a mládež, Jan Suchl takto vyhraněný nebyl. Jeho bibliografie čítá mnohem více románů, povídek a útvarů publicistického stylu pro dospělé čtenáře.

V roce 1961 vyšla Suchlova první samostatná kniha *Modré jezírko*. Jde o pohádky zasazené do krajiny Českého ráje, jejichž hlavními hrdiny jsou personalizovaná zvířata.

Do regionálně zaměřené oblasti Suchlovy tvorby patří i kniha *Medvědí král* z roku 1976, která obsahuje padesát pohádek odehrávajících se na Sibiři. Jan Suchl několikrát navštívil

¹¹ JIRÁSEK, I. ed. *ZET – Miloš Zapletal*, 2010, s. 147.

Jakutsko, a proto do tamější pozoruhodné, ale divoké přírody zasadil i příběhy pro nejmenší. Čerpal ovšem nejen ze své představivosti, ale také z ruských lidových textů, které přepracoval tak, aby vznikly intencionální příběhy pro děti. Původně to byly velmi drsné mytologické, leckdy i erotické texty určené pro dospělé čtenáře či posluchače. Hlavním poselstvím těchto pohádek je souznění s přírodou a jejími zvířecími obyvateli, což se ve svých knihách pro děti a mládež snažili vždy vyzdvihnout oba autoři – Jan Suchl i Miloš Zapletal.

1.2.3 Fotografické publikace

Jan Suchl se věnoval také reportážní tvorbě, která se často promítala i v jeho dalších beletristických dílech. Od 70. let však už nejsou fotografie jen doplněním textu, ale začínají být samy doplňovány textem, vznikají fotografické publikace. Ve spolupráci s fotografy Lubomírem Václavkem, Wolfgangem Ginzelem a Siegfriedem Weissem vyšlo v roce 1978 *Jizerské ticho*. Příroda a vzezření Jizerských hor se s časem mění, proto mají barevné fotografie této publikace významnou dokumentární hodnotu, a navíc zachycují křehkou i drsnou krásu Jizerských hor. Je zajímavé, že encyklopedická hesla, která jsou součástí této publikace, měl na starosti přírodovědec Miloslav Nevrlý, skaut a dlouholetý přítel Miloše Zapletala. Suchlovy texty mají formu osobního vyznání, je z nich patrné okouzlení Jizerskými horami a celoživotní láska k nim.

V roce 2005 vyšlo v Suchlově nakladatelství Erika *Malé jizerské ticho* – formátem i počtem stran menší publikace obsahující fotografie Lubomíra Václavka, Miloše Jiráňka, Josefa Kvapila, Siegfrieda Weisse a Milana Drahoňovského. Jan Suchl publikaci opět doplnil svými texty. Kniha obsahuje několikanásobně méně fotografií než předchozí vydání, ale jde o fotografie nové, často i barevně vyvedenější. *Malé jizerské ticho* se nejeví jako publikace fotografií doplněných texty, ale ani jako kniha textů doplněných o fotografie, je to propojení obojího, jedna složka podporuje působivost druhé a naopak. Jan Suchl použil jak původní texty z *Jizerského ticha*, které mírně upravil, tak i zcela nové, reagující na aktuální stav Jizerských hor. Suchl se v nich znovu vyznává a popisuje příhody, jež v Jizerkách zažil během svého života. Reflektuje tak změny v jizerskohorské krajině – ty negativní, které se projevovaly v 80. a 90. letech, ale i ty pozitivní, k nimž dochází v posledních dvou desetiletích.

1.2.4 Jan Suchl a Jizerské hory

Jan Suchl se do severních Čech přistěhoval již v mládí a následně zde prožil celý svůj život. Region má v jeho tvorbě výsostné postavení, poněvadž bývá stěžejní. Jak oblast Jizerských hor vnímal, reflektuje reportáž *Lidé a hory*, kterou zasvětil jizerskohorským obyvatelům: *Jdeš sám, a přeče těmi všemi důvěrně známými zvuky, proteplujícími ovzduší, jsi*

*spojen s lidmi, kteří až sem vzhůru mezi příkrá úbočí Jizerských hor vynesli tíhu i radost života.*¹²

Takto Jan Suchl popsal svůj vztah k lesům, horám, ale i konkrétně k Jizerkám v *Malém jizerském tichu*:

Ani v nejmenším nepochybuji, že krajina člověka spoluvtváří, ba co víc, že si ho připodobňuje tak trochu k svému obrazu. Jen tak si vysvětluji, proč jsou lidé, kteří by si nezvykli v širých rovinách Polabí nebo Hané, a jiní, kteří by nemohli žít v horách. Proč jedna a táž krajina někomu učaruje a druhý se v ní cítí nesvůj. [...]

*Prožil jsem na Šumavě osmnáct let a v Jizerských horách třikrát tolik. Lesy a hory se staly neodmyslitelnou součástí mého života, mého světa. Poznamenaly mě jako člověka i jako spisovatele. Vstoupily do života, který žiju, a vstoupily i do literatury, kterou píšu. Vždycky jsem se v jejich blízkosti a s nimi cítil dobře a v bezpečí. Zahrnovaly v sobě štědrost, krásu, oporu a sílu – a ve srovnání s lidským životem cosi jako věčnost.*¹³

¹² HEGER, V. *Jan Suchl*, 1989, s. 23.

¹³ SUCHL, J. *Malé jizerské ticho*, 2005, s. 86–88.

2 Regionální literatura

Tato práce se zaměřuje na zanalyzování způsobu, kterým Miloš Zapletal a Jan Suchl zachytili oblast Jizerských hor ve svých prózách. V úvodu jsem naznačila, že by nebylo správné vybrané prózy považovat pouze za díla regionální literatury, protože jsou především součástí literatury pro děti mládež. V této diplomové práci se ovšem zaměřuji právě na ty aspekty, které se dotýkají oblasti regionální literatury, a proto v následující části naznačím, co tento pojem znamená a jak je možné jej pojmovat.

2.1 Regionalismus

Pojem *regionalismus* vznikl z francouzského pojmu *région*, ten zase z latinského *regio*, česky *kraj* či *krajina*, a zabývá se specifickými znaky a zvláštnostmi určitého kraje, určité oblasti, ale jde mu také o jejich zachování a rozvoj.¹⁴

V souvislosti s regionalismem je nutné se zmínit o významu pojmu *region*. Rozsah a hranice regionu není snadné stanovit. Obecně je možné vyjít z klimatických či geografických podmínek, z nichž při vymezení zkoumané oblasti této práce vycházela i autorka práce. Bylo by k tomu však možné využít například i kulturně-historické hledisko či hledisko projevu života obyvatel dané oblasti – etnicitu, dialekt, blízkost či totožnost prvků duchovní, hmotné a sociální kultury a další. Jednotná pravidla ke stanovení hranic regionu ze všech hledisek však neexistují, protože, ačkoliv se různé faktory prolínají, úplně se nepřekrývají.¹⁵ Rozhodující potom může být sebeuvědomění, sebeidentifikace obyvatel. Obecně platí, že: *regionem se rozumí každé území, na němž jsou na základě předem stanovených kritérií konstatovány určité prvky, které jsou odlišné od obdobně stanovených prvků v sousední oblasti. [...] území, na kterém se v relativně homogenním celku soustřeďují jevy, které specifickým způsobem, charakteristickým pro danou sledovanou oblast, odrážejí způsob života lidí v daných geografických, přírodních, hospodářsko-historických a kulturně historických podmínkách, v určitém relativně přesně vymezeném časovém úseku, a se kterým se jeho obyvatelé identifikují po dobu života několika po sobě jdoucích generací.*¹⁶

Také v literárněvědném kontextu narážíme na problém určování hranic regionů, navíc lze u nás jen těžko hovořit o jednotném charakteru některé regionální tvorby, jde už půl druhého století jen o tvorbu jednotlivých autorů či skupin autorů.¹⁷

¹⁴ CURÍN, F. *Regionální prvky ve vyučování českému jazyku*, 1977, s. 5.

¹⁵ HOLUB, Z. *Region, regionalistika, regionalismus a regionalisté*, 2007, s. 84.

¹⁶ Tamtéž, s. 90–91.

¹⁷ CURÍN, F. *Regionální prvky ve vyučování českému jazyku*, 1977, s. 6–7.

2.2 Pojetí regionální literatury

V souvislosti s literaturou regionu si musíme dát pozor, abychom mezi sebou rozlišovali pojmy *regionální* a *regionalistická*. Podle Zdeňka Hrbaty lze pojem *regionální* zaměnit za synonymum *lokální* a vnímáme jej z pohledu topografického, snaží se být místopisně co nejpřesnější. Mohli bychom sem zařadit například cestopisy, reportáže a další podobné útvary. V literatuře 20. století se však objevilo také axiologické a tvůrčí pojetí: *regionalismus*. Jemu nezáleží ani tak na přesném topografickém popisu regionu, jako spíše na subjektivním vykreslení daného místa, které pojímá spíše tvořivě a mýtotvorně – i tak by měla být a obvykle bývá východiskem perfektní znalost oblasti, zvyků, přírody, typického způsobu obživy atd.¹⁸ Hrbatovo pojetí však není zcela kompletní.

Problematika je však ještě širší. Další autoři například pracují s pojmy *regionalismus* a *regionalista*. Libor Martinek ve své studii z roku 2004 říká: *Regionalita nejen předchází regionalismus historicky, ale regionalismus se stává zvláštním případem regionality*.¹⁹ Je-li tedy dílo regionální, chápeme jej jako vzniklé v určité lokalitě (regionální = místní). Avšak pokud je nějaké dílo regionalistické, usiluje o jakousi vizi světa, zdůrazňuje kraj (krajinu, folklor, místa). Regionalismus obecně se vyznačuje určitou snahou o decentralizaci kultury. Jiří Krystýnek ve své práci *K otázce regionalismu v literatuře* k této problematice poznamenává: *V literární vědě se pojmu regionalismus užívá zpravidla ve významu [...] označení snahy o vytvoření provinciální oblastní literatury a o zdůraznění krajového svérázu. Za regionální literární dílo se pak pokládá takové umělecké dílo, které odráží rysy příznačné jen pro jistý kraj*.²⁰

Na velmi podstatný aspekt literatury regionu upozorňuje v úvodu ke své publikaci *Literatura libereckého regionu* Eva Koudelková. Ta termín *regionální literatura* pojímá jinak – zahrnuje do něj veškerá díla a autory spjaté s konkrétní oblastí, které ještě dále rozděluje podle jejich přínosu pro region. Podstatné pro tuto práci však je, že vyčleňuje pouhou *vnějškovou lokalizaci* objevující se v regionálních dílech, která však ve skutečnosti svému regionu neslouží. O tom, jak se liší ideální regionální dílo od toho, jež využívá jen vnějškové lokalizace, píše takto:

¹⁸ HRBATA, Z., ed. a A. HOUSKOVÁ, ed. *Román a "genius loci": regionalismus jako pojetí světa v evropské a americké literatuře*, 1993, sv. 4, s. 5.

¹⁹ MARTINEK, L. K reflexi regionalismu v české literární vědě. In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*, s. 85.

²⁰ KRÝSTÝNEK, J. K otázce regionalismu v literatuře. In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*, s. 15.

A v tom případě je nutno dělat rozdíl mezi vnějškovou lokalizací a skutečným zobrazením života určitého regionu. Pouhá vnějšková lokalizace spočívá v tom, že se sice například někde v pozadí mihá Hubáčkova stavba na Ještědu, ale v díle samém není nic specificky libereckého, takže též příběh by se mohl odehrát kdekoliv jinde.

Aby bylo dílo skutečně regionální se všemi atributy, mělo by vystihovat specifičnost svého regionu, to, co ho odlišuje od regionů jiných a čím je zvláštní a svébytný. Jsou totiž věci opravdu nepřenosné, svébytně regionální – je jakýsi génus oblastního písemnictví, něco podobného jako génus loci. Region pak neznamená místní, ale jedinečný, je chápán jako střed a východisko pro jinou univerzálnost. Regionální literatura tedy nemusí nutně být jen literaturou rodáků a pismáků, jde o to, aby se jeho autor uměl s místem identifikovat a vyjádřil jeho duši.²¹

V této kvalifikační práci se zaměřuji pouze na díla, která můžeme podle Hrbaty označit za regionalistická a z nichž je patrné, že prostředí, do něhož jsou zasazena, autoři próz velice dobře znají a mají k němu výjimečný vztah. Nejedná se v nich tedy jen o vnějškovou lokalizaci; situování děje na konkrétní místa Jizerských hor je pro příběh naprosto stěžejní.

S vývojem hospodářství, průmyslu, školství, dopravy a komunikačních technologií ovlivňuje kultura centra kulturu krajů, regionů. Stále rychleji se stírají charakteristické znaky dříve zcela svébytných oblastí – zanikají lidové zvyky, slavnosti, stavby, kroje, lidová hudba a slovesnost, dokonce se vytrácení i nářeční rozdíly – avšak ne rovnoměrně v jednotlivých oblastech a na všech místech.²²

Ve druhé polovině 20. století se situace v oblasti regionální literatury změnila. Podle Libora Martinka se v 60. letech literární život u nás, ale také na Slovensku a v Polsku, rozvinul na určité regionální úrovni. Jenže v 70. letech došlo k jeho úplné centralizaci, což bohužel vedlo ke kulturní rigiditě.²³ Výsledek tohoto trendu je patrný i v oblasti Jizerských hor.

Jizerské hory nevytvářejí z literárního, ale ani z národopisného hlediska ucelenou oblast. Toto pohraniční území bylo v minulosti osídlováno střídavě Čechy a Němci, v některých dobách žily tyto dvě národnosti společně, jindy se navzájem vytlačovaly a dominantní strana prosazovala vlastní jazyk, zvyky, způsob života a způsoby obživy. Dlouhodobě se zde tedy konzistentní kultura neměla šanci v poklidu rozvíjet, vždy byla ovlivňována a přerušována cizími vlivy nebo bývaly z větší části zpřetrhány původní vazby a tradice.

²¹ KOUDELKOVÁ, E. *Literatura libereckého regionu*, 2014, s. 5–6.

²² CURÍN, F. *Regionální prvky ve vyučování českému jazyku*, 1977, s. 7.

²³ MARTINEK, L. K reflexi regionalismu v české literární vědě, In. *Sborník prací Filosofické fakulty brněnské univerzity*, V 7, 2004, s. 86.

Ačkoliv se ani Miloš Zapletal, ani Jan Suchl nenarodili v Jizerských horách, dají se jejich vybrané prózy pro mládež, jejichž děj se v této oblasti odehrává, zařadit do skupiny regionálních děl, podle Hrbatovy terminologie do kategorie děl regionalistických. Je tomu tak proto, že vystihují specifika regionu. Jak bylo uvedeno výše, ztrácí se dnes některé výrazné regionální prvky z každodenního života jeho obyvatel, avšak to ještě neznamená, že nemají konkrétní oblasti a místa své zvláštnosti, svou svébytnost a svého ducha.

3 Jizerské hory a jejich reflexe oběma autory

Následující část práce je teoreticko-praktická; zaměřuje se jednak na postižení objektivních faktů o regionu, jako jsou stav přírody a její ochrana, lidská práce v oblasti, lidová architektura a další, jednak na analýzu vybraných textů obou autorů, které s uvedenými tématy souvisí. Jak už bylo řečeno výše, pracovala jsem s následujícími prózami: *Cvoci* (2008) a *Stezka odvahy* (knižně 1982) od Miloše Zapletala a trilogie *Senzační trio* (1993), *Senzační holka* (1996) a *Senzační pár* (1997) a romány *Zelenou stopou* (1964) a *Ztracená osada* (1984)²⁴ od Jana Suchla.

Samotné analýze každého jevu vždy předchází krátké teoretické zasvěcení do dané problematiky. Je však nutné si uvědomit, že pojetí Jizerských hor jakožto místa, do kterého autoři umístili svá díla, je u každého z nich odlišné. Zatímco Jan Suchl se snažil do oblasti zasadit postavy ze svých próz jako obyvatele tohoto regionu, kteří zde mají trvalé nebo přechodné bydliště, chodí zde do školy i do zaměstnání a celoročně zde žijí, hrdinové románů Miloše Zapletala jsou pouze návštěvníky hor, turisty nebo táborníky, zmíněnými místy jen procházejí.

Ačkoliv hlavní hrdina románu *Stezka odvahy* poznává hory velice důkladně, neseznamuje se s nimi z pohledu obyvatele hor, ale spíše jejich objevovatele. V románu *Cvoci* hrdinové projíždějí Jizerskými horami na běžkách. Jejich pouť zde ovšem pouze začíná, protože odtud dále pokračují přes Krkonoše, Orlické hory, Jeseníky, Beskydy a Javorníky až do vážského údolí na Slovensku.

Jan Suchl ve svých románech změnil některé místopisné názvy oproti jejich reálné předloze, a proto je leckdy složité se dopátrat přesného místa, které autor v textu popisuje. Ačkoliv jsou Suchlovy charakteristiky mnohdy přesné, je nutné důvěrně znát každé z těchto míst, aby je čtenář dokázal identifikovat, což se v práci nepodařilo zcela přesně ve všech případech. Románová trilogie *Senzační trio*, *Senzační holka* a *Senzační pár* se odehrává především v jižní části Jizerských hor, ale objevují se zde i mnohé ze známých míst zbytku tohoto regionu. V próze *Zelenou stopou*, která je určena pro děti ve věku 10–12 let, je příběh zasazen do prostředí osady Jizerky a jejího okolí, ovšem zde je obec nazvána Bukovec – takto se osada v minulosti skutečně jmenovala. O dvacet let mladší *Ztracená osada* je novým zpracováním románu *Zelenou stopou*. Ačkoliv jsou některé pasáže knihy téměř totožné s její předchůdkyní, několik motivů přibylo – například boj proti imisím a kalamitě kůrovců a jiného

²⁴ Uvedená data v závorkách označují vždy rok prvního vydání každé z publikací.

hmyzu či zvýšený důraz na ekologii. Hrdinové příběhu dostali nová jména a Suchl změnil i některé místopisné názvy; Jizerku přejmenoval na osadu Jedlová.

3.1 Jizerské hory

Jizerské hory jsou nejsevernějším českým pohořím. Přibližně jedna jeho třetina leží na polském území, kde se také nalézá jeho nejvyšší hora Wysoka Kopa (1126 m n. m.). V české části Jizerských hor je jejich nejvyšším vrcholem hora Smrk (1124 m n. m.), nedaleko níž pramení řeka Jizera, podle které bylo pohoří pojmenováno. Od roku 1968 jsou Jizerské hory chráněnou krajinnou oblastí, která je charakterizována jako: *rozsáhlé území s harmonicky utvářenou krajinou, charakteristickým terénním reliéfem, významným podílem přirozených lesních a lučních ekosystémů, s hojným zastoupením dřevin a s dochovanými památkami historického osídlení.*²⁵ CHKO Jizerské hory se rozprostírá na 38 tisících hektarech. Nachází se zde více než 20 chráněných území (přírodní rezervace, naleziště či studijní plochy), která jsou ochraňována kvůli vzácným rostlinám, původním bukovým porostům nebo rozsáhlým rašeliništím. Společně tvoří oblast, která má ráz severské přírody. Součástí CHKO Jizerské hory jsou 3 národní přírodní rezervace, 13 přírodních rezervací a 12 přírodních památek. Pod Správu CHKO Jizerské hory, která sídlí v Šolcově domě v centru Liberce, však spadají také NPR Karlovské bučiny, Přírodní rezervace Hadí kopec a NPR Čertova zed'.²⁶

3.2 Vymezení oblasti Jizerských hor pro účely této práce

Pro účely této diplomové práce je nutné si nejdříve vymežit geografické hranice prostoru, který bude centrem autorčiny pozornosti. Jak jsem uvedla výše, není snadné určit hranice regionu se jejich konkrétními specifiky. Autorka tuto oblast určuje především podle zeměpisných měřítek a částečně i klimatických podmínek, které na území panují, avšak ty jsou z velké části ovlivňovány právě zeměpisnými specifiky. Okraje oblastí vždy uzavírají hory či řeky, ale také města a samozřejmě státní hranice, protože tato práce se zaměřuje pouze na českou část Jizerských hor. Ze severu sledovanou oblast ohraničují města Frýdlant a Nové Město pod Smrkem, z východu česko-polská státní hranice, kterou tvoří řeka Jizera, z jihu města Tanvald, Smržovka a Jablonec nad Nisou a ze západu Ještědsko-kozákovský hřbet.

²⁵ DOLAK, J. *Chráněná krajinná oblast Jizerské hory: 111 otázek a odpovědí aneb jak se chovat v CHKO a nepoškodit přírodu a krajinu*, 2007, s. 4.

²⁶ *Jizerky: Turistický region: CHKO Jizerské hory* [online]. Turistický region Jizerské hory, © 2000–2021. [Citováno 20. 4. 2021]. Dostupné z: <https://www.jizerky.cz/cs/o-regionu/chko-jizerske-hory.html>

3.3 Historie Jizerských hor

Oblast Jizerských hor je velmi chudá na pravěké archeologické nálezy, a proto zde v tomto období nelze potvrdit výskyt lidí. Naopak v oblasti Českého ráje, horního Pojizeří a na německém a polském území severně od Jizerských hor jsou relativně velká naleziště prehistorických předmětů, která potvrzují lidskou činnost v těchto místech již od doby kamenné přes keltské osídlení až po příchod Slovanů.²⁷

Hornatá území byla velmi dlouho porostlá hustými lesy, lidé tedy cestovali údolními řek, v Jizerských horách především údolními Jizery, Nisy a Mohelky.

V období raného středověku začalo na jižní straně Jizerských hor docházet až do výšky 800 m n. m. k jejich kolonizaci. Na rozdíl od jižní strany hor, jež se jen pozvolně zvedá vzhůru a je celoročně zahřívána slunečními paprsky, které svědčí zemědělství, je severní okraj strmý a zastíněný. V době vrcholného středověku začaly na úrodnějších místech hor vznikat takzvané plužiny, soustavy polí oddělených mezemi.

3.4 Příroda Jizerských hor

3.4.1 Geologie a geomorfologie

Jizerské hory vznikly v období prvohor, tedy před více než 300 miliony let. Větší část pohoří, podobně jako v Krkonoších, tvoří žula, ale objevují se zde i vyvěřeliny z období, které odborníci dnes už spíše neformálně označují jako třetihory. Právě v tomto období došlo i k významnému vyzdvižení pohoří, při němž vznikly strmé severní svahy pohoří. Jizerské hory již přes 250 milionů let zvětrávají, díky čemuž vznikají široká údolí, ale i zajímavé skalní útvary.²⁸

Vrcholy

Jizerské hory sice nejsou nejvyšším českým pohořím, avšak i tak jsou plně zajímavých vrcholů. V této části zmíním alespoň některé z nich, jenž dosahují výšky více než tisíce metrů nad mořem.

²⁷ KARPAŠ, R., P. FREIWILLIG a kol. *Jizerské hory: O historii a umění do roku 1813*, 2019, s. 20.

²⁸ Resort životního prostředí: *Geologie* [online]. AOPK ČR © 2021. [Citováno 5. 8. 2021] Dostupné z: <https://jizerskehory.ochranaprirody.cz/zakladni-udaje-o-chko/geologie/>

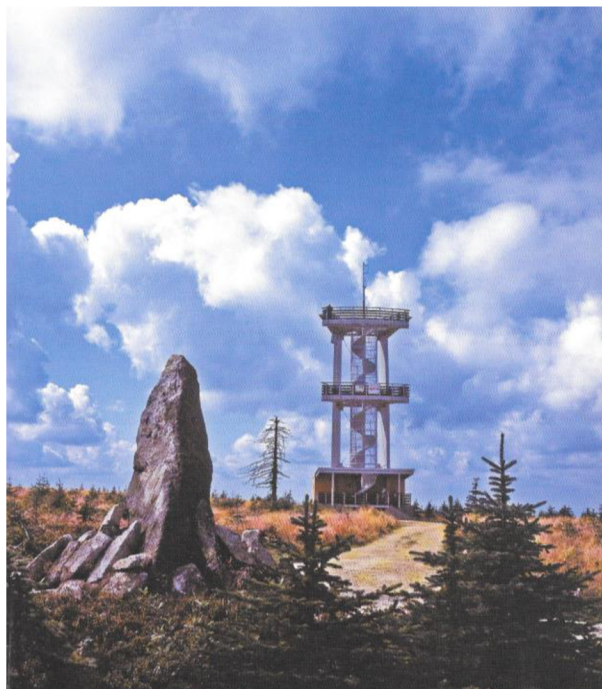
Nejvyšší horou české strany Jizerských hor je **Smrk** se svými 1124 m n. m. Na jeho vrcholu byla v roce 1892 postavena dvacetimetrová vyhlídková věž, která však byla v roce 2003 vystřídána třiadvacetimetrovou ocelovou rozhlednou. Nedaleko vrcholu je k vidění český pramen řeky Jizery, která podle některých badatelů pramení také v Polsku.

Skutečně nejvyšší horou Jizerských hor je na polském území se nacházející **Wysoka Kopa**, která je ještě o dva metry vyšší než Smrk. Bohužel není na vrcholu žádná rozhledna, což je škoda i vzhledem k tomu, že je relativně holý – imise na konci 20. století zdejší porost zcela zničily a mladé smrky ještě nestačily dorůst plné výšky.

V Jizerských horách se nachází také hora **Jizera**, která byla v minulosti nazývaná též Bražec či Bražecký vrch. Její německý název zní Siechhübel nebo Siebengiebel (Sedmištít). Hora měří 1122 m n. m. a je součástí přírodní rezervace Prales Jizera. Na jejím vrcholu stojí mohutná skála, na níž je zpřístupněna vyhlídka.

Další z jizerskohorských „tisícovek“ je **Černá hora**, jejíž vyšší vrchol dosahuje výšky 1084 m n. m., nižší potom 1055 m n. m. Vrchol hory je poset žulovými skalisky a útvary – jedním z nich jsou například Sněžné věžičky, které někdy bývají označovány za vrchol. Kromě toho se na vršku hory nachází i známé rašeliniště Vánoční louka, jež je společně s okolními lesy chráněna jako přírodní rezervace Černá hora.

Ve středu Hejnického hřebene leží hora **Holubník** tyčící se do výšky 1071 m n. m. Na jejím vrcholu je kamenný útvar podobný skále na špičce Jizery, ale není snadno přístupný. Na vršku hory je stále ještě patrné nedávné poškození porostu imisemi.

Obrázek 1: Ocelová rozhledna na vrcholu hory Smrk

Obrázek 2: Hora Bukovec, pohled z osady Jizerka

Významná, především v prózách Jana Suchla, je i třetihorní vyvřelina s názvem **Bukovec** měřící 1005 m n. m. Okolí Bukovce je díky zdejšímu rostlinstvu, místním bukům a čedičovým útvarům přírodní rezervací. Význačný je však ještě z jednoho důvodu: jde o největší čedičovou kupu ve střední Evropě – většina ostatních vrcholů Jizerských hor je tvořena žulou.

Posledním z vrcholů, které zmíním, jsou **Polední kameny**, které se staly součástí NPR Jizerskohorské bučiny. Při vrcholovém hřebeni rostou dokonce

chráněné porosty jeřábu. Výška vrcholového skaliska je 1006 m n. m.

3.4.1.1 Miloš Zapletal

Jizerskohorské skály objevuje v Zapletalově románu *Stezka odvahy* jeho hlavní hrdina Ježek. Velmi rád je fotografuje a cítí z nich zvláštní energii, která prochází celým jeho tělem, jak dokazuje následující ukázka:

K jihu mě táhne ještě jedna věc – skály. V oblasti přírodní rezervace Poledník je plno fantastických skalních útvarů z drsné žuly, vykládané narůžovělými živcovými krystaly. Jizerské skály mám rád. Především proto, že mám rád všechny skály, a pak taky pro jejich úžasnou fotogeničnost. Nejlepší snímky, jaké jsem kdy udělal, byly právě ze skalního města nad Oldřichovem. [...] Vždycky když zabloudím v Jizerkách do skal, mám strašně zvláštní pocity. Jako kdybych odkrýval jakési tajemství. Nakukuju pod převisy a do puklin, prolézám jeskyňky, a přestože tam obvykle nenajdu nic jiného než tlející listí, zapadlé větve a hrubozrnný písek, zakouším blažené vzrušení, srdce mi hlasitě skáče, podvědomě tajím dech a našlapuju jenom na špičky. Někdy se mi zdá, jako kdyby ty němé skály mluvily.²⁹

Jizerskohorské lesy jsou plné žulových bloků různých velikostí. Tyto zvětralé kusy kamene spoluutvářejí místní charakteristický terén. V příběhu o Ježkovi se staly jeho záchranou, protože se za ně skryl, když mu při nenadálé vichřici začaly přímo nad hlavou padat k zemi vzrostlé stromy. Hrdina v následující ukázce velebí skaliska, která mu zachránila život:

²⁹ ZAPLETAL, M. *Stezka odvahy*, 2015, s. 14.

Spíš než rozumová úvaha mě pud sebezáchovy zavedl do rozsedliny mezi žulovými skalami. Na zvětralé skalní bloky narazíte v Jizerkách všude, ať jdete, kam chcete, jsou jich plné lesy nad Libercem i kolem Raspenavy, u Černé Nisy i v oblasti Jelení stráně. Kluci někdy na ty věčné skály, skalky a balvany nadávají, protože kvůli nim musíme při výpravách měnit směr, obcházet je, přelézat, často si o jejich drsný povrch roztrhneme dlaň nebo kalhoty – ale já na ně nedám dopustit. Nejen proto, že lesy plné balvanů vypadají tajemně, ale hlavně proto, že mi při větrné smršti dvě takové žulové skály zachránily život. Vlezl jsem do pukliny mezi vysoké monolity, a zatímco kolem padaly stromy, zalézal jsem do štěrbiny hloub a hloub.³⁰

3.4.1.2 Jan Suchl

Jan Suchl ve svých románech z Jizerských hor typické žulové masivy nijak nápadně nereflktuje. Ačkoliv se v příbězích míhají, nezaujímají nápadně důležité místo, spíše jen spoluutvářejí krajinu – i to je však podstatným rysem regionální či regionalistické literatury.

3.4.2 Hydrologie

Obrázek 3: Řeka Jizera

Jizerské hory se pyšní hustou říční sítí a relativně bohatými zdroji povrchové vody. Na počátku 20. století byly v Jizerských horách vybudovány přehrady Mšeno, Bedřichov, Rudolfov a Fojtka, které měly oblast chránit před povodněmi, dnes už ovšem slouží hlavně jako zásobárny pitné vody. Původně měla tomuto účelu sloužit vodní nádrž Souš, ale později byla v Josefově Dolu na řece Kamenici vybudována další vodní nádrž,

kteřá je dodnes největší v Jizerských horách. Mezi významné jizerskohorské vodní toky patří například řeky Lužická Nisa, Smědá či Jizera, jež se vlévají do Baltského a Severního moře.³¹

3.4.2.1 Miloš Zapletal

Zapletal charakterizuje křišťálově čistou vodou ryzost jizerskohorské krajiny. Podle Ježka ji člověk nahoře v horách ještě neměl příležitost znečistit, a tak se domnívá, že může pít klidně přímo z potoka:

³⁰ ZAPLETAL, M. *Stezka odvahy*, 2015, s. 99.

³¹ Resort životního prostředí: *Hydrologie* [online]. AOPK ČR © 2021. [Citováno 5. 8. 2021] Dostupné z: <https://jizerskehory.ochranaprirody.cz/zakladni-udaje-o-chko/hydrologie/>

*V roklině teče pramínek, jeho cinkání je slyšet sotva na tři metry. Kleknu si k tůňce a chlemtám vodu jako pes. Tady můžete pít prakticky ze všech potoků a říček, tak čistá voda neteče u nás ve městě ani z vodovodu.*³²

Jako kontrast k čiré vodě Jizerských hor se v prózách Miloše Zapletala objevuje také zmínka o liberecké řece Nise. Na rozdíl od nich je totiž špinavá a bez života, jak ostatně napsal už ve druhé polovině 19. století o řece Nise, kterou zde omylem nazývá Kamenice, Jan Neruda:

*Kamenice má v řečišti svém místo vody rozpuštěnou šmolku.*³³

Podobné svědectví podává i Ježek ve *Stezce odvahy*:

*Já vím, že to opakuju asi podesáté, tady je voda jako křišťál všude, ale mě to pořád znovu udivuje, protože u nás ve městě nevidíte v Nise nic, ani dva centimetry pod hladinou!*³⁴

Líčení krásy jizerskohorských vodních toků a autorův vztah k nim Zapletal vyjádřil v následující ukázce z knihy *Stezka odvahy*, z níž je patrné okouzlení zdejší krajinou formovanou vodou, která jí klikatě protéká. Úryvku předcházel Ježkův sestup z hory Bukovec do údolí Jizerky:

*[...] teprve když dorazím k hučícímu korytu Jizerky, procitnu z krásného snu. Vlastně nevím, jestli z něho procitnu, nebo se mi začne zdát jiný sen. Tohle se mi stane pokaždé, když u nás v horách narazím na nějakou říčku. Zůstanu stát a jen koukám. Mám totiž horské říčky ze všeho nejraději. Můžu vyhlížet dost dlouho z vrcholku hory na nekonečné moře smrkových lesů, líbí se mi fantastické skalní útvary roztroušené od Špičáku až po Zámky u Harrachova – ale nic mě tak neokouzlí jako klikatý tok neznámé říčky. Dost jsem si tím lámal hlavu, proč mi tak učarovaly právě jizerské říčky, ale stejně to pořád nevím. Snad je to tím, že mi připadají jako živé bytosti. Každá říčka má svůj hlas, věčně je v pohybu, ustavičně se mění. Všechny zátoky prolézám s jakýmsi vzrušením, baví mě prozkoumávat tůně, poslouchat zpěv vodopádů, hrozně rád skáču korytem z jednoho balvanu na druhý.*³⁵

V románu *Cvoci* se Zapletalovi podařilo vylíčit charakter řeky Jizery, která v Čechách pramení na jihovýchodním úpatí hory Smrk a teče k jihu, kde se přibližně po kilometru spojuje s polským pramenem. V oblasti Velké jizerské louky ji chlapecká výprava vnímala jako relativně malý potok, ale díky množství přítoků již po několika kilometrech nabyla na velikosti, a tak nakonec obdivuje její sílu:

³² ZAPLETAL, M. *Stezka odvahy*, 2015, s. 39.

³³ NERUDA, J. *Menší cesty*, 1961, s. 194.

³⁴ ZAPLETAL, M. *Stezka odvahy*, 2015, s. 44.

³⁵ Tamtéž, s. 107.

*Nahoře na Velké jizerské louce byla Jizera docela malá říčka, v mělkém údolí se její tok úžasně klikatil a skoro všude byla zamrzlá, místy i zavátá sněhem. Ale tady, jen o pár kilometrů dál, už to je skutečná horská řeka. Dojeli jsme lesem na její břeh a zůstali tam stát. Před námi se valí mohutný proud, který se tříští o nesčetné žulové balvany a desky, koryto klesá tak rychle, že nezamrzá ani za největších mrazů, Jizera tu opravdu teče z kopce, to je jasně vidět, skáče přes kameny, vytváří divoké peřeje, vodopádky i hluboké tůň.*³⁶

3.4.2.2 Jan Suchl

Také Suchlovy hlavní hrdiny románů *Zelenou stopou* a *Ztracená osada* velmi mile překvapila čistota vody v Jizerských horách, protože takhle průzračnou vodu ve městě nikdy neviděli. Obdivovali konkrétně Safírový potok, který protéká osadou Jizerka. Suchl, stejně jako Zapletal, začleňuje do svých próz tento výmluvný kontrast – i takto se v Jizerských horách lišila v 60. letech minulého století čistota toků, především v závislosti na průmyslu:

*„Tak čistou vodu jsem ještě neviděl. Myslím v potoce,“ řekl Jirka. Vzpomněl si mimoděk na Nisu, která bývala někdy zelená, červená, hnědá i fialová, podle toho, s jakou barvou textilky na jejím toku právě pracovaly. Tak průzračně čistá jako tento potok však nebyla nikdy.*³⁷

Bratranec Milota Jirkovi navíc vypráví o důvodu, proč se říčka jmenuje právě Safírový potok – Suchl se zde inspiroval skutečností:

„Má nějaké jméno?“

„Kdo?“ neporozuměl Milota otázce.

„Tenhle potok.“

„Má. Říkají mu Safírový.“

„Safírový,“ opakoval Jirka. Strašně se mu to slovo líbilo, přestože nevěděl, co znamená.

*„Kdysi prý se tu nacházely drahokamy... nebo polodrahokamy?“ zaváhal Milota. „Jedno nebo druhé, táta se o tom dočetl v nějaké knížce.“*³⁸

Dobrou zprávou je, že dnes už jsou naštěstí i řeky a potoky v Liberci a jeho okolí čisté tak, že je vidět na jejich dna, a dokonce jsou opět plné života.

3.4.3 Klima

Jizerské hory ovlivňují klima a počasí ve svém okolí – především srážky, teplotu a také proudění vzduchu. Jejich členitost navíc způsobuje proměnlivost lokálních klimatických

³⁶ ZAPLETAL, M. *Cvoci*, 2008, s. 93.

³⁷ SUCHL, J. *Zelenou stopou*, 1964, s. 23.

³⁸ Tamtéž, s. 23.

podmínek. V okolí obce Bílý Potok napadne ročně nejvíce srážek v Čechách, což činí z Jizerských hor jednu z nejdeštivějších oblastí v zemi.

3.4.3.1 Miloš Zapletal

Nad územím Jizerských hor nejsou nikterak ojedinělé mohutné tmavé mraky ani déšť. Tento charakteristický rys se v Zapletalově próze pro mládež projevil tak, že autor nechal hlavního hrdinu z knihy *Stezka odvahy* projít velkou větrnou smrští, které předcházel příchod mohutných černých oblaků od západu, z Lužických hor:

Zatímco jsem putoval od Protržené přehradě na Jizerku, děly se na nebi divné věci, ale upozoroval jsem to až na Zámeckých kamenech. Drápu se nahoru džunglí mladých smrků, a když si konečně proklestím cestu na vrcholová skaliska, otevře se přede mnou výhled na dvoje hory. Ale místo abych obdivoval mohutnost krkonošského hřebene, starostlivě zkoumám oblohu. Vyrostly na ní strašidelné hrady, bílé věže s temným cimbuřím. Západ je černý, jako kdyby ho někdo zamaloval pravou čínskou tuší. Lužické hory zmizely za neprůhlednou clonou, jen stříbrná televizní věž na Ještědu, ozářená sluncem, zlověstně svítí na zachmuřeném obzoru.³⁹

3.4.3.2 Jan Suchl

Jan Suchl se snažil typické, na srážky bohaté jizerskohorské počasí čtenářům zprostředkovat v románu *Senzační trio*:

A tento barometr se začal bolestivě připomínat při každé jízdě za chladnějších dnů, anebo když pan Sokol cestou zmokl, o což není v Jizerkách, nejdeštivějších českých horách, nikterak nouze.⁴⁰

Ani v dalších z románů trilogie se autor nemohl tomuto výraznému rysu vyhnout, v jeho druhém díle *Senzační holka* popisuje silný déšť s bouřkou. Tento motiv se v Suchlových prózách z Jizerských hor objevuje často, patrně proto, že jde o zcela typické počasí, které se zde mění velice rychle:

Mraky nad rybníkem povážlivě zčernaly. [...] Zahřmělo podruhé a jako na povel se dalo do deště. [...] Těžké kapky bubnovaly do střechy. [...] S další ránou hromu se spustila průtrž mračen. Střecha se rozdrněla pod přívalem vydatných čůrků vody.⁴¹

V této horské oblasti také mnohem dříve než v nížinách přichází zima, která je zde dlouhá a mrazivá. Životní podmínky jsou zde tedy velice tvrdé, jak se Suchlovi podařilo věrně

³⁹ ZAPLETAL, M. *Stezka odvahy*, 2015, s. 93–94.

⁴⁰ SUCHL, J. *Senzační trio*, 1997, s. 31.

⁴¹ SUCHL, J. *Senzační holka*, 1997, s. 112.

představit v románu *Zelenou stopou*, v němž hlavní hrdina tráví téměř rok u příbuzných v obci Bukovec, inspirované osadou Jizerka:

Ranní říjnové mrazíky, které rozehrály listnáče všemi barvami, v prvním listopadovém týdnu najednou zesílily a sežehly se stromů všechno listí takřka naráz.

„Na pět šest měsíců se naše osada změní ve svět sám pro sebe,“ řekl učitel.⁴²

Počasí v Jizerských horách a jejich okolí ovlivňují také samotné hory. Významný je v tomto ohledu například Ještědsko-kozákovský hřbet, Černostudniční hřbet či Střední jizerský hřeben. Tyto vrcholy bývají bariérou pro oblaka, jež se hromadí nad Jizerskými horami, kde potom mnohem častěji a vydatněji prší. O tom se v románu *Senzační holka* přesvědčuje hlavní hrdinka Máša:

Nízké temné mraky studený pochmurný obraz ještě násobily. Tady za Hřebenem nebylo po slunci ani potuchy. Později měla Máša příležitost ověřit si z vlastní zkušenosti, že Hřeben byl nejen předělem v rázu krajiny, ale i co se počasí týká.⁴³ [...] Děda Arnošt se velice divil, když přijela mokrá skrz na skrz [...] na jižní straně Hřebene ani nekáplo.⁴⁴

3.4.4 Flóra

V Jizerských horách je hlavním přirozeným vegetačním typem les, který se neobjevuje pouze na extrémních místech, jako jsou nejvyšší vrcholy, rašeliniště, mokřady, vodní plochy, a tam, kde jej mýtí lidé. Kvůli chudému geologickému podkladu je jizerskohorská květena daleko chudší na množství druhů než například sousední krkonošská.

V tomto ohledu je zcela specifická hora Bukovec, která je díky čedičovému podkladu na rozdíl od zbytku regionu bohatá na živiny, takže je porostlá rozmanitějšími druhy rostlin.⁴⁵

3.4.4.1 Miloš Zapletal

Složení jizerskohorských lesů, jejich atmosféru, pustotu pozdních odpoledních hodin, klid, ale také jejich příkré stoupání ze strany od města Raspenava, popisuje Ježek, ústřední postava románu *Stezka odvahy*, v následující ukázce:

Louky i polní cesty jsou prázdné, v této podvečerní hodině se lidé stahují k domovu, kdo by šel na noc do pustých hor? Stačí, abych udělal čelem vzad, a obraz se neuvěřitelně změní. Z mírně zvlněného podhůří prudce šplhají k barevnému nebi strmé srázy porostlé buky

⁴² SUCHL, J. *Zelenou stopou*, 1964, s. 98.

⁴³ SUCHL, J. *Senzační holka*, 1997, s. 112.

⁴⁴ Tamtéž, s. 114.

⁴⁵ Resort životního prostředí: *Flóra* [online]. AOPK ČR © 2021. [Citováno 5. 8. 2021] Dostupné z: <https://jizerskehory.ochranaprirody.cz/zakladni-udaje-o-chko/flora/>

*a smrčínami, zde začíná kraj bez lidí, odtud můžete putovat desítky kilometrů a nenarazíte na jedinou chalupu, nepotkáte človíčka.*⁴⁶

V románu *Cvoci* Zapletal líčí mohutný vzrostlý bukový les na svazích hory Bukovec, která ční nad osadou Jizerka:

*Na Bukovci sice žádný hrad nestojí, zato jsou jeho svahy zarostlé nádhernými buky, podle nich ostatně dostal jméno, ty buky se teď v ranním slunci třpytí jako vytepané ze stříbra, vyzařuje z nich tajemné kouzlo.*⁴⁷

Zapletal také ve *Stezce odvahy* popisuje nádheru a užitečnost rozkvetlé louky v podhůří. Množství živočichů, kteří zde žijí, a květin, jež tu rostou, dokresluje idylu letního večera v oblasti Raspenavy:

*V lukách je vůbec nádherně živo, kobylky, cvrčci, motýli, těžkopádní čmeláci, zajíci. Zastavím se v úvozu a na jižním svahu trhám mateřidoušku, jahodník a třezalku, musím si jich vzít do hor zásobu na čaj.*⁴⁸

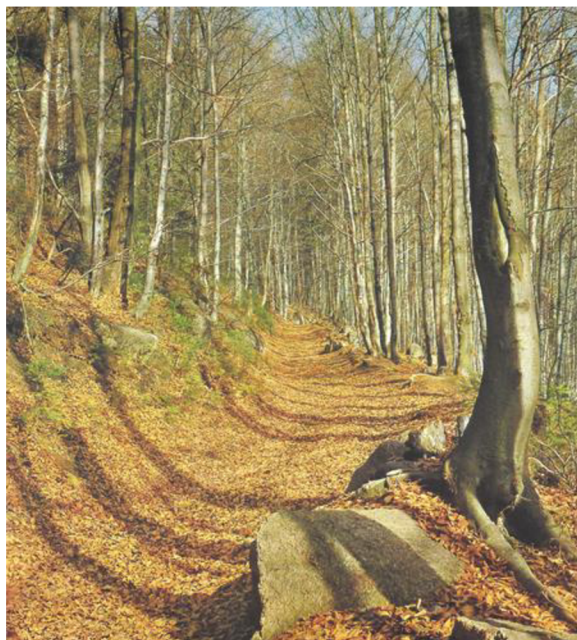
Ježek však v téže knize popisuje úplně jiné složení květin na barevně rozkvetlých horských loukách u osady Jizerka a výraznou borovici kleč na březích Safírového potoka, pro tuto oblast typickou:

*[...] na břehu voněla kleč, louky zářily záplavou naružovělých pryskyřníků a modravých pomměnek, a to všechno spolu s ševlením horských vod se mi natrvalo zapsalo do paměti [...].*⁴⁹

3.4.4.2 Jan Suchl

Jizerské hory se mohou pyšnit některými vzácnými rostlinami, o kterých se v románu *Ztracená osada* zmiňuje učitel Hora:

„Mluvil jsem o naší školní botanické zahrádce, abyste do ní nosili květiny, které se budeme učit poznávat. Napřed se ale musíme bezpečně naučit znát ty, které rostou tady v našem

Obrázek 4: Jizerskohorský bukový les

⁴⁶ ZAPLETAL, M. *Stezka odvahy*, 2015, s. 15.

⁴⁷ ZAPLETAL, M. *Cvoci*, 2008, s. 90.

⁴⁸ ZAPLETAL, M. *Stezka odvahy*, 2015, s. 15.

⁴⁹ Tamtéž, s. 114.

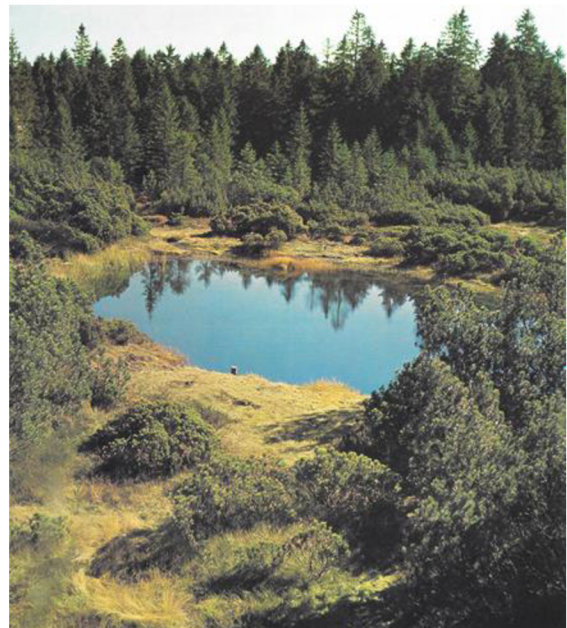
okolí a jsou vzácné, chráněné, a proto se trhat nesmějí. “ Zvedl obrázek do výše, aby všichni viděli. „Není jich tak moc, asi šestnáct druhů. Ale protože některé kvetou teď, jiné zjara anebo v létě, řekneme si jen o několika, které kvetou v září a na podzim. Tohle, co držím v ruce, je chrpa horská. “ Učitel ukázal ještě asi pět obrázků, popsal důkladně každou květinu a nakonec jim předvedl rosnatku okrouhlostou, pozoruhodnou květinu, která se živí hmyzem.⁵⁰

Je zajímavé sledovat posun ve vnímání problematiky ochrany přírody od románu *Zelenou stopou* (1964), v němž autor toto téma do takových detailů nerozpracoval, k jeho novější verzi s názvem *Ztracená osada* (1984).

3.4.5 NPR Rašeliniště Jizery a NPR Rašeliniště Jizerky

V Jizerských horách se nachází několik různých oblastí s podmáčenou půdou a zvláštním typem krajiny, jde o takzvaná rašeliniště. Největším z nich je zde NPR Rašeliniště Jizera, jejímž starším názvem je Velká jizerská louka. Nachází se na horním toku řeky Jizery na státní hranici s Polskem a je organizací UNESCO zařazena na seznamy nejvýznamnějších mokřadů. Rezervace byla založena roku 1960, ale běžný turista se do této oblasti nedostane, protože na toto místo nevedou žádné oficiální cesty. Rozloha tohoto jizerskohorského fenoménu je 485 ha.

Jedním z dalších významných mokřadů Jizerských hor je NPR Rašeliniště Jizerky, která byla založena také roku 1960. Nachází se severozápadně od osady Jizerka, na kterou přímo navazuje, a je přístupná veřejnosti. Velikostí tato rezervace ovšem nemůže NPR Rašeliniště Jizery konkurovat, má totiž rozlohu 112 ha.

Obrázek 5: Černé jezírko v porostu borovice kleče

⁵⁰ SUCHL, J. *Ztracená osada*, 1988, s. 49.

3.4.5.1 Miloš Zapletal

V románu *Stezka odvahy* shlíží Ježek na NPR Rašeliniště Jizery z Pytláckých kamenů, vyjmenovává některé její typické obyvatele ze světa zvířat a citlivě líčí její tajemné kouzlo:

Zkoumám dál terén kolem dokola, jedu očima po modravém úbočí Smrku, nejvyšší hory na české straně hranice. Na jeho úpatí začíná podivuhodný kraj močálů, země věčného ticha: Velká jizerská louka. Mělké, široké údolí, které se táhne daleko na východ. Jeden z nejpustších koutů ve střední Evropě. Rozsáhlá přírodní rezervace, kam mají volný přístup jen lišky, tetřivci a jeleni. Sídliště vzácných tvorů, sýců rousných a velkých bílých pavouků, které bychom jinde v Čechách marně hledali.⁵¹

Obrázek 6: Suchopýr, typická rostlina jizerskohorských rašelinišť

Charakteristický je i terén mokřadů, který Miloš Zapletal patrně skvěle zná, protože je popisuje zcela věrně. Oblast je členitá, podmáčená a porostlá starými dřevinami a dalšími typickými mokřadními rostlinami:

Terén v místě katastrofy je značně nepřehledný, roztroušené skupiny starých smrků, husté porosty kleče, vývraty, rašelinné tuňky s černou vodou, při krajích zarostlé vysokou ostricí a suchopýrem.⁵²

Výjimečný bažinatý ekosystém je dnes v Jizerských horách chráněn označením národní přírodní rezervace, takže turisté se smějí v této oblasti pohybovat pouze po vyznačených cestách. Mokřiny jsou velmi zrádné, proto je i v zájmu turistů nescházet z cesty. O jejich nebezpečí se přesvědčil i Ježek, který musel na rašeliništích pod Pytláckými kameny vynaložit mnoho sil, aby se z bažiny dostal:

Jdu sotva půl minuty a náhle cítím, že se mi půda divně houpe pod nohama. Není to poprvé, co přecházím podezřele vlhká místa, je jich tu víc než pevné země. Zrychlim krok, našlapuju lehounce jako baletka a vtom lup, rašelinový koberec se pode mnou protrhne a moje pravá noha zajede až po koleno do černého bahna. [...] Honem tahám nohu z bahna a tu slyším ten mlaskavý zvuk znovu a současně mi cosi stahuje do bažiny i levou pajdu. [...] Naštěstí

⁵¹ ZAPLETAL, M. *Stezka odvahy*, 2015, s. 115.

⁵² Tamtéž, s. 122.

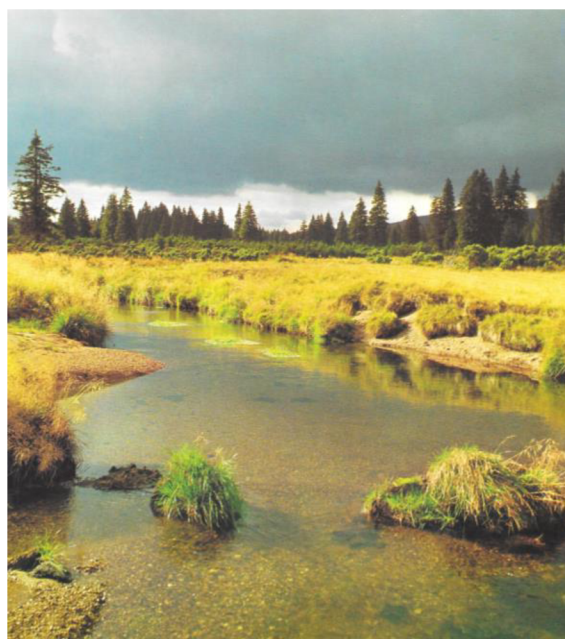
*nepadám do hloubky tak rychle. Dokonce se zdá, že už vůbec neklesám. Prostě jsem jen zahučel do bahníka, které mi sahá právě ke kolennům. Jenže já z té odporne kaše nemůžu vybědnout! [...] sotva jednu chůdu ze smrduté břechky vytáhnu, hned se pod ní zrádný zelený koberec znovu proboří.*⁵³

Ježek se nakonec z bažiny dostal, ale nebezpečí mokřin není radno brát na lehkou váhu. Miloslav Nevrlý napsal v Knize o Jizerských horách toto: *Opatrnosti ale nikdy nezbyvá: Kdo si není rašeliništěm jist a nezná je, ať raději nepodceňuje zelenou říši vrchovišť a zůstane stát na jejich okrajích: prospěje tak nejen sobě, ale ani nepoškodí a nezohzdí svými kroky neporušený svět jizerskohorských rašelinišť, potěchu mých očí a mého srdce.*⁵⁴

Úžasné klimatické podmínky jizerskohorských rašelinišť v oblasti takzvané Velké jizerské louky líčí jeden z hrdinů románu *Cvoci* svým přátelům takto:

A začal nám vyprávět, že jsou zde mimořádné klimatické podmínky, proto na Velké jizerské louce roste kleč v tak nízké nadmořské výšce jako v žádných jiných našich horách.

*„Je to vlastně arktická krajina ve střední Evropě. V létě nejdeštivější oblast. V zimě tu napadne vždycky spousta sněhu.“*⁵⁵

Obrázek 7: Velká jizerská louka

3.4.5.2 Jan Suchl

Z toho, co se o bažinách můžeme dočíst v Suchlových prózách *Zelenou stopou* a *Ztracená osada*, vyplývá velmi podobný závěr jako z toho, co píše ve svých románech Miloš Zapletal. Jedná se o nádherné místo, které lidi přitahuje svou tajemnou atmosférou a členitostí, ale také o prostředí velice nebezpečné a zrádné. Ve *Ztracené osadě* se chce malý chlapec jménem Vojta předvést před ostatními dětmi, když se snaží přejít močály Velké slati, které mají svůj předobraz patrně v bažinách Velké krásné louky. Tuto zábavu mají děti z osady samozřejmě zakázanou, protože je extrémně nebezpečná, jak se sám přesvědčí i Ondra, bratranec hlavního hrdiny Honzy, když se nechá vyprovokovat a Vojtu následuje:

⁵³ ZAPLETAL, M. *Stezka odvahy*, 2015, s. 119.

⁵⁴ NEVRLÝ, M. *Knihy o Jizerských horách*, 1981, s. 103.

⁵⁵ ZAPLETAL, M. *Cvoci*, 2008, s. 62.

„Vrat' se,“ naléhala Krista. Věděla, že jsou na Velké slati zrádná místa s řídkou rašelinou, která člověka neunesou. Odmalička jí rodiče, jako všem dětem, nakazovali: Velké slati se vyhýbej. [...] Kristy se zmocnil velký strach: „Vojto, vrat' se!“

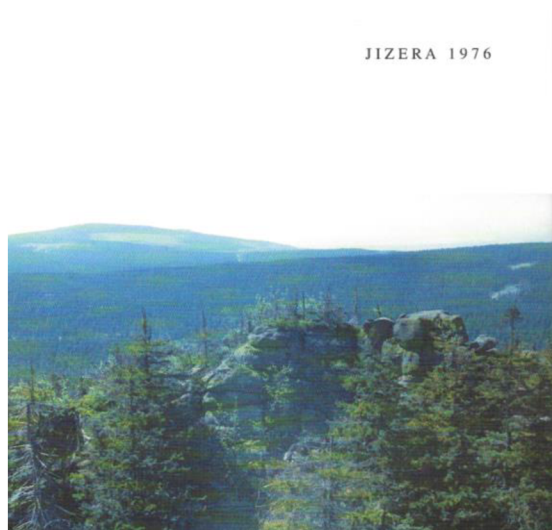
Vesele na ni zamával. „Bašta se to tu houpá,“ pokřikoval. Měl namířeno k pokroucenému smrčku. Znal záludnosti rašelinové louky, ale věděl také, že ji lze všemi směry přejít, jenom bylo třeba vyznat se v jejím porostu, podle něhož se dalo usuzovat na místa, kudy se dá jít, a kterým se nutno vyhnout.

[...] Viděli ho, jak se naklonil k smrčku a nohy se mu propadávají do země.

[...] S hrůzou sledovali, jak třasovisko vtahuje Ondru do svých pařátů, jak ho pohlcuje, žluté manšestráky a modrou bundu. Nezahlédli ruku, která se křečovitě chytila kořene stromku. Viděli jen druhou ruku bezmocně mávající ve vzduchu a tvář staženou děsem.⁵⁶

3.5 Jizerskohorské formy obživy

3.5.1 Lesní hospodářství

Obrázek 8: Pohled na zalesněnou horu Jizeru v roce 1976

Již od dob prvního osídlení Jizerských hor a jejich okolí měli obyvatelé tohoto kraje potíž s tím, že byla celá oblast zcela zarostlá hustým lesem, takže místo, na němž lidé chtěli hospodařit a stavět si své příbytky, si nejdříve museli vykácet a připravit si půdu na pěstování, popřípadě nechat zemi zarůst travou, aby se měla kde pást hospodářská zvířata. Hustý les však představoval i výhodu: bylo zde velké množství dřeva, které jizerskohorští zpracovávali.⁵⁷

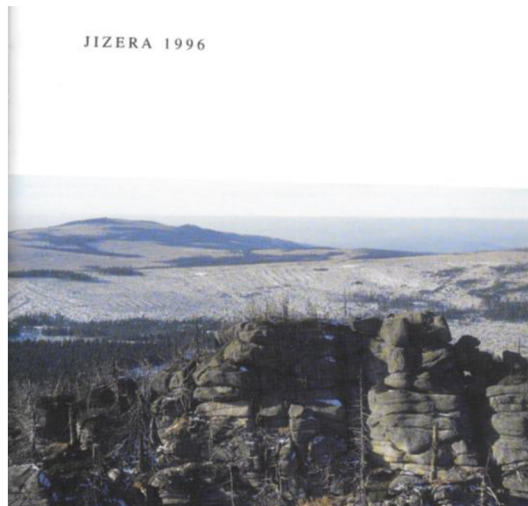
Dnes lesy zabírají přes 70 % celkové plochy CHKO Jizerské hory, avšak mezi 16. a 19. stoletím lidé zdejší lesy z většiny vytěžili, a to především kvůli rozvoji sklářství, hutnictví a dalšímu průmyslu. Původní les byl tvořen především buky a jedlemi, ten však byl v 19. století nahrazen smrčkem, který ale musel již na počátku 20. století čelit větrným a hmyzím

⁵⁶ SUCHL, J. *Ztracená osada*, 1964, s. 192–193.

⁵⁷ KARPAŠ, R., P. FREIWILLIG a kol. *Jizerské hory: O historii a umění do roku 1813*, 2019, s. 162.

kalamitám. Na poničených holinách pak lidé opět vysazovali smrk, který tak vytvořil citlivou monokulturu.⁵⁸

Ve druhé polovině 20. století porosty podlehly hmyzí kalamitě kvůli oslabení takzvanými imisemi, tedy emisemi, které se dostávají do styku s životním prostředím. Jde o znečišťující příměsi ve vzduchu, které škodí rostlinám, půdě, živočichům, již v takovém

Obrázek 9: Pohled na téměř úplně holou horu Jizeru v roce 1996

prostředí žijí, a dokonce i lidem. Zejména během 80. a 90. let poškodily většinu jizerskohorských (a také krušnohorských) lesů tak, že při jejich likvidaci musela být odtěžena celá náhorní plošina Jizerských hor. Hlavní příčinou této ekologické katastrofy byly emise oxidu siřičitého (SO₂) převážně z tepelných elektráren z okolí Žitavy v Německu a v Polsku. V období mezi 50. a 80. lety minulého století stouplo množství emisí SO₂ až desetinásobně.⁵⁹ Léta 90. s sebou přinesla politické a společenské změny a s nimi i návrat k šetrnějším metodám přírodě blízkého

hospodaření, což v praxi znamenalo výsadbu rozmanitých druhů stromů, hlavně listnáčů.

Dnes patří mezi nejcenější lesní ekosystémy Jizerských hor bukové porosty na severních svazích hor, takzvané Jizerskohorské bučiny, které byly v červenci 2021 zapsány na seznam světového dědictví UNESCO.

3.5.1.1 Miloš Zapletal

Problém imisí a poškození jizerskohorských lesů se stal v poslední třetině 20. století velkým tématem, a proto se významně projevilo jak v prózách Miloše Zapletala, tak i Jana Suchla. Následující ukázkou vyjímám z knihy *Stezka odvahy*, která poprvé vyšla roku 1982, ovšem příběh vycházel nejprve časopisecky již mezi lety 1976 a 1977. V této době se začínalo znečištění imisemi projevovat usycháním stromů. Motivy imisí se objevují i v knižním vydání prózy z roku 2015, které se od původní verze neliší:

Na hory padají v posledních letech mraky všelijakého svinstva, když koukáte z Frýdlantského cimbuří na západ, vidíte na polsko-německé straně hranic celý les

⁵⁸ Resort životního prostředí: *Lesnictví* [online]. AOPK ČR © 2021. [Citováno 5. 8. 2021] Dostupné z: <https://jizerskehory.ochranaprirody.cz/zakladni-udaje-o-chko/lesnictvi/>

⁵⁹ Lesy ČR. *Lesnické hospodaření v Jizerských horách* [online]. Copyright © 2021 Lesy ČR. [Citováno 16. 6. 2021]. Dostupné z: <https://lesy.cz/wp-content/uploads/2016/12/jizerske-hory.pdf>

elektrárenských komínů, ve dne v noci se z nich valí sloupy hnusného čoudu, a protože vítr fouká převážně od západu, padá popílek přímo na Jizerky.

[...] Snad vám to připadá jako přehánění, ale kdybyste šli s námi někdy napříč horami a viděli, že i v těch nejzapadlejších koutech smrkové jehličí žloutne, taky by to s vámi hmulo.

„Když to bude pokračovat tak rychle,“ povídal nám tuhle u poradního ohničku Náčelník, „za deset let nezůstane v horách jediný smrk. Přežijí to pouze buky, které shazují listy každý rok.“⁶⁰

Motivy odumírání jizerskohorských lesů se objevují i v románu *Cvoci*, který Zapletal vydal až v roce 2008. Vypravěč se v něm ve svých vzpomínkách vrací o několik desítek let

zpátky, do doby, kdy se na stromech v důsledku působení imisí teprve začínaly projevovat známky žloutnutí, tedy do 80. let minulého století. Díky tomuto přístupu má autor možnost poskytnout skrze vypravěče pohled na tuto problematiku z úplného počátku 21. století, jak je tomu v další ukázce:

„Až pojedeme k Jizeře, uvidíte, jak tam usychají smrky,“ ujal se slova opět Rejnok.

„Tady tiká časovaná bomba,“ řekl Ledňáček. „Ale nebouchne najednou. Spíš bych měl říct, že Jizerkama pomalu postupuje plíživá

Obrázek 10: Škodlivými imisemi poškozený smrt. “ jizerskohorský prales

Tehdy jsem považoval Ledňákova slova

za přehánění. [...] Od Liberce až sem jsme jeli krásně zelenými smrkovými lesy. Až vstoupíme za konečnou stanicí tramvaje do vysokého lesa, pojedeme tím lesem dalších třicet kilometrů [...].

Jestliže se díváš na Jizerské hory od libereckého nádraží dnes, řekneš si, Jonáš mi povídal pohádky – na horských svazích totiž vidíš jen ostrůvky starého lesa, jinde buď holiny, nebo nízké mlázi. O nějakém souvislém porostu po celých horách nemůže být ani řeči.⁶¹

Dnes, na počátku 20. let 21. století, je situace naštěstí znovu jiná, protože nyní už jsou Jizerské hory zase zelené a od libereckého nádraží se divákovi otevírají vysoké vrcholy hor porostlé téměř jednolitou vrstvou lesů.

⁶⁰ ZAPLETAL, M. *Stezka odvahy*, 2015, s. 78.

⁶¹ ZAPLETAL, M. *Cvoci*, 2008, s. 58.

3.5.1.2 Jan Suchl

S lesním hospodářstvím souvisí také některá zaměstnání. Objevují se například v trilogii *Senzační trio*, *Senzační holka* a *Senzační pár*, ale i v románech *Zelenou stopou* a *Ztracená osada*. Jizerské hory byly v minulosti rozděleny na takzvaná polesí, menší správní území. V trilogii je otec hlavního hrdiny Adama polesný, tj. správce polesí, a mnozí další místní obyvatelé jsou zaměstnanci zdejšího lesního závodu. Jednou z nich je i Adamova přítelkyně, která pracuje v lesní školce a má zájem vystudovat vysokou zemědělskou školu a stát se lesní inženýrkou. I strýc ústřední postavy románů *Zelenou stopou* a *Ztracená osada* je polesným a většina místních obyvatel se uplatňuje v lesním závodě.

Vzhledem k tomu, že práce v zemědělství není v horách jednoduchá a je málo výnosná, orientovali se zde lidé v 80. a 90. letech minulého století spíše na surovinu, které bylo v regionu ohromné množství: na dřevo.

Suchlovi se v románu *Zelenou stopou* podařilo toto pro Jizerské hory typické odvětví vyjádřit naivními očima dítěte, které se chce v budoucnu stát jeho součástí:

Maminka bude pracovat v lesní školce, kde se pěstují sazeničky všech možných stromků, venku, na zdravém vzduchu, aby už nikdy neonemocněla na plíce. A on, Jirka, se začne zaučovat na lesníka, aby, až vyjde školu, už dávno všechno uměl, nemusel praktikovat jako Šimša a mohl si hned obléci zelený kabát. Může být i lesním dělníkem a pracovat s motorovou „jednomužkou“ nebo „dvoumužkou“, na tom tak nezáleží, pokládat obrovské stromy jako pířka a svázat dřevo po lesní dráze. Být řidičem vejtrasky nebo stojedenáctky, vozit dlouhé klády dolů na pilu, by taky nebylo marné. Jemu by se nikdy nemohlo stát, aby se propadl s vozem na ztrouchnivělém můstku, takový nepozora by nikdy nebyl.⁶²

Jan Suchl využil ve všech svých románech z prostředí Jizerských hor také kovářské řemeslo. V trilogii se stává kovářem hlavní hrdina Adam, ačkoliv se toto rozhodnutí nelíbí jeho rodičům. V prózách *Zelenou stopou* a *Ztracená osada* se v osadách Bukovec a Jedlová objevuje významná postava kovářů Rotta a Alta, jejichž práci obdivují hlavní hrdinové Jirka a Honza. Kovářské řemeslo sice nebylo typické pouze pro Jizerské hory, ale Suchl jej zasadil do všech svých románů jakožto jednu z důležitých forem obživy, protože bylo pro tento region podstatné. Souviselo do velké míry s lesnictvím, v němž se ještě ve druhé polovině minulého století využívali koně, kteří pomáhali lesním dělníkům s taháním těžkých kmenů, a právě pro ně byli kováři nepostradatelní, kovali jim totiž podkovy, ale také vyspravovali povozy, do nichž byli koně zapřaháni.

⁶² SUCHL, J. *Zelenou stopou*, 1964, s. 114–115.

Z Jirkova pohledu v románu *Zelenou stopou* se o tomto velmi náročném řemesle dozvídáme víc:

Až budu velký, stanu se kovářem, umiňuje si Jirka a s tichým obdivem sleduje úsporné pohyby starého Rotta. Kovář uchopí levačkou silný železný prut, strčí ho do výhně, pravou rukou přihrábne pohrabáčem žhavé uhlí, sešlápne měch a do komína vylétne modrofialový jazyk ohnivého kouře. Skomírající uhlí oživne a začne měnit barvy.

[...] To už má Rott v ruce perlík a buší do bílého kovu, až kolem jiskry okují jen prší.

[...] Má prostřední postavu, stáším ještě maličko sehnutou, nevelké pěsti, ramena i zátylek drobný, jako by nikdy tak těžkou práci nedělal. Ale s prací si panečku ví rady. Nasazuje obruče na kola, spravuje vozy – v lese každou chvíli něco doslouží – celý den je v jednom kole.

Nejvíce se mu Jirka obdivuje, když podkovává koně.⁶³

Z Jizerských hor začaly ve druhé polovině 20. století mizet tradiční formy práce v lese. Jan Suchl v románu *Senzační trio* popisuje zavedení většího množství moderní techniky, která měla usnadnit lesním dělníkům jejich činnost, ale také slučování menších správních celků do větších:

*Poté co v kamenickém lesním závodě obhospodařujícím velkou část Jizerských hor převážila technika nad rukodělnou prací a stále přibývalo různých mechanismů, strojů a zařízení, vyvstala potřeba sloučit dosavadní malá polesi do větších celků a do jejich čela postavit vedoucí polesi neboli polesné (funkce, které se dřív říkalo fořt neboli nadlesní) [...]*⁶⁴

Díky moderní technice se těžaři dřeva na konci 20. století nadřeli mnohem méně než jejich předchůdci o půlstoletí dříve. Nebezpečnou práci navíc nově prováděly stroje, takže nedocházelo k tolika nehodám, které dosud končily nezdědkou kdy zmrzačením nebo smrtí, jak dosvědčují pomníky a kříže po celém území Jizerských hor. Popis dřevorubecké práce a svázení klád z hor se objevuje v Suchlově románu *Senzační trio*. Jedná se o pasáž, v níž hlavní hrdina Adam vypráví své přítelkyni Martě o neštěstí, při němž byl kmemy stromů vyskládanými do výšky zavalen v roce 1905 jeden z dřevorubců Vendelín Zimmermann⁶⁵:

„Před osmdesáti roky, bylo to nějak touhle dobou, léto, horký červenec, přišla sem k Jelenímu potoku parta dřevařů a jejich pily a sekery se zakously do zralých staletých smrků. [...] Odvětvené kmemy,“ pokračoval Adam, „stahovali k cestě a rovnali do vysokých kuželů, kde klády čekaly na zimní odvoz. Tehdy se dřevo svázelo dolů k pilám většinou v zimě na saních, když napadl sníh, protože to bylo snazší a rychlejší než v létě na vozech. A tak jednoho dne

⁶³ SUCHL, J. *Zelenou stopou*, 1964, s. 112–113.

⁶⁴ SUCHL, J. *Senzační trio*, 1997, s. 30.

⁶⁵ NEVRLÝ, M. *Kniha o Jizerských horách*, 1981, s. 266–267.

*v únoru [...], když už byla, jak se tenkrát říkalo, dobrá sanice, přijela tatáž parta se sáněmi s koňským spřežením, a že začnou svážet. Veliké hromady dříví byly zaváté sněhem a klády k sobě přimrzlé. Pákami a sekerami museli dělníci každý kmen pracně uvolňovat. Těžká a nebezpečná práce... ne jako dnes, kdy si kmeny podává mechanická ruka jako pířka.*⁶⁶

Někdy se ovšem ani moderní technika nedokázala dostat na méně přístupná místa, jichž je v náročném terénu Jizerských hor mnoho, a proto zalesňovací práce v 90. letech často probíhaly starým způsobem – bez strojů, s využitím lidské síly. V románu *Senzační pár* o tom vypráví Máše mistr Patera z lesní školky:

Zavedl Mášu na temeno Křížové hory, kde se prostírala mnohahektarová, členitá a špatně přístupná holina určená k zalesnění.

*„Tady je možná jediná technika: motyka a člověk,“ poučil ji.*⁶⁷

Zatímco Miloš Zapletal se tématu imisí a jejich vlivu na jizerskohorskou krajinu ve svých románech spíš jen lehce dotýká, Jan Suchl jej reflektuje mnohem častěji. Bohužel jsou si některé pasáže v několika autorových prózách relativně dost podobné.

Žalostný pohled na suché stromy Jizerských hor, na krajinu zničenou imisemi, ale také hmyzem, líčí Suchl v románu *Senzační trio*:

*Kam se jen podíval, všude samá holina. Z hlubokých hvozďů, které tu ještě před dvěma třemi lety stály, nezbylo téměř nic. Odlesněné, obnažené kopce, sedla a vrcholy mu připadaly nahé a bezbranné. Mezi nimi se otvíraly široké, neznámé průhledy. Dilo zkázy započaté imisemi dokončil obaleč a kirovec. V některých zvláště napadených a těžko přístupných místech, která nestačili lesáci včas vytěžit, už zelený smrkový porost zcela odumřel. Rezavé jehličí opadalo, a když se zvedl vítr, stromy harašily suchými větvemi jako kostlivci. Adamovi se zdálo, že les nařiká sám nad sebou.*⁶⁸

Lesy Jizerských hor však odumíraly postupně, šlo o proces trvající několik let. Na místech, která byla vystavena znečištěnému vzduchu více, sesychaly stromy dříve. Porost na místech chráněných horami vydržel mnohem déle, avšak zcela jej závětrná strana zachovat nemohla. Jan Suchl hory dobře znal, věděl tedy, která místa odolávala nepříznivým podmínkám ještě v době, kdy už byla většina okolních lesů zničená, což se v jeho prózách pro mládež odrazilo také:

V horkém červencovém dni se vznášela silná vůně pryskyřice. Tady na jižních svazích Jizerek se zdál být les ještě na první pohled zdravý a nezasažený. Od otce však Adam věděl,

⁶⁶ SUCHL, J. *Senzační trio*, 1997, s. 124.

⁶⁷ SUCHL, J. *Senzační pár*, 1997, s. 26.

⁶⁸ SUCHL, J. *Senzační trio*, 1997, s. 100.

že i zde už dávno, jako první, vyhynuly na kmenech lišejníky, že nezadržitelně odcházejí jedle, které jsou na znečištěný vzduch zvláště citlivé, a že i na smrcích začínají usychat starší ročníky jehličí.⁶⁹

Tento problém byl aktuální již v první polovině 80. let, což dokládá úryvek z románu *Ztracená osada*, v němž se Suchl pokusil ústy pana učitele vysvětlit hlavnímu hrdinovi Honzovi, jak poškození lesů imisemi funguje:

„Pokusím se ti to vysvětlit. Na západ a severozápad odtud jsou velká ložiska hnědého uhlí, ale i v NDR a v Polsku. Stavějí se tam elektrárny, které to uhlí spalují. Při spalování uniká do ovzduší spousta škodlivých plynů, hlavně kysličníku siřičitého, který po ochlazení klesá k zemi, padá na lesy a hubí je.“⁷⁰

V 90. letech byly jizerskohorské lesy už téměř úplně mrtvé, a tím spíš Suchl cítil potřebu o problému imisí ve svých prózách pro mládež psát i nadále. V této době panovala u nás i ve východním Německu (bývalé NDR) jiná politická situace, ovšem Suchlův postoj vůči zákazným elektrárnám zůstal stejný:

„Podívej,“ ukázal k severu, kde se pod horami rozkládala žitavská nížina. „Vidíš tam nalevo na obzoru ty komíny a chuchvalce kouře? Tak to jsou elektrárny a teplárny v Německu. A tamhle vpravo, co vidíš další komíny a mraky kouře, to jsou zase pro změnu polské elektrárny... a všechny dohromady spalují hnědé uhlí a vesele to pouští do vzduchu... žádné odlučovače a odsiřovače. A všechn ten sajrajt, cizím slovem se tomu říká imise, táhne k nám na Jizerky a Krkonoše. Za rok to jsou statisíce tun síry, dusíku, fluoru a jiných svinstev, které padají na naše lesy a hubí je.“⁷¹

Do románu *Senzační trio* Suchl začlenil také další problém, který s sebou odumírání stromů přineslo – znehodnocenou půdu. Následující ukázka zachycuje rozhovor rodiny Sokolových, jež spolu o problémech degradované země bez porostu hovoří:

„To je vzdoušek,“ libovala si paní Sokolová. „Konečně sprchlo.“

„Sprchlo? Dva dni lilo jako z konve,“ opravil ji Adam.

[...] „Podívej, té vody! Škoda že ji hory nestačí udržet.“

[...] „Jak to, že ne?“ neporozuměl Adam.

⁶⁹ SUCHL, J. *Senzační trio*, 1997, s. 123.

⁷⁰ SUCHL, J. *Ztracená osada*, 1988, s. 65–66.

⁷¹ SUCHL, J. *Senzační trio*, 1997, s. 164–165.

„Nezapomeň, že Jizerky jsou už z poloviny holé. Starý staletý hvozd přestal existovat, lesy jsou vykácené. A strom, jak víš, zadržuje vláhu. Tím víc, čím je větší, starší. Na holinách se voda neudrží, stéká dolů. Stačí, aby víc zapršelo, a potoky se rozvodní.“⁷²

Imisím mnohem snáze odolávaly listnaté stromy oproti těm jehličnatým. Suchl ústy strýce Pavla svým mladým čtenářům vysvětluje v románu *Ztracená osada*, proč tomu tak je:

„Prostě představ si to tak, že ten kysličník siřičitý postupně spálí jehličí a ten strom zahyne, udusí se.“

„A listí nespálí?“

„Listnáče jsou na tom líp. Než může plyn listy spálit, strom je na podzim shodí a na jaře vyrazí nové. A touhle neustálou obměnou svých plic může listnatý strom obstát v zápase s imisemi, tedy s těmi plynnými škodlivinami, které hlavně spalováním hnědého uhlí vznikají.“⁷³

Půda bez stromů, o níž hovoří předchozí ukázka, ovšem nebyla znehodnocená jen proto, že bez rostlin neudržela vláhu, ale také byla obnažená, a proto nebyla chráněna před povětrnostními vlivy a před srážkami. Jizerské hory proto musely čelit také erozi:

„Vyšlápni si na Strmý vrch. Uvidíš, co jsi ještě neviděl. Na severním srázu.“ [...] „Erozní sesuv,“ řekl Vajda. [...] „Odlesněný svah sjel po žulovém podkladu dolů.“ [...] „Na té holé skále už v životě nic nenaroste,“ pokračoval. „Naštěstí není v Jizerkách takhle strmě exponovaných míst moc.“⁷⁴

Imisemi oslabené stromy byly navíc v Jizerských horách napadeny mnohými škůdci a nedokázaly se jim účinně bránit. Ani to Suchl ve svém románu nevynechal a zapracoval tuto skutečnost do vyprávění. Nejedná se zde ovšem pouze o popis událostí poloviny 90. let v Jizerských horách, příčiny a průběh lidské činnosti, které vedly ke zničení porostu celého pohoří, ale zároveň jde o výtku a o varování před podobným chováním lidí v budoucnu. Právě následující ukázka je jednou z těch, která má potenciál stát se materiálem při výuce směřující k environmentální výchově žáků:

Byl vyznavačem jednoduché rovnice: Více ptáků = méně hmyzu. Vůbec nesdílel prvotní nadšení, s jakým někteří lesáci uvítali letecký postřik přípravkem Actellic proti obaleči modřínovému, když houfně napadl imisemi oslabené jizerské lesy. Chemický postřik sice zeslabil a zpomalil obalečovou kalamitu, ale zároveň se škůdci hubil i užitečný a pro život lesa nezbytný hmyz, v první řadě mravence. Těžko říci, čeho bylo víc, zda prospěchu nebo škody. A sotva odezněla obalečová pohroma, vypukla nová v podobě lýkožrouta smrkového neboli

⁷² SUCHL, J. *Senzační trio*, 1997, s. 107.

⁷³ SUCHL, J. *Ztracená osada*, 1988, s. 66.

⁷⁴ SUCHL, J. *Senzační trio*, 1997, s. 111–112.

kůrovce. Lesní škůdci se vyskytují odpradáвна a ztrpčovali život všem generacím lesníků. Jenomže zdravý les, zdravý strom má většinou dost sil zvítězit v boji o život se svými škůdci sám: zadusí je pryskyřicí a stačí, když mu člověk pomůže tím, že odstraňuje a rychle zpracovává padlé stromy a polomy, aby se nemohly stát semeništěm hmyzu. Avšak lesy zalykající se kouřem kotelen a tepelných elektráren, které dnem i nocí chrlí do ovzduší tisíce a milióny tun kysličníku siřičitého, uhelnatého, dusíku, chlóru, fluoru a ostatních zplodin, co se hálí do neprůhledného názvu imise, lesy rdoušené výfukovými plyny automobilů a vším tím, co člověk ženoucí se za pohodlím nerozumně vypouští do ovzduší, lesy nemocné, bojující z posledních sil o přežití, takové lesy už nemají naději nad svými přirozenými nepřáteli vyhrát a v nerovném boji o život neodvratně hynou.⁷⁵

Ve *Ztracené osadě*, novější a upravené verzi románu *Zelenou stopou*, se objevuje svérázný způsob, jak hmyz, který porušuje stromovou kůru a vyžírá ze dřevin lýko, čímž ničí mladé stromky, polapit. Lesníci vymysleli pasti na klikorohy, do kterých se brouci sami dostanou, lidé pak chodí nástrahy vybírat a obnovovat:

Kluci se domnívali, že bude třeba všechny sazenice prohlédnout a brouky posbírat.

Lesník se dal do smíchu. „Jednoho byste sebrali, a deset jiných, ukrytých v trávě na zemi, dokončí dílo svého předchůdce. Na to se musí jinak.“ Odhrábl několik drnů a vyndal ze země kus smrkové kůry složené napůl. Mezi oběma deskami kůry byla vložena malá smrková větvička a na ní: jeden, dva, tři... dvanáct klikorohů napočítali. Lesník je rychle, jednoho po druhém nastrkal do krabičky. „Takhle je chytáme, potvory, do lapáki.“ Větévku pak znovu vsunul mezi kůru a past přikryl drnem.⁷⁶

V románu *Ztracená osada* zaznívá také historie výměny rozmanitých druhů dřevin za smrk, který byl v Jizerských horách vysázen kvůli zvýšené těžbě dřeva během 17. století. V té době se ráz regionu změnil:

„Jedlová? To je divné,“ zauvažoval nahlas. [...] „Ať se dívám jak se dívám, nikde žádné jedle nevidím.“

[...] „Myslí ti to, jenomže, Honzíku, nezapomeň, že vesnice dostala jméno někdy před třemi sty lety. A tehdy tu jedle byly, tehdy tu stál nádherný bukojedlový hvozd.“

„Smrky ne?“

⁷⁵ SUCHL, J. *Senzační trio*, 1997, s. 138–139.

⁷⁶ SUCHL, J. *Ztracená osada*, 1988, s. 207.

„Taky, ale převažoval buk a jedle. Pak, v sedmnáctém století, začala bezhlavá těžba dřeva, pálilo se na dřevěné uhlí pro sklárny, vyváželo se do světa, a původní porost zmizel. Místo něj se vysazoval rychle rostoucí smrk.“⁷⁷

Odborníci a ochranáři přírody se v době, kdy bylo v Jizerských horách nutné vysadit nový les, radili, které druhy dřevin budou k další výsadbě vhodné a které nikoliv. Závažným problémem se může v jakékoliv krajině stát především malá rozmanitost, k níž došlo i zde výsadbou smrku, jak je patrné z předchozí ukázky. V románu *Senzační pár* o tomto tématu rozmlouvají hlavní hrdinové příběhu Adam s Mášou, jejichž prostřednictvím se Jan Suchl pokusil mladým čtenářům pomoci se v této problematice vyznat:

„Smrk pichlavý,“ [...] „Máme ho dobré dva hektary. Ale zalesňovat se s ním prý už nebude.“

„A proč, prosím tě.“

„Ochranáři už to nedovolí.“

„Doteďka se s ním zalesňovalo. A dokonce to měla být záchrana Jizerek...“

[...] „Představ si, že by se měly vyřezat a prodávat jako vánoční stromky. [...] Jsou prý takové úvahy. Že je třeba obnovit původní porost: zdejší smrk ztepilý a buk.“⁷⁸

Pokud bychom chtěli na přírodní katastrofě, kterou zavinilo extrémní množství imisí, najít alespoň něco trochu pozitivního, mohla by to být stavba některých betonových cest, jimiž jsou Jizerské hory dodnes prošpikované skrz naskrz. Zmínka o této skutečnosti se nachází také v knize *Senzační trio*:

V sedle Jelení hory cesta končila. Vyústovala do nové panelové silnice, která tu byla postavena nedávno, poté co bylo nutno začít s velkoplošnou těžbou dřeva na všech vrcholových partiích Jizerských hor zasažených imisemi.⁷⁹

3.5.2 Zemědělství

Kvůli vysoké nadmořské výšce, nižším teplotám a na některých místech nepříliš kvalitní půdě neměli v Jizerských horách jednoduchou práci ani zemědělci, a proto lidé raději zůstávali v nížinách. Horské prostředí navíc nutilo zemědělce obdělávat půdu ve svazích, takže pokud přišel přívalový déšť, mohl rolník během krátké chvíle přijít o veškerou úrodu. Pro zemědělství regionu je také typická kamenitá půda.

⁷⁷ SUCHL, J. *Ztracená osada*, 1988, s. 7.

⁷⁸ SUCHL, J. *Senzační pár*, 1997, s. 138.

⁷⁹ SUCHL, J. *Senzační trio*, 1997, s. 98.

V Jizerských horách bylo běžné pěstování brambor, obilí či luštěnin, neobvyklé nebyly v nižších polohách ani ovocné sady.

Zajímavé je, že zemědělství ani jeden z autorů ve svých prózách nereflktuje. Je to však logické: v Jizerských horách se ve druhé polovině minulého století už téměř nic nepěstovalo. Obyvatelé vysoko položených oblastí, z nichž nejodlehlejší je osada Jizerka, si po druhé světové válce vlastní plodiny pěstovali jen ojediněle, veškeré zásobování potravinami už zajišťoval dovoz z podhůří.

I tato skutečnost vystihuje ráz oblasti, jejíž podmínky pro zemědělství jsou natolik nepříznivé, že pokud nebylo nezbytně nutné pro samotné přežití místních obyvatel, aby cokoliv sami pěstovali, už se o to ani nepokoušeli a snažili se vydělávat peníze zcela jiným způsobem.

3.5.3 Sklářství

Od druhé poloviny 17. století se na českém území začalo tavit velmi kvalitní sklo vhodné k broušení a rytí. O půl století později se české země staly nejvýznamnějším vývozcem skla na světě – bylo označováno jako český křišťál. Výroba skla u nás má své kořeny v severních Čechách, v nichž začaly vznikat sklářské hutě.⁸⁰

Ty byly zakládány po celém území Jizerských hor – například na Jablonecku vznikla roku 1548 huť ve Mšeně, v roce 1577 v Rejdicích u Kořenova, roku 1602 v Bedřichově a v roce 1699, teprve dva roky po založení obce, založili huť v Antonínově v Josefově Dolu. Avšak tohle je jen nepatrný zlomek všech sklářských hutí, které v těchto horách fungovaly a živily mnohé ze svých obyvatel.

Brusičství skla se rozvíjelo také na Maloskalsku – hraběnka Polyxena Alžběta Des Fours vydala pro brusiče skla dokonce jejich cechovní řád.⁸¹

3.5.3.1 Miloš Zapletal

Pozůstatky po sklářské výrobě zůstaly po Jizerských horách rozesety dodnes. To dokazuje také ukázka ze Zapletalovy prózy *Stezka odvahy*, v níž hlavní hrdina Ježek najde v horském potoce kamínky, o nichž se domnívá, že jde o polodrahokamy nebo drahokamy, ale nakonec se dozví, že jsou to pouze barevná sklíčka. V tomto ohledu jsou Jizerské hory velmi přitažlivé především pro děti, které mohou na některých místech na tyto pestré kousky skla narazit a rády se těší z nálezů pokladu.

Do ešusu jsem nabral vodu přímo z vodopádku a přitom jsem zahlédl mezi dvěma kameny v písku červenavý záblesk. Do mě jako když střelí. Postavím nádobku na zem a sáhnu

⁸⁰ Crystal Valley [online]. Křišťálové údolí [Citováno 22. 4. 2021]. Dostupné z: <https://crystalvalley.cz/cs>

⁸¹ KARPAŠ, R., P. FREIWILLIG a kol. *Jizerské hory: O historii a umění do roku 181*, 2019, s. 161.

do pisku. Na dlani se mi zatřpytí rudý kamínek. Velký asi jako mrňavá kulička, ale kapkovitě protáhlý.

„Aby to tak byl rubín!“ zateteli se ve mně hledač pokladů, kterého má v sobě asi každý člověk.

[...] A hele – támhle je taky něco!

Vedle rudé kapky mi svítí na dlani nový krystalek. Modrý jako květ zvonku.

[...] hrabu se v potoce jako pes. A v duchu si maluju, co všechno si koupím za prachy, které dostanu, až prodám, co najdu.

Kolik může takový rubín stát? Sto kaček? Tisíc? Nevím. Jen tuším, že dost. Možná hodně. Do pytle, co s těma prachama udělám?⁸²

[...]

„Hmm, krásné kousky,“ řekl.

„Jakou asi mají cenu?“ ptám se dychtivě.

„Jak to myslíš?“

„No – kolik bych za ně mohl dostat peněz?“ upřesňuju otázku.

„Žádné.“ [...] „Jsou to jen kousky skla.“

„Obyčejné sklo?“ Z mého hlasu zní hrozné zklamání.

„V Jizerských horách stálo v minulosti několik sklářských huti.“⁸³

3.5.3.2 Jan Suchl

I v románech Jana Suchla se v různých kontextech objevují zmínky o sklářském řemeslu, což podporuje věrnost vylíčení této oblasti, která by bez sklářství nebyla úplná. Klasickými jizerskohorskými výrobky jsou mimo jiné mačkané skleněné knoflíky, které jsou dnes také součástí stálé expozice Muzea skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou – tento motiv se objevuje v románu *Senzační trio*:

Dovednými, citlivými zásahy ponechal doktor bývalé rodinné sklářské huti – driketě, v níž se z různobarevných skleněných tyčí mačkaly knoflíky a korále (mačkati rovná se německy drücken a odtud pak zkomoleně: driketa!), její původní vzhled [...].⁸⁴

⁸²ZAPLETAL, M. *Stezka odvahy*, 2015, s. 46–47.

⁸³Tamtéž, s. 172–173.

⁸⁴SUCHL, J. *Senzační trio*, 1997, s. 180.

3.6 Jizerskohorská architektura

Místní lidová architektura bývala vždy bezprostředně závislá na přírodních podmínkách a také na způsobu obživy zdejších obyvatel, kteří si své domy obvykle stavěli svépomocí. Většina původní zástavby není starší než dvě stě let, avšak první obce na území dnešní CHKO Jizerské hory vznikaly již ve 14. století. Místní zástavba bývala vždy rozptýlená, lidé si budovali své malé chalupy ve svazích a s většími rozestupy.

Obrázek 11: Český pojizerský roubený dům

Stavení bývala rozdělena na tři části, což je patrné i zvnějšku, takže roubení světnice obvykle navazuje na obílenou nebo kamennou síň a ta dále na hospodářskou část budovy. Čelo domu bývalo vždy souměrné a okna obvykle řezbářsky zdobená.

V Jizerských horách se nejčastěji objevují tři hlavní typy lidových staveb: slezský roubený dům, lužický dům s hrázděným patrem a český pojizerský roubený dům.

Slezský roubený dům je v této oblasti zastoupen nejhojněji, ale nejvíce se objevuje na jihovýchodě sledované oblasti. Tento typ domu mívá bedněné zádveří, které chrání vchod před větrem. Bedněný bývá nejčastěji i štít domu, v němž jsou umístěna malá okénka seníku či podkrovní světnice. Střecha bývala téměř výlučně pokryta dřevěným šindelem či břidlicí. Součástí stavby bývala většinou i vysoká kamenná podezdívka, zápraží a předzahrádka a také menší samostatná roubená stodola.

Lužický dům s hrázděným patrem se velice často objevuje v oblasti Frýdlantska a jižně od ní. Obvykle se jedná o větší stavení než u předešlého typu domků, a proto bývalo součástí bohatších statků s velkými stodolami, kůlnami a sýpkami. Tento druh stavby mívá štíty zdobené barevnou břidlicí a často též krovy a oblouky nesoucí patro bohatě řezbářsky dekorované.

Český pojizerský roubený dům se vyskytuje především v Pojizeří. Tento druh stavby má nízko posazenou, ale široce rozložitou střechu, a obvykle řezbářsky zdobený štít.

U sklářských domů obvykle zcela chyběla hospodářská část. Budovy far a mlýnů, které bývaly bohatší, mívaly často mansardové krovy a větší a početnější okna.⁸⁵

⁸⁵ MEJZROVÁ, J. *Lidová architektura v Jizerských horách*, 2003.

3.6.1.1 Miloš Zapletal

Zmínka o způsobu bydlení není v románech Miloše Zapletala s jizerskohorskou tematikou mnoho. V románu *Cvoci* však hlavní hrdina popisuje vzhled Hnojového domu, jednoho ze stavení v osadě Jizerka, které zde stojí dodnes:

*Při pohledu zvenčí vypadal Misthaus jako obyčejná horská chalupa, sroubená ze silných smrkových trámů. Kdysi v ní mohla bydlet nanejvýš desetičlenná rodina. A s ní jedna nebo dvě krávy, případně kuň.*⁸⁶

Horské chalupy musely mít odedávna malá okna, která sice dovnitř propustila trochu světla, ale na druhou stranu nevypustila ven příliš tepla. V žádné chalupě navíc nesměla chybět pec, která byla jednak zdrojem tepla, jednak se na ní dalo vařit a v ní péct, jak naznačuje ukázka:

*Ráno nás probudil domácí pán Gustav, zatápěl v kachlových kamnech. Malými okénky padalo do světnice denní světlo, venku se modrala zmrzlá zimní obloha.*⁸⁷

Uvnitř Hnojového domu se v románu *Cvoci* nacházela také velká malovaná truhla, jejíž bližší popis ale schází. Z vybavení chalupy autor popsal pouze masivní dřevěný stůl, očíslované židle, velké množství hrubě sbitých pryčů a polic a věšáky na oděvy vyrobené z pokroucených větví. Je jasné, že veškerý nábytek byl vyroben ze dřeva, jediného materiálu, kterého měl majitel domu ve svém okolí skutečně dost.

3.6.1.2 Jan Suchl

Jan Suchl popsal charakter jizerskohorských chalup a materiály, z nichž jsou domky vystavěny, v románu *Ztracená osada*. Budovy byly stavěny ze dřeva a z místní žuly, ze surovin, které byly pro tuto oblast po mnohá staletí typické zdejšímu obyvatelstvu dostupné. Významná je také zmínka o kamenné stodole a stáji pro hospodářská zvířata, které stávaly za domem.

*„Dřevo a kámen tu byl jediný stavební materiál. Přední obytnou část chalupy sroubili z trámů a prken, zadní část, maštál a stodolu, postavili z kamene. I střechy bývaly dřevěné – šindelové. Později nahradila šindel levnější lepenka, která se jednou za rok natře térem a vydrží věčnost. Jasně? Proto ty různé odstíny šedé a černé. Zdi se nabílí vápnem, okna natřou na bílo – a řekni, jestli taková poctivá roubená chalupa uprostřed zelené louky a lesa nevypadá jako krasavice.“*⁸⁸

Zástavba v Jizerských horách je zvláštní především tím, že se zde často setkáváme s domy rozesetými ve svazích. Terén oblasti je kopcovitý, proto se nad mnohými obcemi klenou vrcholy okolních hor či jsou vesnice a města položeny v údolích podél řek, od nichž se po obou

⁸⁶ ZAPLETAL, M. *Cvoci*, 2008, s. 75.

⁸⁷ Tamtéž, s. 84.

⁸⁸ SUCHL, J. *Ztracená osada*, 1988, s. 8.

stranách toku zvedají kopce, do kterých se zastavení postupně rozšiřovalo. Tam, kde končí obydlená oblast, začíná les, jenž končíva obvykle opět až v místech, která jsou osídlena lidmi. Podobnou obec popisuje Suchl ve svém románu *Senzační trio*:

*Když už byli venku a scházeli k hlavní cestě, která stoupala zdola od Kamenice a rozdělovala vesnici na dvě přibližně stejně velké půle (od ní se jako od kmene stromu větvičky stezky, pěšiny a chodničky k jednotlivým chalupám roztroušeným ve svahu až po tu nejvyšší posazenou nahoře u lesa [...]).*⁸⁹

Jak je i z textu patrné, dominují v těchto horských městečkách chalupy. Honosnější výstavba zde může působit až příliš výrazně a nepůvodně:

*Odbočil ke své sešlé vilce se secesními reliéfy kolem oken, která se mezi studenecké chalupy jaksi nehodila.*⁹⁰

Hlavní hrdina románu *Senzační trio* žije se svými rodiči v jednom z typických stavení Jizerských hor, které si rodina i v 90. letech 20. století patrně udržuje v co nejpůvodnějším stavu:

*Prostírání, záclonky na oknech, závěs oddělující kachlová kamna od světnice (která jim sloužila – jak už to ve starých poctivých roubenkách bylo zvykem – za kuchyni, jídelnu i nejmilejší obývací pokoj), polštářek i přehoz na váleňdě [...] to všechno bylo z modrotisku. A aby se to neokoukalo, střídala maminka tyhle modrotiskové doplňky se zelenobíle a červenobíle proužkovaným kanafasem [...] že pěkné útulné prostředí, které dovedla matka v jejich chalupě vykouzlit, není vůbec jen tak samo sebou a že jinde, třeba i v nových domcích, které lesní závod pro své zaměstnance ve Studenci a dole v Kamenici postavil, to zdaleka tak hezké nemají, třebaže jsou pokoje plné moderního drahého nábytku.*⁹¹

Matka hlavního hrdiny Adama, paní Sokolová, se patrně snaží udržet interiéry svého domu v podobě odpovídající rustikálnímu stylu. Vzhledem k tomu, že oblast Jizerských hor byla v minulosti centrem textilního průmyslu (především město Liberec), hodí se látková výzdoba světnice zcela k duchu této oblasti, ačkoliv modrotisk ani kanafas nejsou prvky pro Jizerské hory zcela typické.

Do příběhu románu *Ztracená osada* Suchl začlenil pro jeho hrdiny překvapení skryté v jejich chalupě – pec na chleba. Ta byla významným vybavením této chalupy, jejíž majitelé pekli chléb pro celou obec:

⁸⁹ SUCHL, J. *Senzační trio*, 1997, s. 26.

⁹⁰ Tamtéž, s. 64.

⁹¹ Tamtéž, s. 10.

„Podívej, co jsem objevil,“ ukazoval Smolík na zeď, z níž odstranil starý dekorační papír natažený po celé chodbě místo olejového nátěru. [...] Ve zdi byla velká plechová dvířka.

[...] „Pec na pečení chleba. [...] Tady se zřejmě musel péct chleba pro celou Jedlovou, protože, pokud vím, v jiných chalupách pece nejsou.“

Jeho domněnku mu potom starý Alt potvrdil. Za Rakouska i za první republiky se chléb kupoval ve fořtovně. Až za okupace se začal dovážet z Luhu.⁹²

I na jiných odlehlejších místech Jizerských hor byly pece na chleba nutností, protože před druhou světovou válkou nebylo zásobování z větších měst tak časté, obyvatelé takových vesnic a osad museli být naprosto soběstační.

Některé chalupy měly dokonce velká zděná kamna přímo v hlavní světnici. Taková Suchl popisuje také v románu *Ztracená osada* v domě německého kováře Alta:

„Honzo, pojď si hrát,“ zaprosila Edita, když se najedli. Vedla ho k velikým zděným kamnům se širokou pecí, kde měla své hračky. Podobná kamna ještě nikdy neviděl. Edita stoupla na lavici a vylezla na pec.⁹³

Součástí kamen býval i takzvaný kamnovec, který se především v románech *Zelenou stopou* a *Ztracená osada* objevuje hned několikrát. Jde o nádobu zabudovanou přímo do kamen, v níž se zahřívala nebo se udržovala po delší dobu teplá voda:

Nanosil z kamnovce horkou vodu do vany a připravil Ondrovi čistou košili [...].⁹⁴

3.7 Významná místa Jizerských hor

3.7.1 Osada Jizerka

Jizerka je nejvýše položená osada Jizerských hor. Známa byla již ve středověku jako naleziště drahých kamenů v Safírovém potoce. Díky nim sem přijížděli prospektoři a stavěli si zde svá přechodná bydliště.

První zmínka o Jizerce je z roku 1539. V regionu žil významný rod Bibrštejnů, který se dostal do sporu ohledně hranic pod Bukovcem s rodem Smiřických. V roce 1591 však se Zikmund Smiřický sporných území za úplatu vzdal. Nejspíš se domníval, že ložiska drahých kamenů jsou už z větší části vyčerpána.

V následujících letech sem přicházeli jen lovci a dřevaři. Později se lidé v osadě živili chovem dobytka, lesnictvím, výrobou šindelů, zemědělstvím, předením, ale důležité bylo pro místní i pašování a pytláčení, které bylo pro přežití v těžkých podmínkách zcela klíčové.

⁹² SUCHL, J. *Ztracená osada*, 1988, s. 125–126.

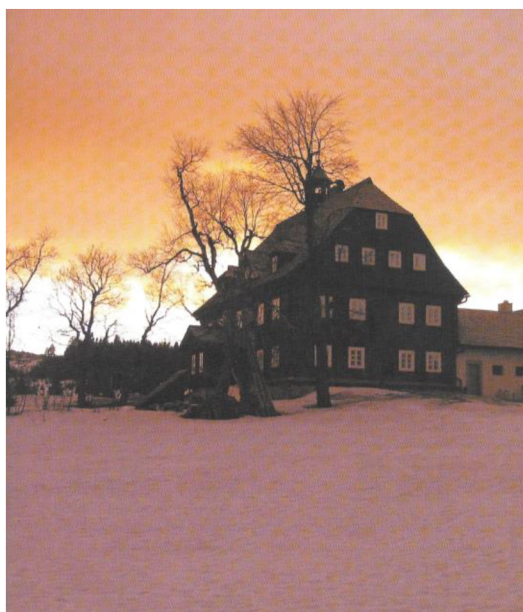
⁹³ Tamtéž, s. 119.

⁹⁴ Tamtéž, s. 194.

Od 17. století držel osadníky při životě i místní mlýn.⁹⁵ Po bitvě na Bílé hoře na Jizerku utíkali z Čech i ze Slezska protestanti, kteří se nechtěli vzdát své víry. Zde byli lidé liberálnější a důležitější než druh vyznání byl způsob přežití v těchto nehostinných podmínkách. Vysoko v horách se lidé museli starat v první řadě o holé přežití. Právě tito uprchlíci byli v první polovině 17. století prvními stálými obyvateli Jizerky. V polovině 18. století stálo na Jizerce (tehdy byla osada nazývána Buchberg) sedm domů.

Na konci 18. století byly v nižších polohách již vytěženy téměř všechny lesy, a proto šlechtický rod Clam-Gallasů rozhodl o těžbě ve výše položených oblastech Jizerských hor. Na Jizerku po tomto rozhodnutí přibyli další osadníci a vyrostlo zde dalších sedm domů.

Roku 1828 zde začal jistý Franz Riedel stavět sklárnu, která na Jizerku přinesla práci, proto se osada začala opět zvětšovat. O 40 let později přestala stará huť stačit vzrůstajícím požadavkům, a tak byla postavena dodnes stojící Nová sklárna. Největšího rozsahu Jizerka dosáhla na konci 19. století, kdy zde stálo 43 domů s 334 obyvateli, ale od té doby začali lidé z osady spíše odcházet.

Obrázek 12: Panský dům

Na přelomu století začala být osada Jizerka také turistickým cílem, čemuž napomohla i stavba silnic z Bílého potoka na Smědavu, Souš a Polubný a silnice z Horního Polubného na Jizerku. K letním ozdravným pobytům začal být využíván takzvaný Panský dům – vznikla zde studentská ubytovna, a dokonce i Nová sklárna byla později upravena pro dětskou rekreaci. Dosud stojící domy byly upravovány tak, aby alespoň v podkroví mohli přespávat návštěvníci a turisté, a stavěly se i zcela nové objekty pohostinství.

Koncem 20. let 20. století začaly na Jizerku jezdit autobusy a v polovině 30. let zde byla zavedena elektřina. Po druhé světové válce byla většina německých starousedlíků vysídlena, ale Češi osadu už nezalidnili. V roce 1960 byla osada přičleněna ke Kořenovu a v následujících letech se další domy měnily v rekreační objekty. V 70. letech se osada dočkala vodovodu.

Dnes je Jizerka turistickou oblastí, centrum podnikatelského a cestovního ruchu. Její dřívější poklid a opuštěnost jsou dávno pryč. V 90. letech zachránila Novou sklárnu její

⁹⁵ KARPAŠ, R., P. FREIWILLIG a kol. *Jizerské hory: O historii a umění do roku 1813*, 2019, s. 180–183.

přestavba na penzion Sklárna – Tažírna. Na počátku tohoto století byl zrekonstruován a dostavěn Panský dům – o této proměně píše Jan Suchl takto:

Přítel zastavil před panským domem. „Podívej,“ zvedl hůlku do výšky. Sundal jsem orosené brýle. Musel jsem si několikrát protřít oči. Zíral jsem na docela jinou budovu, než jakou jsem byl zvyklý vidat. Mlha nebyla tak hustá, abych nepoznal, že ten sešlý, neobývaný a neudržovaný objekt nemající daleko do ruiny, se změnil k nepoznání.

[...] Něco jako zázrak, pomyslel jsem si a nemohl odtrhnout oči od budovy, která jako by se převlékla do zcela nového šatu.

„Škoda, že sníh přikryl tu nádhernou šindelovou střechu. Bez ní je té krásy jen půl,“ řekl kamarád a rozjel se. Před sklárnou odepnul lyže. „Jdem se posilnit.“ Nečekaně zmizel uvnitř.

Místo v pusté haluzně, kde se prohání vítr, našel jsem ho sedět u stolku ve stylové restauraci...⁹⁶

Další „vzkříšenou“ budovou je například Pyramida. Dále byla stržena Stará celnice a následně nově postavena, vzniklo Ekocentrum Jizerka, které je vystaveno na základech domu č. p. 2 a několik dalších budov je dnes podobně zrenovováno. Od roku 1995 je osada chráněna jako památková rezervace, protože jde o unikátní ucelený soubor typických horských chalup.⁹⁷

3.7.1.1 Miloš Zapletal

Na své si v osadě Jizerka a v jejím okolí přijdou kromě turistů i botanici zkoumající vzácnou flóru. Také Ježek z románu *Stezka odvahy* si chtěl tuto osadu prozkoumat, vnímá ji následovně:

Původně jsem minil okolí Jizerky důkladně prošmejdit, je to přírodní rezervace a v ní plno vzácných rostlin, dole teče horská říčka, ve které se dá najít pětatřicet různých minerálů. kousek cesty odtud se do ní vlévá Safírový potůček [...].⁹⁸

⁹⁶ SUCHL, J. a M. FULÍN. *Jizerské ticho*, 1979, s. 110.

⁹⁷ KARPAŠ, R., P. FREIWILLIG a kol. *Jizerské hory: O historii a umění do roku 1813*, 2019, s. 174–175.

⁹⁸ ZAPLETAL, M. *Stezka odvahy*, 2015, s. 96.

Na západním okraji Jizerky se do stejnojmenné řeky, která obcí protéká, vlévá v předchozí ukázce zmíněný Safírový potok, jehož slavnou historii Zapletal přibližuje svým čtenářům tak, že Ježek vzpomíná na své vlastní zdejší rýžování:

„Proč ne?“ hájí svou myšlenku zlatokop. „Nepamatuješ se, co říkal ten janovský pošťák, když jsme rejžovali nahoře na Jizerce?“

„Co říkal?“

„Že našel i rubíny!“

„Ale my tam neviděli ani jeden.“

„Zato safírů jsme objevili fůru.“

„Jen šest!“

„Jen? Za půl dne vyrejžovat šest safírů“ V dnešní době! Uprostřed Evropy! Věřil by tomu někdo?“ To je pravda. Nikdo by tomu neuvěřil. Já jsem taky dávno znal jméno Safírového potoka v horském vnitrozemí, ale nikdy mě nenapadlo, že by v něm mohly být skutečné safíry, drahokamy modré jako střípek nebe, dokud jsme se nesetkali s jedním chlápkem z Janova, ten člověk se živil roznášením pošty, ale byl to vlastně zlatokop, hledač drahokamů, asi jediný a poslední ve střední Evropě. Přinesl nám na ukázkou kousek své sbírky, nádherné safíry v lahvičkách od léků, a stejně jsme mu nevěřili, dokud nás nezavedl na jedno místo pod Bukovcem, čedičovým kuželem, a nedokázal nám to přímo na místě.⁹⁹

Zapletal v souvislosti se Safírovým potokem také poodhaluje historii zdejší oblasti v podobě její správy rodem Bibrštejnů, která trvala od 13. do 16. století. Jedná se sice jen o krátkou zmínku, ale znalci místní historie si z ní vydedukují, o které době autor píše. Zapletal prokazuje své bohaté znalosti regionu, které takto šetrně zasazené do příběhu přispívají k větší věrohodnosti. Následující ukázka pochází ze *Stezky odvahy*:

„[...] pravý jizerský safír, vzácný materiál, za němž táhli sem do nehostinných středověkých hor hledači až z daleké Itálie, drahokam, pro který nechávali v dávných dobách majitele panství, frýdlantští Bibersteinové, oslepotvat muže, kteří přišli kutat na Jizerku tajně, bez vrchnostenského povolení.¹⁰⁰

Obrázek 13: Řeka Jizerka

⁹⁹ ZAPLETAL, M. *Stezka odvahy*, 2015, s. 46.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 114.

Ve Stezce odvahy Zapletal kromě historie popisuje i poklady Safírového potoka a vznik přírodní rezervace na Jizerce, která měla oblast nadále chránit od nešetných zásahů prospektorů.

*Po celá staletí tu bylo bohaté rýžoviště, sjížděli se sem prospektoři z dalekých krajů, dokonce až ze země ležící za Alpami. Po dávných hledačích drahokamů zbyla v Jizerských horách nejedna stopa. I na mapě můžete ještě dnes číst: Vlašský hřeben. A samo jméno Safírového potůčku! Od konce středověku vypírali drsní chlapi z nahnědlých vod safíry, rubíny, zirkony, chalcedony, iseriny, jaspisy, turmalíny, spinely, acháty, topazy, snad i smaragdy a diamanty. Staré prameny mluví o bohatých nalezištích zlata. Až do šedesátých let našeho století se tu lidé pokoušeli o štěstí, pak vyhlásili na Jizerce přísnou přírodní rezervaci a od té doby je s hledáním drahých kamení amen.*¹⁰¹

3.7.1.2 Jan Suchl

Osada Jizerka je pro mnohé jedním ze symbolů Jizerských hor. Možná právě proto si Jan Suchl tuto osamělou osadu v srdci regionu vybral za místo, do něhož zasadil dvě ze svých knih pro mládež. Nejprve to byl román *Zelenou stopou* z roku 1964, ale v roce 1984 příběh přepracoval a vydal jej s některými novými motivy jako *Ztracenou osadu*. V 60. letech Jizerku začali opouštět její trvalí obyvatelé, v Suchlových románech ožívá jako čistá oblast neposkvrněná městským průmyslem.

Obrázek 14: Osada Jizerka

V románu *Ztracená osada* Suchl popsal dřevěné domky typicky rozesté po obci Jedlová, jak Jizerku nazývá, pohledem malého chlapce:

*Honza si zamyšleně prohlížel vesničku pod nimi. Je jiná než vesnice, které kdy předtím viděl. Jako by tu lidé nemilovali barvy. Žádná červená střecha, nikde modrá, žlutá, hnědá či zelená omítka. Počkat, jakápak omítka, když všechny domky jsou dřevěné, všiml si. A vlastně ani ne domky, ale chalupy se stěnami z prken, anebo trámů.*¹⁰²

Okolí Jizerky slouží v románech *Zelenou stopou* a *Ztracená osada* hlavnímu hrdinovi a jeho

¹⁰¹ ZAPLETAL, M. *Stezka odvahy*, 2015, s. 111–112.

¹⁰² SUCHL, J. *Ztracená osada*, 1988, s. 8.

bratrance jako velké hřiště. Toulají se po okolních lesích a zažívají v čisté přírodě dobrodružství. Suchl v jedné scéně v románu *Ztracená osada* líčí naprostý klid a šumění okolních lesů:

*Na široké plošince se člověk mohl pohodlně natáhnout, dívat se do nebe a pozorovat tichý krouživý let káněte, anebo naslouchat šumění bezbřehého lesa, do něhož někdy, když byla dobrá slyšitelnost, slabě zaznělo troubení motoráčku odkudsi zdola od Bílého Potoka anebo od Smržovky.*¹⁰³

Přes zimu ovšem Jedlová nebyvala tak idylická. Nebyla dokonce ani protahována sněžnými pluhy, takže vesnice zůstávala celou zimu zapadaná sněhem, a tak zcela odříznutá od okolního života. Hlavní hrdina, malý chlapec z Liberce, si zpočátku nedokázal takovou situaci představit, stejně jako by si ji dnes už nedokázala představit patrně většina obyvatel České republiky. Jediným funkčním dopravním prostředkem zůstaly pouze saně tažené koňmi. Nejčastější možností, jak se dopravit z jednoho bodu do druhého, bylo nasadit si lyže nebo sněžnice. Důsledkem takového odříznutí celé obce od okolního světa bylo omezené zásobování. Právě díky tomuto rysu, který se v románu objevuje, se autorovi podařilo vylíčit odlehlost a osamělost osady, její relativní původnost, sepětí s okolní přírodou a horami. Takto zimu na Jizerce představil Jan Suchl čtenářům v románu *Ztracená osada*:

*Stačila jediná noc, a celý kraj prošel opět novou podivuhodnou proměnou. Bílá záplava zalehla údolí od Jizery až po Smutnou horu. Zmizely pod ní louky i cesty, zakryla svým širokým křídlem černavé moře lesů. Bukovecká kotlina vyhlížela jako velká ošatka vysypaná tlustou vrstvou mouky.*¹⁰⁴

*Odstranili horu sněhu. Pohled dolů na Bukovec jim vzal dech. Osada zmizela pod sněhem. Jediná bílá pláň a s ní měkce splývaly štíty chalup zasypaných až po okna. Jako flotila uváznuvší mezi ledovci.*¹⁰⁵

„Což tady neprotahují silnici?“ zeptal se Jirka.

„Ne, tahle silnice je v zimě uzavřena. Celý patnáctikilometrový úsek z Hraníčného až na křižovatku.“

„A proč?“

Obrázek 15: Osada Jizerka pod sněhem

¹⁰³ SUCHL, J. *Ztracená osada*, 1988, s. 68.

¹⁰⁴ SUCHL, J. *Zelenou stopou*, 1964, s. 129.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 168.

„Je to velmi obtížné a drahé udržovat ji ve sjízdném stavu,“ vysvětloval učitel.
„A pro těch pár lidí, kteří v Bukovci žijí, prý to nestojí za to. Jo, milý Jirko, my jsme tu v zimě ztracená varta, asi ta nejztracenější v republice.“¹⁰⁶

*Tři dny už zuří nad horami sněhová bouře. Ráno měl jet Durdík s lesníkem Bínou do Frýdlantu, na lyžích samozřejmě. Po marném boji s větrem a sněhem se od vodopádu vrátili, mokří až po pás. Jet dál znamenalo riskovat život. Skoro tři hodiny jim trval kousek cesty, ne delší než pět kilometrů. Nezbyvá než počkat, až se živly vyřadí. Nejezdí ani „bukovecký dostavník“ (jak se mu v Hraničné přezdívá), sáně tažené koňmi, obden obstarávající dovoz čerstvých potravin z Hraničné, kterými nebylo možné zásobit prodejnu paní Krásové na celou zimu. Chléb, pokud již v chalupách došel, je nahrazen bramborami a domácím pečivem.*¹⁰⁷

Způsob života na Jizerce byl ještě v 60. letech 20. století zcela odlišný od toho, jaký panoval ve městě. Suchl sem zasadil příběh románu *Zelenou stopou* a vytvořil k životu v osamělé osadě v srdci Jizerských hor paralelu života ve městě. Hlavní hrdina Jirka, který vyrostl v Liberci, poznává svůj nový dočasný domov, jímž je Bukovec. Čas jako by se zde zastavil. Pro Jirku byla velkým překvapením podoba zdejší školy, ke které nevedla silnice, ale jen cesta. Velmi podobně je také v románu *Ztracená osada* vylíčena škola v Jedlové a Honzovo seznámení se s ní. Ačkoliv autor tento román napsal o dvacet let později, rozdíly mezi následujícím úryvkem a jeho první verzí v románu *Zelenou stopou* jsou minimální:

Odbočili z cesty na travnatou pěšinu a po několika krocích se před nimi vyloupl z mlhy úhledný dřevěný domek na žulové podezdívce. Ze střední části s domovními dveřmi a vysokým štítem vybíhala dvě křídla, každé s dvěma okny.

„Naše škola,“ řekl Ondra.

Honza nemohl přehlédnout, že v jednom okně v pravé části domku jsou narovnaný láhve, kompoty a džemy, krabice sušeného mléka, kaka, sušenek a piškotů, konzervy a víno a v druhém okně pak mýdla, zubní pasta, čisticí prostředky a kdovíco ještě.

„Škola?“ podivil se, protože nad okny stálo na velké červené tabuli psáno *Jednota – smíšené zboží*.

„Taky škola,“ přisvědčil strýc a ukázal na elipsovité štít se státním znakem vedle vchodu. *A tam si zas Honza mohl přečíst: Základní devítiletá škola, 1.–5. ročník.*

„Divně se ti to rýmuje, škola i obchod v jedné budově, vid’? To víš, tady v horách a na samotě je to jiné než u vás ve městě.“¹⁰⁸

¹⁰⁶ SUCHL, J. *Zelenou stopou*, 1964, s. 98–99.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 167.

¹⁰⁸ SUCHL, J. *Ztracená osada*, 1964, s. 18.

Na přelomu 50. a 60. let minulého století začali trvalí obyvatelé Jizerky z osady odcházet. Těžba dřeva v oblasti přetrvávala, dokonce se zefektivňovala, dělníci získali nové, moderní vybavení, takže se práce mnohonásobně zrychlila. V roce 1960 byla Jizerka úředně připojena k Hornímu Polubnému, od té doby sem dojížděl dvakrát týdně autobus, ale ani to nezabránilo rodinám s dětmi toto odlehlé místo opouštět. Kvůli zvýšenému odlivu dětí však následující rok už úřady nepovolily otevření místní jednotřídky. Podobná situace se odehrává také v románech *Zelenou stopou* a *Ztracená osada*, v nichž prožívá malý chlapec roční pobyt u strýce a tety v této osadě kvůli nemoci své matky, která se musí léčit. Ačkoliv příběh končí stejně, jako tomu bylo v 60. letech na Jizerce, a sice že úřady jednotřídku uzavřou, pro chlapce jejich dobrodružství nekončí, protože bratranec hlavního hrdiny se má následující rok přestěhovat do Liberce, kde budou hoši navštěvovat základní školu opět společně. Uzavření místní školy však neznamená ani konec jejich radovánek na Jizerce, protože o víkendech a o prázdninách se sem mohou nadále vracet. Jizerka tak sice něco ze svého kouzla ztrácí, ale něco jiného zase získává.

3.7.2 Kříže a pomníky

Po Jizerských horách jsou rozsety téměř dvě stovky křížů, pomníků a tabulek, které dnes bývají díky své autentičnosti a dojemnosti častými cíli turistů. Jsou fenoménem tohoto regionu, stálou připomínkou minulých dob a tvrdosti Jizerských hor. Některé z nich s hrdostí připomínají památné chvíle nebo významné rodáky. Například pamětní deska na Císařském kameni, která upozorňuje na vzácnou přítomnost císaře Josefa II. na stejnojmenném vrcholu, či Deckerův pomník u Hejnic, jenž oslavuje zdejšího umělce. Těch zde však najdeme méně. Mnohem častější jsou památníky, které upozorňují na rozličná neštěstí, k nimž v těžkých jizerskohorských podmínkách došlo, vzdávají úctu dřevorubcům, pašerákům, pytlákům, lesníkům, lovcům a horalům, kteří zde našli smrt. Některé připomínají tragédie, k nimž došlo před několika stovkami let, jiné jsou bohužel čerstvé.

3.7.2.1 Miloš Zapletal

O skutečně velkém množství těchto památníků podává svědectví i následující scéna, v níž Ježek uvažuje nad vzdáleným předmětem, jenž z vyhlídky nedokáže identifikovat, a přemítá, který z památníků se nachází v těchto místech:

Kdesi blízko klikatého toku průzračné Jizery trčí ze zelených větví stříbrný obelisk. Sluneční paprsky se od něho odrážejí, jako by byl z leštěného kovu. Snad je to jeden z mnoha horských památníků, místo, kde před léty zahynul dřevorubec, hajný, zbloudilý pocestný? Marně však pátrám v paměti. Náčelník nikdy o žádném pomníčku dole u Jizery nemluvil. [...]

*Vyprávěl jen o starých ruských křížích, dlouho jsme je bezvysledně hledali v bažinách, ale mnohem výš proti vodě. A Henrichův pomníček to není docela určitě! Ten je skrytý někde tady v blízkém okolí Pytláckých kamenů, které podle toho slavného pytláka dostaly svoje jméno.*¹⁰⁹

Předmět, který Ježek sledoval z Pytláckých kamenů, byla část zříceného letadla. V roce 1992 se v Jizerských horách za nepříznivého počasí skutečně zřítily dva francouzské letouny, které cestovaly z Německa do Polska a Běloruska za účelem humanitární pomoci. Tuto tragédii Zapletal zasadil i do *Stezky odvahy*, avšak v románu spadlo pouze jedno letadlo a místo katastrofy spisovatel posunul od úpatí Smědavské hory až do oblasti rašelinišť pod Pytláckými kameny, tzn. o více než 6 kilometrů jihovýchodním směrem. Toto místo je totiž mnohem odlehlejší a divočejší, což se autorovi vzhledem k příběhu hodilo více. Tato tragédie dnes svůj pomník má, avšak ne v místech, která líčí Zapletal ve *Stezce odvahy*, ale na skutečném místě havárie.

Ještě o jednom pomníku se *Stezka odvahy* zmiňuje, jde o takzvané ruské kříže, kde se podle pověsti za napoleonských válek roku 1813 utopila kozácká hlídka i s koňmi.¹¹⁰ Podle Miloslava Nevrlého však k této události ve skutečnosti patrně nedošlo, ačkoliv kříže na levém břehu Jizery asi dva a půl kilometru jihovýchodním směrem od vrcholu hory Smrk stále stojí.

„Ruské kříže!“ řekl užasle Náčelník. „Nemůže to být nic jiného!“

Na okamžik zastavíme a prohlížíme si podivný nález. Dvě dřevěná břevna otesaná lidskou rukou, zašlá věkem, rozpraskaná, se sotva znatelnými iniciálami R. K.

*[...] a někde nablízku je památný kříž, označující močál, kde podle staré pověsti roku osmnáct set třináct utomuli dva ruští kozáci i se svými koňmi“; a pak nám barvitě vyličil dlouhou cestu ruských armád za ustupujícím Napoleonem [...].*¹¹¹

O jakémisi pomníku můžeme hovořit i v souvislosti s takzvanou Protrženou přehradou. Ta byla dostavena v roce 1915 na řece Bílá Desná, ovšem už následujícího roku došlo k jejímu protržení, jehož důsledkem bylo zmaření mnoha životů. U jejího torza se sice žádný pomník nenachází, jen cedule s informacemi o zdejší katastrofě, ovšem samotné pozůstatky vodního díla jsou jakýmsi památníkem pustošivé tragédie. Stejně jako mnohé turisty, i hlavního hrdinu románu *Stezka odvahy* Ježka příběh tohoto místa dojal, jak dokazuje následující ukázka:

Kamenná věž znovu přitahuje můj pohled, vidím na železném ochozu strážného, který s hrůzou pozoruje, jak z popraskané hráze tryskají nové a nové pramínky, spojují se v dravou

¹⁰⁹ ZAPLETAL, M. *Stezka odvahy*, 2015, s. 115.

¹¹⁰ NEVRLÝ, M. *Knihy o Jizerských horách*, 1981, s. 103.

¹¹¹ ZAPLETAL, M. *Stezka odvahy*, 2015, s. 161–162.

*řeku a pod jejím nápirem se koruna hráze sesouvá. Snad tomu nebudete věřit, já přímo slyším hukot ohromné vlny a z té děsivé podívané mi jezdí po hřbetě mráz.*¹¹²

Pod přehradou se navíc nachází štola, která každoročně slouží jako zimoviště netopýrů. Miloš Zapletal se v mládí vydával se svým přítelem Miloslavem Nevrlým tyto létavé savce kroužkovat na různá místa; jedním z jejich cílů byla i Protržená přehrada, ale za podobným účelem navštívili třeba také tunel pod jabloneckou přehradou ve Mšeně. Na základě svých vlastních zážitků Zapletal popsal tyto dvě výpravy z pohledu Ježka ve své knize *Stezka odvahy*:

[...] vlezli jsme do tunelu, baterky olizovaly vlhké stěny, pod holinkami čvachtala voda, ale bylo tam ve srovnání s mrazivým únorovým ránem venku poměrně teplo, aspoň zpočátku jsme měli ten dojem.

[...] jak postupujeme do nitra štoly, přibývá objevů, každého netopýra musíme sundat ze stropu, strčit do pytlíku a na konci chodby jej určíme, okroužkujeme a zapíšeme do tabulky, samozřejmě jeho latinským jménem [...].

*A stejně na tenhle první podnik rád vzpomínám, něco tak zajímavého jsem předtím nezažil, na zpáteční cestě jsme se zastavili ve štole u Jablonecké přehrady, tam je taky netopýří zimoviště [...].*¹¹³

3.7.2.2 Jan Suchl

I v románech Jana Suchla se objevují zmínky o pomnících a křížích, které po celých Jizerských horách upozorňují ve většině případů na neštěstí, která se zde stala. O jedné z těchto památek vykládá v románu *Senzační trio* hlavní hrdina Adam své přítelkyni Martě. Jde o příběh dřevorubce Vendelína, který se zakládá na skutečné události a jehož část jsem uvedla už v kapitole 3.5.1.2. Jeho pomník leží na levém břehu Jeleního potoka nedaleko Josefova Dolu:

„Tamhle!“ vykřikl a ukázal mezi stromy. V mihotavých slunečních paprscích, které pronikaly korunami stromů, spatřila Marta malý zašedlý žulový pomníček. [...]

„Před osmdesáti roky [...] přišla sem k Jelenímu potoku parta dřevařů a jejich pily a sekery se zakously do zralých staletých smrků. [...] jednoho dne v únoru [...], když už byla, jak se tenkrát říkalo, dobrá sanice, přijela tatáž parta se sáněmi s koňským spřežením, a že začnou svážet. Veliké hromady dříví byly zaváté sněhem a klády k sobě přimrzlé. [...] Když už měli hromadu z poloviny rozebranou a naloženou, vlezl jeden z nich – jmenoval se Vendelín Cimrman – do nevysněženého prostoru pod dřevem a chtěl mezi kmeny protáhnout

¹¹² ZAPLETAL, M. *Stezka odvahy*, 2015, s. 86.

¹¹³ Tamtéž, s. 90.

řetěz. A najednou,“ Adam zvedl paže, dlaněmi naznačil vrcholek a pak sekl rukama dolů, „se celá ta pyramida rozjela...“¹¹⁴

3.8 Osobnosti Jizerských hor

3.8.1.1 Miloš Zapletal

Obrázek 16: Dnešní podoba Hnojového domu

Jednou z významných a známých osobností Jizerských hor byl Gustav Ginzel z osady Jizerka, majitel takzvaného Hnojového domu (Misthausu). Byl to cestovatel a svérázný člověk, který ve svém domku na Jizerce ubytovával pocestné dokonce i v dobách, kdy byl sám v zahraničí na některé ze svých výprav. Miloš Zapletal jej zasadil do svého románu *Cvoci*, v němž mu ponechal jméno Hnojový dům a snad i jeho vlastnosti. Takto o něm a také o jeho chalupě píše – příběh o vyčištění budovy místními potůčky je v Jizerských horách dobře znám:

„Bydlí tam Gustav Ginzel. Narodil se před druhou světovou válkou v Liberci. Většina Němců se musela odtud po konci války vystěhovat do Německa, ale Ginzelova rodina směla zůstat. Gustav si koupil v Jizerkách za babku opuštěnou chalupu. Ta chalupa vlastně nebyla úplně opuštěná, po válce z ní osadníci udělali chlívk pro dobytek. Hmňj z toho chlíva neodváželi, a když ho bylo v domě až po okna, nápadití a líní přistěhovalci dobytek prostě převedli do jiný chalupy a dům prodali Gustavovi. [...] Gustav pak do zahnojený chalupy svedl podle biblickýho vzoru potok a voda hmňj vyplavila dveřma ven. [...] Gustav hmňj prodal a utržil za něj víc peněz, než ho chalupa stála. A začal svůj dům zvelebovat. Nadělal v něm spoustu postelí. Navozil sem ze světa i z okolí spoustu zajímavostí. Gustav je totiž vynikající horolezec, lezl po velehorách snad ve všech světadílech. Komunisti ho nejdřív ochotně pouštěli, mysleli si, že zůstane v zahraničí a tady bude zase o jednoho Němčoura míň. Jenže Gustav se vždycky vrátil. Proto ho pak pro změnu pouštět nechtěli.“¹¹⁵

Pejorativum *Němčour* Zapletal nepoužil, aby hanil Gustava Ginzela, nejedná se ani o odsouzení Němce, který zůstal žít v Čechách, jde naopak o kritiku totalitního režimu, který se snažil zbavovat osobností, jako byl právě tento žoviální cestovatel.

¹¹⁴ SUCHL, J. *Senzační trio*, 1997, s. 123–124.

¹¹⁵ ZAPLETAL, M. *Cvoci*, 2008, s. 73.

Osobnost Gustava Ginzela patrně nejlépe vystihuje následující ukázka, v níž se s tímto pozoruhodným mužem, který je nechal přespat ve své chalupě, ačkoliv už měl všechna lůžka v domě obsazená, hoši seznamují:

*Později jsme se dozvěděli, že Gustav dobýval vrcholy nejen v Alpách a Kordillerách, ale i v Africe, Asii, Severní Americe. Zúčastnil se nespočetných zimních přejezdů hor, vystoupil na vrchol středoamerické sopky Cotopaxi, italských sopek Stromboli a Vesuvu. Dnes se živí tím, že obsluhuje meteorologickou stanici, pomáhá při stavbě Panského domu a přivydělává si ubytováním hostů v Hnojovém domě, hlavně Němců. Penězi, které tím získá, financuje cestování, nejraději se toulá světem a po horách.*¹¹⁶

Kromě Gustava Ginzela se Miloš Zapletal zmiňuje v románu *Cvoci* ještě o jedné významné osobnosti Jizerských hor – o Miloslavu Nevrlém. Jak už jsem se zmínila výše, byl to po většinu života Zapletalův dobrý přítel z Liberce. RNDr. Nevrlý během své kariéry napsal několik publikací a do mnohých dalších přispěl svými předmluvami, encyklopedickými hesly atd. Pro jizerskohorský region je z nich asi nejvýznamnější *Knihy o Jizerských horách*, která ještě dnes nechybí v knihovnách mnoha milovníků Jizerských hor a jejich obyvatel. Právě tato publikace se objevuje i ve zmíněném Zapletalově románu. Gustav Ginzl má v příběhu několik jejích výtisků ve svém Hnojovém domě a snaží se je prodat skupině chlapců, která se zde ubytovala. Zapletal dokonce uvádí úryvek z tohoto díla, snad aby nalákal případné čtenáře, kteří si oblíbili zdejší hory. Miloslav Nevrlý k regionu skutečně neodmyslitelně patří a Zapletal se jím nechal inspirovat k vytvoření postavy Náčelníka, oddílového vedoucího, jenž se objevuje hned v několika Zapletalových románech.

3.8.1.2 Jan Suchl

Jan Suchl vytvořil podle osobnosti Gustava Ginzela v románové trilogii *Senzační trio*, *Senzační holka* a *Senzační pár* svéráznou postavu Kamila Vajdy. Spisovatel Ginzela patrně obdivoval a oba muži se dlouhá léta přátelili.¹¹⁷

¹¹⁶ ZAPLETAL, M. *Cvoci*, 2008, s. 76.

¹¹⁷ SUCHL, J. *Malé jizerské ticho*, 2005, s. 106–107.

3.9 Národnostní problematika

3.9.1 Česko-polské vztahy

3.9.1.1 Miloš Zapletal

Skrze Jizerské hory vede na severovýchodě Čech státní hranice s Polskem, kterou ihned po skončení druhé světové války obsadil Sovětský svaz, jenž se moci v Československu chopil až v roce 1948.

V románu *Cvoci* skupina chlapců ze skautského oddílu nechtěně překročila státní hranici s Polskem, která je od Velké jizerské louky až k Údolí Jizery u Polubného totožná s řekou Jizerou. Hoši jeli na běžkách ze Smědavy k osadě Jizerka, jenže sjeli z cesty a nedopatřením dojeli až na Velkou jizerskou louku. Protože na české straně hranice byla cesta nesjízdná kvůli hustému porostu, přešli řeku, aniž by věděli, že se tím dostali do Polska. Zde je ovšem zachytil polský voják. Chlapce nakonec zachránily jejich znaky skautské lilie našité na batozích, protože voják skautům fandil – v Polsku totiž nebyla tato organizace za minulého režimu zakázaná.

Z této scény je patrný zvláštní vztah mezi Čechy a Poláky v 80. letech 20. století – mezi oběma národy nepanovala explicitní nevraživost či nenávisť, ale podle Zapletala nedal politický režim pohraničním hlídkám jinou možnost než ty, kdo překročili pomezí čáru, zatknout a odvést na stanici. O Jizerské hory se však obě země dělí, a to je do jisté míry spojuje.

3.9.2 Česko-německé vztahy

3.9.2.1 Jan Suchl

O tom, že se Jan Suchl ve své tvorbě snažil vypořádat s tématem česko-německých vztahů, jsem se zmínila už v podkapitole 1.2.1. Tuto problematiku však nezařadil pouze do svých próz pro dospělé, ale i do těch pro mládež. V českém pohraničí byly vztahy Čechů a Němců napjaté po staletí, ale v Suchlových románech se projevují jako důsledek druhé světové války a patrně také jako součást českého (a také československého a sovětského) dobového vnímání německého národa jako celku.

V románu *Senzační holka* ovšem spisovatel rozlišuje dvojí vnímání Němců a všeho, co je s nimi spojeno. Zatímco starší generace vnímala ještě v 90. letech naše západní sousedy negativně, protože zažila hrůzy války, mladší už jimi osobně zasažena nebyla, a tak už nepociťovala tuto problematiku tolik jako palčivou:

„Co si myslíš, mám se učit anglicky nebo německy?“ [...]

„Jde o to, co by tě víc lákalo.“

„Když já fakt nevím.“

„Já bych to měl jednoduché, mě připravili o chuť mluvit německy sudeťáci a celá ta skopčácká sebranka... Ale to není tvůj případ...“¹¹⁸

Suchl motiv česko-německých vztahů zasadil i do knihy *Zelenou stopou*. V Bukové tak žije německý starousedlík Rott, který je však všemi zdejšími obyvateli vnímán zcela kladně, protože se účastnil společně se svou rodinou protinacistického odboje, ačkoliv byl sám Němcem. Rottovi kvůli tomu velmi trpěli, jak popisuje následující ukázka:

„Chytl jste to na poslední chvíli,“ mžikal vesele očkama starý Němec Rott, který donesl polesnému bytelně kované závěsy na novou branku v plotu. „Hádám týden a máme zima na krku.“

Kováře Rotta, jediného zdejšího rodáka, který v Bukovci prožil celých svých pětadesát let, a patřil už jaksí k inventáři polesí, si lidé zvykli považovat za nejspolehlivějšího meteorologa. Zřídka kdy se mýlil.

[...] „Kamaráde, ten má něco za sebou... Byl hned od začátku proti nacistům, proti Henleinovi, jeden z mála. Když pak Němci zabrali pohraničí, zavřeli mu syna, byl komunista, a jeho ženu [...] poslali někam na nucené práce do rajchu. Po válce se shledali jen ve třech... Stará Rottová mezitím umřela, utrápila se. A mladý ji přežil o necelých deset let – to víš, koncentrák... [...] Rottovi, to byli skuteční antifašisti, jediní v Bukovci,“ řekl strýc s uznáním v hlase. „Proto tu mohli zůstat.“¹¹⁹

Charakter jizerskohorské krajiny je do jisté míry utvářen také bunkry, jejichž síť byla v meziválečném období stavěna v českém pohraničí jako ochrana před vojenskou invazí z Německa. Nikdy však nebyly k tomuto účelu využity. Čtenáři chlapecké literatury toto téma obvykle vděčně přijímají, ale autor románu *Zelenou stopou* jej využil také k propojení s válečnou tematikou – pan Durdík hochům vypráví o účelu opevnění a o důvodech jeho nevyužití, ovšem nejde o odborný, objektivní, nezaujatý výklad, ale o jeden z možných způsobů vnímání historických událostí, jímž se autor patrně snaží působit na hodnotový systém mladých čtenářů. Zde se navíc setkáváme s tendenčními prvky negativního vnímání meziválečné politiky a kapitalismu, které podporoval minulý totalitní režim.

Následující ukázce předcházela cesta Durdíkových a hlavního hrdiny Jirky z Hraničné (která představuje Kořenov) do Bukovce (inspirovaného Jizerkou), na níž rodina narazila na jeden z řady bunkrů:

¹¹⁸ SUCHL, J. *Senzační holka*, 1997, s. 131.

¹¹⁹ SUCHL, J. *Zelenou stopou*, 1964, s. 88.

„Bunkr! Bunkr!“ vykřikl Milota a hnál se k betonové pevnůstce vrostlé ve stráni za silnicí.

[...] „To bylo proti Hitlerovi. – Tamhle máš taky jeden,“ řekl Milota ukazují na další pevnůstku opodál, „a za ním zase... a pořád dál, až někam do Krkonoš nebo kam.“

„[...] Tyhle pevnůstky najdete jenom blízko hranic.“

„A že byly proti Hitlerovi?“ napovídal Milota.

„Proti němu a té jeho sebrance.“

„Jak to, strejdo, že se přes ně Němci dostali?“

Strýc se hořce usmál. „Oni se přes ně vůbec dostávat nemuseli. Naši páni kapitalisti jim otevřeli všechny cesty.“

„Tak na co se ty pevnosti stavěly?“

„Na to se, Juro, ptali lidé v osmatřicátém taky. A na víc věci. Dnes už je nám to všechno jasné. Dnes víme, kdo zradil a proč...“¹²⁰

3.10 Regionální zvyky

3.10.1.1 Jan Suchl

Ve druhé polovině 20. století, kdy se odehrávají prózy obou autorů, byla už většina jizerskohorských zvyků nenávratně ztracena. Pověrečné představy uvedla na pravou míru věda a žádné místo, dokonce již ani Jizerka, nebylo tak odlehlé, aby se k němu nedostaly prvky obecně české nebo obecně německé.

Až do roku 1918, kdy vznikla Československá republika, žili na území Jizerských hor převážně Němci. Poté se sem začali stěhovat Češi, převážně z řad příslušníků státní správy, kteří se však už v roce 1938 museli odstěhovat z českého pohraničí do vnitrozemí. Po druhé světové válce zde již mnoho typicky místních zvyků nezbylo.

V žádné z vybraných próz Miloše Zapletala se neobjevují specifické regionální zvyky. Jediným lidovým obyčejem, který se vyskytuje v Suchlových románech *Zelenou stopou* a *Ztracená osada*, je každoroční polévání pasáček vodou na jejich první pastvě, aby zůstali po celou sezónu bdělí. Jde o starý zvyk německých obyvatel Jizerských hor, který bohužel není ryze jizerskohorský, objevuje se i na jiných místech, avšak propojuje dobu nedávno minulou s časy, kdy lidé v sílu těchto tradic skutečně věřili a kdy ještě byli pasáčci na venkově běžně k vidění.

¹²⁰ SUCHL, J. *Zelenou stopou*, 1964, s. 105.

Bratřenci z románu *Zelenou stopou*, který se odehrává v 60. letech minulého století, se v následující ukázce rozhodli vyvést kozu Zuzanu zjara poprvé na pastvu. Jak brzy zjistili, zvyk polévání pasáček před první pastvou v osadě stále přetrvával:

Ve vsi jim vstoupila do cesty paní Kubalová, ruce za zády.

„Hleďme, první pastva,“ řekla, a než se nadáli, vychrstla na ně hrnek vody.

Milota si pozdě uvědomil svou chybu. Dal se do běhu a Zuzana, vyplašená sprchou, kterou také dostala, pádila za ním. Jenom Jirka zůstal s otevřenou pusou stát, ale když viděl, že smějící se Kubalová znovu nabírá ve štoudvi pod okapem, rychle se klidil z dosahu vody. Před kovárnou je čekala také sprcha z rukou starého Rotta a na konci osady je polila Přemkova maminka se slovy: „Aby nám pasáčkové neusnuli!“ Přemek se za nimi rozběhl s igelitovou lahví. To už Milotu dohrálo. Přece je nebudou polévat i malí caparti.¹²¹

3.11 Vyjádření lásky autorů k Jizerským horám skrze jejich díla

Miloš Zapletal

3.11.1 Líčení jizerskohorské krajiny

Miloš Zapletal znal Jizerské hory dokonale, což dokazuje v prózách pro mládež nejen svou perfektní znalostí regionálního místopisu, ale také něhou, se kterou líčí různé kouty jizerskohorské krajiny. Následující ukázka z románu *Stezka odvahy* dokládá, jak vnímal okraj Raspenavy, severní hranici Jizerských hor, jeho hlavní hrdina Ježek:

Mírím vzhůru do horského pralesa, ale zdá se, jako bych se chtěl na noc utábořit někde v lukách. Les řídne, mezi stříbřitými kmeny buků se otvírají daleké průhledy, potok ještě dvakrát zakličkuje a najednou jsou přede mnou až po obzor pastviny a pole, protkané zelenými remízky, v dálce vykukují ze zahrad červené vesnické střechy a raspenavský tovární komín bafá černé obláčky. A nad úrodnou českou krajinou hoří vysoké podvečerní nebe.¹²²

Vyprávění Miloše Zapletala v některých pasážích připomíná využívání secesních prvků – líčí barvy, materiály a drahé kameny. Tyto motivy Zapletal využívá především pro popis drahých kamenů ze Safírového potoka, ale také při líčení jizerskohorské krajiny, jak je tomu i v následující ukázce, která je oslavou nádherných přírodních úkazů v Jizerských horách při západu slunce (barvy jsou vyznačené barevně a substantiva, adjektiva a verba, která se týkají barev nebo mají barvy evokovat, jsou tučně zvýrazněné):

¹²¹ SUCHL, J. *Zelenou stopou*, 1964, s. 207.

¹²² ZAPLETAL, M. *Stezka odvahy*, 2015, s. 15.

Po větrné smršti a hrozně bouřce stoupaly z lesů a bažin bílé páry, nad některými místy se vznášely jen průsvitné závoje, jinde to vypadalo, jako kdyby v lesích hořely skryté ohně. Nejhušší obláčky vířily nad korytem Jizery. A jak běžím proti vodě k západu, nebe se náhle rozhořívá oranžovou září. Moc rád koukám na západy slunce, v táboře obyčejně vyběhnu z údolí na stráň a pozoruju slunce, jak se snáší do lesů, někdy se promění v ohromný karmínový balón a měkce přistává do smrkových korun, viděl jsem to divadlo snad už tisíckrát a nikdy se mi neomrzelo, ale také jsem nikdy nespatriil to, co dnes. Když se slunce dotklo špiček nejvyšších stromů na obzoru, páry nad řekou vzplály duhovými barvami, žlutá, oranžová, rudá, fialová, jako kdyby tu kdosi zapálil bengálské ohně, barevné páry zvolna vířily, barvy se proměňovaly, pohasínaly a znovu jasně planuly, přízračná scéna, nádherná, děsivá, okouzující. Probíhal jsem těmi zářícími obláčky [...] byly to nezapomenutelné chvíle. V minulosti jsem viděl hodně barevných západů slunce, ale nikdy od paprsků mizející denní hvězdy nevzplanul celý kraj jako nahoře na Velké jizerské louce.¹²³

Zapletal v románu *Cvoci líčí* zimní řeku Jizeru. Využívá především dvou smyslů – zraku a sluchu, což čtenáře přesouvá na vypravěčovo místo a navozuje pocit, jako by zde skutečně sám stál a vnímal krásu výjevu, ale i jeho děsivou sílu:

Obrázek 17: Start Jizerské 50 v 70. letech minulého století

Některé balvany v řečišti mají na sobě vysokou sněhovou čepici, jiné jsou potažené průhlednou ledovou krustou a ze žulových lavic visí řady rampouchů, připomínajících pišťaly křišťálových varhan. Člověk tu má pocit, že se octl v pohádkovém ledovém království. Celé údolí až po špičky stoletých smrků duní hukotem letících vod, a když se do té přírodní symfonie zaposlouchám, začnu po chvíli rozeznávat různé zvuky v odlišných tóninách. Výhruzný řev peřejí, hřímání vodopádů, brumlání proudů kličkujících mezi skalisky, sykot rotujících vírů.¹²⁴

Do Jizerských hor dnes mnozí turisté míří díky skvělým podmínkám k provozování zimních sportů – asi nejvýznamnější z nich je v této oblasti běžecké lyžování. Jeho tradice je skutečně dlouholetá, jak dokazuje například i fakt, že v příštím roce se z Bedřichova poběží již 55. ročník Jizerské 50, což je největší závod v běhu

¹²³ ZAPLETAL, M. *Stezka odvahy*, 2015, s. 135.

¹²⁴ ZAPLETAL, M. *Cvoci*, 2008, s. 93.

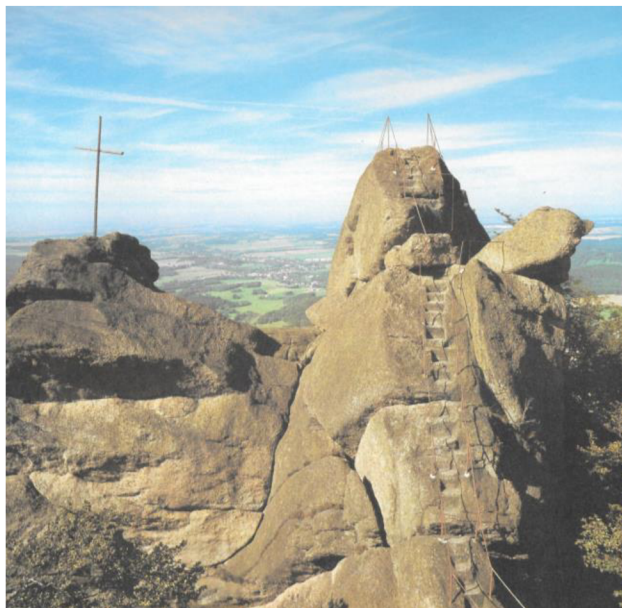
na lyžích u nás. Dobré podmínky mívali milovníci zimy pro svůj koníček již v době, kterou popisuje Zapletal v románu *Cvoci*, v 80. letech minulého století, což dokládá ukázka:

V tomhle pořadí jsme dojeli do cíle třetí etapy, na Maliník.

*Tady skončil dlouhý výstup, octli jsme se na okraji náhorní planiny. Dál už pojedeme mnohem rychleji, je tu dokonale projatá stopa. Před námi nekonečné lesy, bílo, modro, zlatá sluneční zář, ticho.*¹²⁵

3.11.2 Výhledy do kraje

Patrně jako v každých horách i v Jizerkách se objevují zajímavé výhledy do kraje. Jeden z nejkrásnějších se nachází na vrcholu Ořešniku, z něhož je vidět celé město Hejnice a okolní obce, ale také z něj lze dohlédnout třeba na vrcholy Krásné Máří nebo na nejvyšší horu české části Jizerských hor, Smrk. V románu *Stezka odvahy* se na vyhlídku vyšplhá hlavní hrdina Ježek, který obdivuje panorama a charakterizuje tak i ráz krajiny pod ním:

Obrázek 18: Vrchol Ořešniku

*Z vrcholku se mi otevřel nezapomenutelný výhled do frýdlantské nížiny. Rezavé obilné lány a zelené louky se zdají malinkaté jako políčka na šachovnici. A domky v Hejnicích, Lužci, Raspenavě připomínají dětskou stavebnici. [...] Rozepnu rychle brašnu, vytáhnu kameru, udělám dokumentární snímek velkého dřevěného kříže na předskalí. Nakonec popojdu až k zábradlí. Přímo pod nohama se mi otevírá pekelná propast.*¹²⁶

Úžasný výhled se naskytl také chlapcům v knize *Cvoci*, kteří v zimním období stanuli na vrcholu hory Jizery. Popis jejího okolí v podstatě upřesňuje její polohu – jihovýchodním směrem ční vrcholy Krkonoš, jižním Český ráj a jihozápadním velká část Jizerských hor, ale také Ještědsko-kozákovský hřbet a Lužické hory:

V průzračném vzduchu a sluneční záři se před námi objevily hřebeny Krkonoš jako pohádkový přelud. A když uděláme vpravo v bok, přeneseme se pohledem do Českého ráje, k Troskám a na Kozákov. Ještě jednou vpravo v bok a máme před sebou jako na dlani střední

¹²⁵ ZAPLETAL, M. *Cvoci*, 2008, s. 55.

¹²⁶ ZAPLETAL, M. *Stezka odvahy*, 2015, s. 72.

*a západní část Jizerských hor – a v dálce za nimi obraz ještě fantastičtější, sopkám podobné vrchy v pásnu Lužických hor. Vzduch je tak úžasně průzračný, že vidíme i pověstnou horu Klíč u Nového Boru, která má strmé svahy a podobá se obřimu stříbrnému stanu.*¹²⁷

Jan Suchl

Jan Suchl svůj vřelý vztah k Jizerským horám prokazoval celý svůj život – ve volných chvílích podnikal do tohoto kraje pěší, cyklistické a běžkařské výlety, psal a vydával o něm beletristické či fotografické publikace určené pro dospělé i pro děti a mládež, působil zde a zapustil v regionu své kořeny. To vše navzdory tomu, že své dětství strávil na opačném konci Čech, na Šumavě. Domnívám se, že tento vztah v podstatě autobiograficky vyjádřil ústy svých hrdinů v románu *Ztracená osada* takto:

„Jako kdybys ty byl chtěl nadosmrti zůstat v Polanech!“

„Tam bych netoužil zůstat do smrti, ale tady – věříš, že už mě to taky popadlo za osrdí? Tenhle kout má v sobě něco uhrančivého. Mám obavu, že to se mnou udělá to, co s Emilem...“

„Je to výjimečně krásný kraj,“ připustila paní Smolíková.

„A pak se div Emilovi, že tu za těch pár let zapustil kořeny tak hluboko, že nemá sílu je vyrvat. Děvče,“ řekl Smolík vážně, „vždyť v té jeho lásce k Jizerkám a k Jedlové je až něco... něco... těžko to vyjádřit... nejsem básník... něco mileneckého, něco, před čím se chce člověku smeknout. Umiš si představit, že by každý člověk měl takhle rád místo, kde žije? Že by k němu měl takový vřelý vztah? Jak by vypadaly naše vesnice, města, lesy, naše příroda?“¹²⁸

¹²⁷ ZAPLETAL, M. *Cvoci*, 2008, s. 59–60.

¹²⁸ SUCHL, J. *Ztracená osada*, 1988, s. 72–73.

4 Shrnutí

V úvodní teoretické části jsem nastínila životní začátky obou autorů v rodných městech, jejich přestěhování do Liberce a dostudování, náklonnost k Jizerským horám i celoživotní práci. Každý z nich si Jizerské hory oblíbil v podstatě z opačného důvodu: Miloš Zapletal proto, že mládí prožil v Polabí, takže hory a téměř arktická krajina byly zcela odlišné od plochého regionu, který dosud znal. Jan Suchl naopak proto, že vyrostl v Pošumaví, takže kopcovitý kraj mu byl domovem, zatímco v rovinatém prostředí se necítil dobře. Ačkoliv Miloš Zapletal odmítal totalitní režim, který v Československu nastolila vláda Sovětského svazu, a Jan Suchl naopak vstoupil do strany, angažoval se a postupoval díky tomu na kariéřním žebříčku, byla životní náplň obou mužů v jednom směru podobná: skloubili literaturu pro děti a mládež s čarovným prostředím Jizerských hor, a tak každý z nich vytvořil jedinečný pohled na jizerskohorský region, který svými prózami zprostředkoval i mladým čtenářům.

Miloš Zapletal a Jan Suchl jsou vrstevníci, věkový rozdíl mezi nimi činí pouhé dva roky, a proto se i jejich romány odehrávají v podobném časovém období – v 80. a 90. letech 20. století. Výjimkou je próza *Zelenou stopou*, která se odehrává o více než dekádu dříve. Některé motivy týkající se jizerskohorského regionu využili oba autoři, například veliký problém, který oblast postihl v poslední třetině století: imise a jejich neblahý vliv na lesy Jizerských hor. Dále oba pracovali s charakterem zdejšího klimatu, do svých próz začlenili i místní pomníky, které souvisejí s pohnutou historií oblasti a jsou typické pro tuto oblast, ale projevuje se v nich třeba také téměř úplná absence jizerskohorských zvyků a tradic, které po druhé světové válce z logických důvodů vymizely.

Velkým společným tématem obou spisovatelů jsou jizerskohorské lesy, terén, žulové skály, rostliny, vodstvo a močály. Je tomu tak proto, že obdivovatel si region oblíbí především díky zdejší krajině, která je z těchto prvků složena. Jizerské hory jsou totiž obydlené lidmi především po svém obvodu, jejich centrum je trvale osídlené jen velmi sporadicky – také proto se mnozí do těchto hor vydávají, aby načerpali energii z čisté přírody. Zapletal často využívá k popisu krajiny líčení, které působí nesmírně vřele a láskyplně. Suchl raději zasazuje do určitých míst jednotlivé zápletky a místo současně popíše nebo prostor nechá charakterizovat postavy ve společném dialogu, což může na některé čtenáře působit nepřirozeně. Na nebezpečí jizerskohorských močálů však své čtenáře upozornili velmi podobně: jedna z postav se v nich začala topit a zabředala hlouběji do měkkého podloží.

Charakter Jizerských hor v 80. a 90. letech utvářelo především mizení lesů kvůli škodám způsobovaným imisemi, později také kůrovcem a jiným hmyzem. Ani jeden ze spisovatelů

nemohl toto téma ve svých románech opomenout. Celkově se hlouběji objevuje v prózách Jana Suchla, který se tento problém pokoušel mladým čtenářům popisovat velice jednoduchým způsobem, aby jej pochopili, ovšem pasáže o znečišťování a ničení místních lesů se mi jevily až příliš dlouhé. Tímto přístupem však Suchl prokázal svůj zájem o tuto problematiku a vystihl palčivý problém své doby. Miloš Zapletal podává spíše svědectví o kalamitě a jejích důsledcích.

Oba autoři také vystihli typické jizerskohorské klima. V tomto regionu se počasí velmi rychle střídá. Nechybějí teplé slunečné dny, ale zároveň jde o oblast s nejvyššími ročními srážkami v České republice. Zapletal i Suchl do svých románů zasadili scény, v nichž se obloha velice rychle zatáhla temnými mraky, ze kterých se spustil prudký liják. V případě románu *Stezka odvahy* od Miloše Zapletala zastihla hlavního hrdinu dokonce vichřice, při níž došlo k rozsáhlému polomu a havárii letadla. Spisovatel se nechal inspirovat skutečnou leteckou tragédií, při níž v minulosti vlivem nepříznivého počasí nad územím Jizerských hor zemřelo několik lidí.

V prózách obou autorů se objevují některé místní pomníky a kříže. Po Jizerských horách jich je rozseto téměř dvě stě a jsou pro tuto oblast typické, někteří turisté dokonce míří přímo k nim. Jan Suchl popisuje v románu *Senzační trio* mimo jiné také příběh dřevorubce Vendelína Cimrmana, který má svůj předobraz v tragickém osudu Vendelína Zimmermanna, jehož pomníček leží na březích Jeleního potoka. Podobně i Miloš Zapletal objasňuje v románu *Stezka odvahy* historii jednoho z památníků, ruských křížů, a zmiňuje se ještě o několika dalších. Tyto pomníky připomínají historii zdejších hor, jejich tvrdé životní podmínky a jsou jejich neodmyslitelnou součástí.

Ani jeden z autorů nevynechal ve svých vyprávěních osadu Jizerka a její Safírový potok. Z osamělé obce uprostřed Jizerských hor se v 60. letech minulého století začali její obyvatelé stěhovat do podhůří, kde nepanovaly tak tvrdé podmínky. Život v osadě vylíčil mnohem detailněji Jan Suchl, přímo do ní totiž zasadil dějiště románů *Zelenou stopou* a *Ztracená osada*. Vystihl její odlehlost, problémy se zásobováním v zimním období, ale i kouzlo zdejší přírody. Miloš Zapletal vyzdvihl spíš její turistický potenciál a vylíčil její charakter útočiště z pohledu mladých běžkařů. Zajímavou součástí Jizerky je také Safírový potok, v němž lidé v minulosti těžili drahé kameny. Tento fakt je z pochopitelných důvodů velmi zajímavý námět k rozpracování zejména v tvorbě pro děti a mládež, proto se jej oba jizerskohorští autoři chopili a začlenili do svých próz i historii potoka. Miloš Zapletal Jizerku zasadil do románu *Cvoci*, v němž vylíčil i známého cestovatele Gustava Ginzela. Hrdinové se v příběhu ubytovali v jeho Hnojovém domě, Misthausu, obdivovali jeho poklady, které si po celý život přivázel domů z celého světa, a setkali se zde i s další významnou osobností Jizerských hor, Miloslavem

Nevrlým, Zapletalovým dobrým přítelem. Jan Suchl se nechal osobností Gustava Ginzela také inspirovat; jeho charakterové vlastnosti přenesl na jednu z postav ve své trilogii.

Oba autoři také reflektovali velký rozdíl mezi jizerskohorskými toky a libereckou řekou Nisou. Ještě o sto let později ji Zapletal v románu *Stezka odvahy* popisuje jako řeku tak špinavou, že není vidět ani dva centimetry pod hladinu. Suchl v románu *Zelenou stopou* líčí odstíny jejích hlubin podle toho, s jakou barvou právě pracují textilní podniky postavené na jejím toku. Oproti tomu jsou ovšem horské potoky průzračně čisté a je možné z nich bez obav i pít, jak několikrát zdůrazňuje hlavní hrdina románu *Stezka odvahy*.

Částečně se Miloš Zapletal s Janem Suchlem doplňují, pokud jde o popis obydlí v Jizerských horách. Zapletalovy postavy však horami pouze procházejí, takže se motivy vnitřního vybavení domů ani jejich vnější podoby v jeho románech téměř neobjevují. Z jeho próz se o jizerskohorských chalupách dozvídáme pouze skrze popis Hnojového domu, roubenky s malými okny a kachlovými kamny, jehož téměř veškeré vybavení je vyrobené ze dřeva. Suchl nabízí alespoň kusé popisy místních chalup a některých vnitřních částí, ale o podrobném popisu nemůže být řeč ani v jeho případech. Z románů *Zelenou stopou* a *Ztracená osada* se dozvídáme o dřevěných chalupách, z nichž některé dokonce stály na žulových podezdívkách. Dále má čtenář možnost nahlédnout do interiérů domu hlavního hrdiny románu *Senzační trio*; v dřevěné chalupě slouží hlavní místnost zároveň jako kuchyň, jídelna i obývací pokoj a od ní jsou závěsem oddělena kachlová kamna, jak to v místních roubenkách často bývalo. Zvláštností výstavby domů v Jizerských horách býval odjakživa kopcovitý terén. Mnohá stavení jsou vybudována ve svazích a některá městečka se dokonce rozpínají do svahů po obou stranách na dně údolí tekoucí řeky.

Ve výběru dalších motivů se autoři spíše liší. Jan Suchl uvádí alespoň jeden regionální zvyk, který ovšem nepochází z Jizerských hor, polévání pasáček před první pastvou, v přímé řeči využívá některé výrazy, jež zdejší obyvatelé převzali z němčiny, a snaží se vybranými náznaky postihnout česko-německé vztahy, které byly po druhé světové válce silně narušené. V románu *Zelenou stopou* se objevuje několik zmínek o jizerskohorských bunkrech, válce, Adolfu Hitlerovi, nepřímo také o Edvardu Benešovi, Emilu Háchovi a předválečné česko-slovenské vládě – jsou zde tedy patrné i některé tendenční prvky a narážky. Výrazné postavy v románech Jana Suchla mají obvykle jedno z následujících povolání: buďto jsou učiteli, což je ovšem zaměstnání běžné v každém regionu, anebo jsou kováři či pracují v lesní správě. Tato dvě odvětví spolu úzce souvisejí, protože v lesnictví bývalo kovářů vždy zapotřebí. Práce v lese patřila v historii Jizerských hor k jedné z těch nejčastějších, protože celá oblast bývala až do 90. let hustě zalesněná. Některé postavy v Suchlových prózách jsou polesnými, jiné

dřevorubci a ženy pracují obvykle v lesních školkách. Autor také poukazuje na sklářskou historii regionu, která v něm nikdy zcela nezanikla.

V prózách Miloše Zapletala chybí motivy typických forem obživy jizerskohorských obyvatel úplně. Důležitým rysem románu *Stežka odvahy* je, že se hlavní hrdina s přezdívkou Ježek snaží po většinu času vyhýbat lidem, což je hlavní pravidlo stežky odvahy. Naráží však na historii sklářství v regionu, když najde barevné kamínky, které považuje za polodrahokamy či drahokamy, jež jsou však pouhými sklíčky. Tamtéž se Ježek seznamuje s tragickou minulostí takzvané Protržené přehrady. Na rozdíl od Jana Suchla se Miloš Zapletal ve svých prózách nevěnoval otázce česko-německých vztahů. V románu *Cvoci* však parta chlapců omylem překročila řeku Jizeru a dostala se na polskou stranu hranice, kde došlo ke sporu s místní pohraniční stráží; nakonec ale všechno dobře dopadlo, protože polský důstojník se smiloval nad ubohými skauty.

Celkově se Jan Suchl snažil kromě nádherné jizerskohorské přírody zachytit také každodenní život v odlehle osadě Jizerka, jejíž obyvatelé v 60. letech minulého století začali z obce odcházet a z místních domů se začaly budovat rekreační a restaurační objekty, čímž původní společenství zaniklo. Suchl ve svých prózách pozměnil názvy většiny míst, s nimiž se v příbězích setkáváme, ale mnohé z nich jsou díky své osobitosti snadno rozpoznatelné.

Miloš Zapletal se zaměřil spíš na líčení charakteristické krajiny a na typické přírodní prvky regionu, každodenní život místních obyvatel ve svých prózách téměř vůbec nereflektuje.

Je velká škoda, že se v Jizerských horách nezachovaly natolik výrazné regionální prvky z oblasti tradic, zvyků nebo kultury, aby se v románech z 80. a 90. let minulého století projevíly. Můžeme se však radovat z dnešního pohledu na jizerskohorskou krajinu, která se po katastrofě způsobené imisemi a hmyzem na konci minulého století začala na počátku tohoto vzpamatovávat a dnes se již na většině míst opět objevil hustý les.

Není pochyb o tom, že si Miloš Zapletal a Jan Suchl Jizerské hory skutečně oblíbili a že se sem po celý život rádi vraceli. Zdejší kraj poznali dokonale a vyličili ho každý svým vlastním způsobem.

Závěr

Při tvorbě této diplomové práce jsem se zaměřila na dva liberecké autory a na jejich prózy pro děti a mládež, jejichž děje jsou zasazené do oblasti Jizerských hor. Při výběru jsem se držela dvou hledisek. Chtěla jsem se orientovat na prózy pro děti a mládež, protože studuji obor Učitelství pro střední školy a druhý stupeň základních škol. A také jsem chtěla zaměřit pozornost na prózy, jejichž děj se odehrává v oblasti Jizerských hor, k nimž mám velmi vřelý vztah. Zvolila jsem dva věkově si blízké spisovatele, kteří děje svých próz zasadili do přibližně stejného období – Miloše Zapletala a Jana Suchla. Z jejich beletrie jsem vybrala právě ta díla, která splňovala dvě základní podmínky: jednak se jejich děj odehrává v Jizerských horách, jednak jde o literaturu pro děti a mládež.

Při zpracovávání medailonů jsem se v kapitole o Miloši Zapletalovi držela hlavně publikace nazvané *ZET*, kterou redigoval Ivo Jirásek. V ní se objevují příspěvky Zapletalových přátel, kolegů i rodinných příslušníků, již popisují osobnost Miloše Zapletala. V části o Janu Suchlovi jsem čerpala ponejvíce z publikace Vladimíra Hegera nazvané *Jan Suchl*, která ovšem velmi často tíhla k tendenčnosti. Musela jsem tedy jednotlivé informace podrobit kritické analýze, než jsem s nimi začala dále pracovat.

Ve druhé části práce jsem se zaměřila na podrobnější informace o Jizerských horách a na samotnou analýzu vybraných textů. Faktografické údaje jsem získávala obvykle z internetových stránek CHKO Jizerské hory či informačních brožur v online verzi.

V úvodu této práce jsem si stanovila tři základní cíle:

1. postihnout způsoby, kterými Miloš Zapletal s Janem Suchlem zobrazili oblast Jizerských hor ve svých prózách pro mládež, a oba přístupy mezi sebou porovnat,
2. zdůraznit motivy, jichž autoři v textech využívali, a popřípadě i upozornit na ty, jež se v prózách neobjevily, ačkoliv se vzhledem k charakteru regionu nabízejí,
3. vytvořit literární mapy, z nichž bude patrné, která místa byla pro každou z próz důležitá.

Ve způsobech zobrazení regionu se Miloš Zapletal od Jana Suchla liší hlavně proto, že jeho postavy jsou jen poutníky, kteří Jizerskými horami pouze procházejí. Proto v jeho prózách téměř úplně chybí charakteristika způsobu života v oblasti nebo například způsoby obživy obyvatel Jizerských hor, popisy domů či jejich vybavení. Postavy v prózách Jana Suchla naopak v horách přebývají, a proto má čtenář možnost sledovat každodenní život místních obyvatel.

Dalším cílem bylo zdůraznit motivy, které autoři v textech využívali. Shrnula jsem, které motivy se opakovaly v dílech obou spisovatelů, které využil jen jeden z nich a které ve svých prózách nepoužil ani Miloš Zapletal, ani Jan Suchl. Překvapilo mě, že ani jeden z autorů ve vybraných dílech podrobněji nerozpracoval jizerskohorskou architekturu a zajímavěji nepopsal interiéry místních domů. Naopak se však potvrdila má první hypotéza, že se v dílech objeví podrobné popisy místní krajiny. Především v prózách Miloše Zapletala se objevují mnohá líčení jizerskohorské přírody. Také logický předpoklad, že se v textech neobjeví velké množství regionálních zvyků a tradic, se potvrdil. Nalezla jsem pouze jediný místní zvyk ve dvou románech Jana Suchla.

Poslední z mých cílů byl vytvořit literární mapy. Zaznamenala jsem veškerá místa, která se v ději jednotlivých próz objevovala opakovaně či byla pro příběh důležitá. Tyto mapy bych chtěla v budoucnu využít v práci se svými žáky ve škole při hodinách literatury. Domnívám se, že bychom s žáky mohli některá místa společně projít, pracovat při tom s úryvky z próz, s mapami a s vlastním prožitkem. Následovat by mohla vlastní literární tvorba žáků na související téma.

5 Mapy

Do následující části jsem vložila čtyři mapy Jizerských hor. Na každé mapě jsou vyznačena relevantní místa, která se objevila v analyzovaných prózách. První dvě mapy se zaměřují na prózy Miloše Zapletala, konkrétně mapa číslo 1 na prózu *Cvoci* a mapa číslo 2 na *Stezku odvahy*. Další mapy se orientují na prózy Jana Suchla, mapa číslo 3 na romány *Zelenou stopou* a *Ztracená osada* a mapa číslo 4 na trilogii *Senzační trio*, *Senzační holka* a *Senzační pár*.

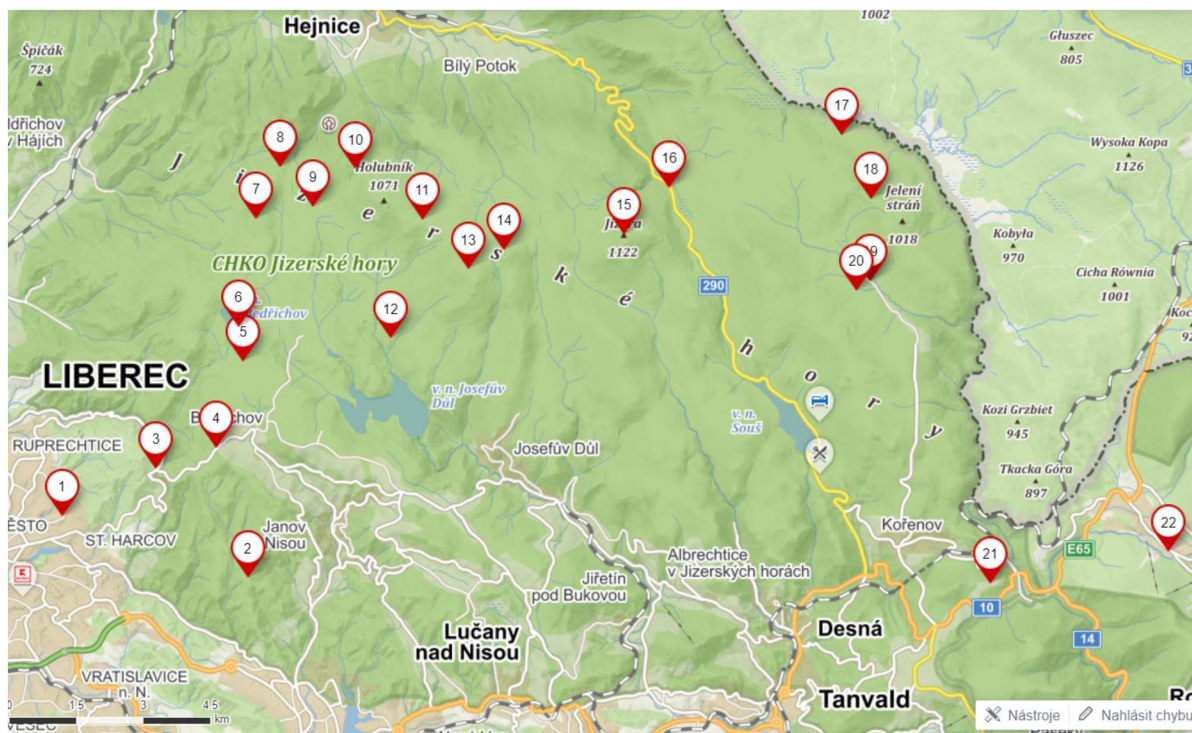
Dále jsem ke každé mapě uvedla odkaz na internetové stránky www.mapy.cz, na nichž jsem mapy tvořila. Na tomto odkazu je možné mapu otevřít online, změnit ji například na turistickou či na leteckou nebo si přiblížit vyznačená místa.

Na závěr jsem také ke každé mapě uvedla její legendu s popisy vyznačených míst.

Mapa č. 1: *Cvoci* – Miloš Zapletal

Na této mapě jsou zobrazena místa, kterými hrdinové tohoto příběhu projížděli. Body jsou seřazené ve stejném sledu, v němž postavy daná místa navštívily.

Odkaz na online mapu: <https://mapy.cz/s/fedogajavu>

Obrázek 19: Mapa s přehledem místopisných údajů z románu *Cvoci*

Legenda k mapě č. 1

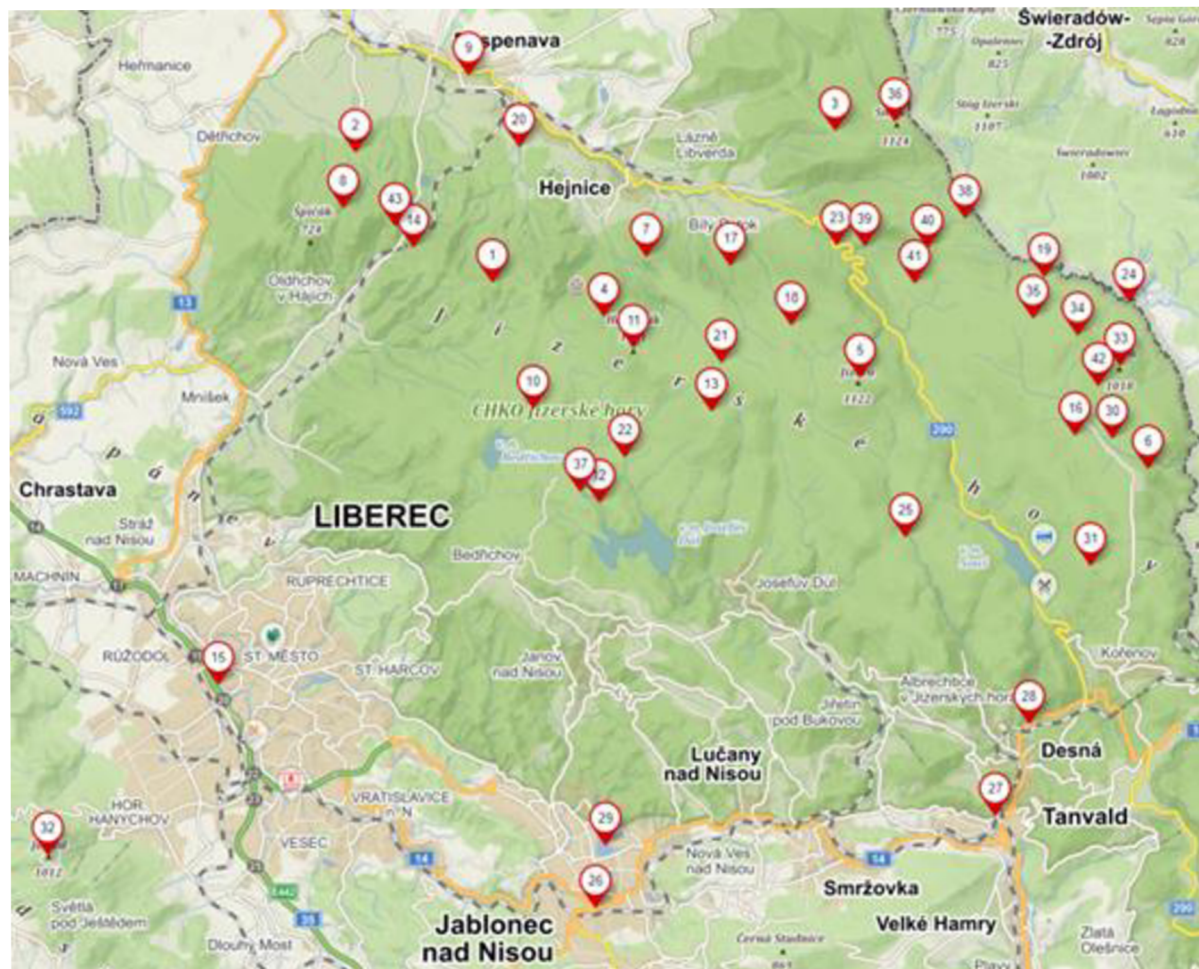
1	Lidové sady
50°46'38.368"N, 15°4'52.001"E
50.7773247N, 15.0811117E	13	Černá hora
50°49'36.874"N, 15°12'37.005"E
50.8269094N, 15.2102789E
2	U Buku
50°45'53.630"N, 15°8'24.670"E
50.7648972N, 15.1401861E	14	Sněžné věžičky
50°49'50.780"N, 15°13'17.946"E
50.8307725N, 15.2216514E
3	Česká chalupa
Nastoupilova, Liberec, Liberec
50.7868231N, 15.1110250E	15	hora Jizera
50°50'2.068"N, 15°15'34.878"E
50.8339078N, 15.2596878E
4	Maliník
50°47'27.774"N, 15°7'48.364"E
50.7910481N, 15.1301011E	16	chalupa Smědava
50°50'35.801"N, 15°16'27.020"E
50.8432781N, 15.2741719E
5	pomník Roberta Melzera
50°48'30.344"N, 15°8'19.573"E
50.8084289N, 15.1387700E	17	Velká jizerská louka
50°51'13.950"N, 15°19'44.434"E
50.8538750N, 15.3290097E
6	přehrada Černá Nisa
50°48'55.116"N, 15°8'13.937"E
50.8153100N, 15.1372047E	18	sedlo mezi Pytláckými kameny a Jelení strání
50°50'27.587"N, 15°20'17.589"E
50.8409964N, 15.3382189E
7	Olivetská hora
50°50'13.306"N, 15°8'34.403"E
50.8370292N, 15.1428897E	19	osada Jizerka – Hnojový dům
50°49'28.255"N, 15°20'16.678"E
50.8245156N, 15.3379656E
8	Bílá kuchyně
50°50'50.793"N, 15°9'1.981"E
50.8474422N, 15.1505503E	20	Safirový potok
50°49'21.680"N, 15°20'1.275"E
50.8226889N, 15.3336875E
9	Hřebínek
50°50'22.064"N, 15°9'39.240"E
50.8394619N, 15.1608994E	21	Dolní Kořenov
50°45'49.746"N, 15°22'34.333"E
50.7638183N, 15.3762031E
10	Ptačí kupy
50°50'49.306"N, 15°10'27.906"E
50.8470300N, 15.1744178E	22	Harrachov – můstky
50°46'12.443"N, 15°25'58.560"E
50.7701231N, 15.4329331E
11	Sedlo pod Holubníkem
50°50'12.795"N, 15°11'44.304"E
50.8368878N, 15.1956394E		
12	Kristiánov
50°48'46.913"N, 15°11'8.075"E
50.8130317N, 15.1855758E		

MAPY.CZ

Mapa č. 2: Stezka odvahy – Miloš Zapletal

Na této mapě jsou zobrazena místa, která Ježek, hlavní hrdina příběhu, na své pouti Jizerskými horami navštívil, ale také lokality, jež v próze pouze opakovaně zmiňoval nebo líčil.

Odkaz na online mapu: <https://mapy.cz/s/nomocasofu>

Obrázek 20: Mapa s přehledem místopisných údajů z románu Stezka odvahy

Legenda k mapě č. 2

Poledník

50°51'19.499"N, 15°8'8.636"E
50.8554164N, 15.1357322E

Skalní brána

50°53'0.159"N, 15°5'21.936"E
50.8833772N, 15.0894267E

Vlašský hřeben

50°53'15.656"N, 15°15'7.164"E
50.8876822N, 15.2519900E

Ptačí kupy / Ptačí vrchy

50°50'52.532"N, 15°10'24.650"E
50.8479258N, 15.1735139E

hora Jizera

50°50'5.497"N, 15°15'37.445"E
50.8348600N, 15.2604014E

hora Bukovec

50°48'54.217"N, 15°21'28.671"E
50.8150600N, 15.3579642E

hora Ořešník

50°51'38.626"N, 15°11'16.522"E
50.8607292N, 15.1879228E

skalní město nad Oldřichovem v Hájích

50°52'16.803"N, 15°5'6.544"E
50.8713342N, 15.0851511E

Raspenava

50°53'59.094"N, 15°7'40.422"E
50.8997481N, 15.1278950E

řeka Černá Nisa

50°49'41.651"N, 15°8'57.824"E
50.8282364N, 15.1493956E

Holubník

50°50'28.680"N, 15°11'0.956"E
50.8413000N, 15.1835989E

Blatný potok

50°48'29.299"N, 15°10'17.929"E
50.8081386N, 15.1716469E

Černá hora

50°49'39.113"N, 15°12'35.430"E
50.8275317N, 15.2098417E

Viničná cesta

50°51'46.749"N, 15°6'32.139"E
50.8629858N, 15.1089275E

řeka Lužická Nisa

15°2'32.204"E 50°46'9.620"N
50.7693392N, 15.0422789E

Safírový potok

50°49'20.119"N, 15°19'59.913"E
50.8222550N, 15.3333092E

Frýdlantské cimbuří

50°51'31.680"N, 15°12'59.705"E
50.8588000N, 15.2165847E

rašeliniště Vlčí louka

50°50'45.435"N, 15°14'13.303"E
50.8459544N, 15.2370286E

Velká jizerská louka

50°51'22.510"N, 15°19'21.907"E
50.8562528N, 15.3227519E

Sloupský potok

50°53'4.261"N, 15°8'41.795"E
50.8845172N, 15.1449431E

Černý potok

50°50'16.680"N, 15°12'47.404"E
50.8379667N, 15.2131678E

řeka Kamenice

50°49'4.075"N, 15°10'49.910"E
50.8177986N, 15.1805306E

řeka Smědá

50°51'47.152"N, 15°15'9.470"E
50.8630978N, 15.2526311E

řeka Jizera

50°51'2.652"N, 15°21'5.805"E
50.8507367N, 15.3516125E

25 **protržená přehrada na Bílé Desné**
50°48'2.095"N, 15°16'32.310"E
50.8005822N, 15.2756417E

26 **Jablonec nad Nisou**
Jablonec nad Nisou, Jablonec nad Nisou
50.7210117N, 15.1701772E

27 **Tanvald**
Hartigova stezka, Tanvald, Jablonec nad Nisou
50.7406414N, 15.3058542E

28 **Desná**
Krkonošská, Desná, Jablonec nad Nisou
50.7604086N, 15.3172694E

29 **jablonecká přehrada ve Mšeně**
50°44'3.918"N, 15°10'24.920"E
50.7344219N, 15.1735889E

30 **osada Jizerka**
50°49'17.640"N, 15°20'45.451"E
50.8215664N, 15.3459583E

31 **Zámecké kameny (v knize Zámky)**
50°47'39.318"N, 15°20'18.105"E
50.7942547N, 15.3383625E

32 **Ještěd**
50°43'57.719"N, 14°59'3.287"E
50.7326994N, 14.9842464E

33 **Jelení stráň**
50°50'13.899"N, 15°20'55.145"E
50.8371942N, 15.3486514E

34 **Pytlácké kameny**
50°50'37.412"N, 15°20'2.771"E
50.8437256N, 15.3341031E

35 **Český vrch**
50°50'50.739"N, 15°19'8.659"E
50.8474275N, 15.3190719E

36 **Smrk**
50°53'22.392"N, 15°16'20.877"E
50.8895536N, 15.2724658E

37 **Blatný rybník**
50°48'37.629"N, 15°9'55.505"E
50.8104525N, 15.1654178E

38 **Ruské kříže**
50°52'7.970"N, 15°17'45.960"E
50.8688806N, 15.2961003E

39 **Šindelový důl**
50°51'47.002"N, 15°15'42.910"E
50.8630561N, 15.2619194E

40 **Předěl**
50°51'44.808"N, 15°17'0.274"E
50.8624467N, 15.2834094E

41 **Zadní studánka**
50°51'17.587"N, 15°16'43.820"E
50.8548856N, 15.2788389E

42 **Střední jizerský hřeben**
50°49'58.142"N, 15°20'28.263"E
50.8328169N, 15.3411842E

43 **hora Kopřivník**
50°52'2.857"N, 15°6'9.733"E
50.8674603N, 15.1027036E

MAPY.CZ

Mapa č. 3: Zelenou stopou a Ztracená osada – Jan Suchl

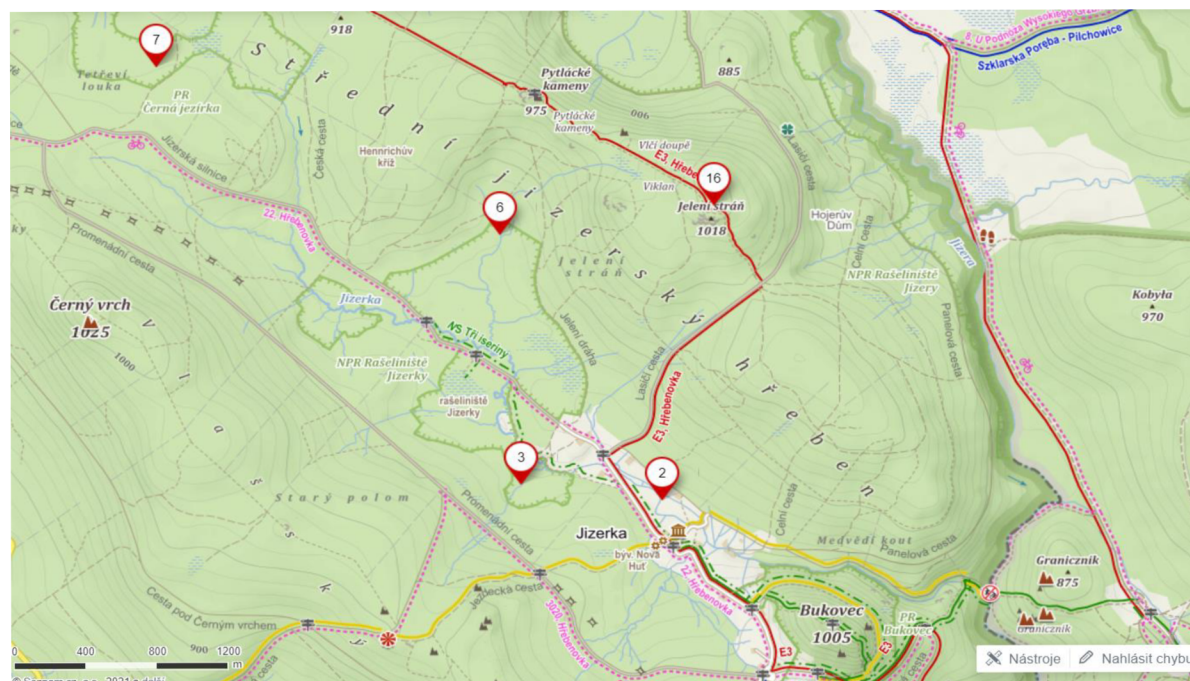
Na této mapě jsou vyznačena místa, která se objevila v románech *Zelenou stopou* a *Ztracená osada*.

Odkaz na online mapu: <https://mapy.cz/s/cuzohopene>

Obrázek 21: Mapa s přehledem místopisných údajů z románů *Zelenou stopou* a *Ztracená osada*

Většina příběhu se odehrává v osadě Jizerka, kterou Suchl popsal nejpodrobněji, a proto přikládám detail Jizerky a jejího okolí.

Obrázek 22: Mapa s detailem osady Jizerka

Legenda k mapě č. 3

Liberec

Dvorská, Liberec, Liberec
50.7660989N, 15.0717294E

osada Jizerka (v knize Bukovec/Jedlová)

50°49'15.910"N, 15°20'39.811"E
50.8210861N, 15.3443919E

Safirový potok

50°49'19.033"N, 15°19'59.303"E
50.8219536N, 15.3331397E

Harcovský potok

50°46'0.997"N, 15°5'30.375"E
50.7669439N, 15.0917708E

Frýdlant

Frýdlant, Liberec
50.9099275N, 15.0782869E

NPR Rašeliniště Jizerky (Malá slatina/slat')

50°50'7.989"N, 15°19'53.355"E
50.8355525N, 15.3314875E

Velká krásná louka (Velká slatina/slat')

50°50'40.849"N, 15°18'14.709"E
50.8446803N, 15.3040864E

bunkry

50°46'0.642"N, 15°21'29.095"E
50.7668453N, 15.3580819E

Lužická Nisa

50°46'3.745"N, 15°2'38.654"E
50.7677069N, 15.0440706E

Smrk

50°53'21.478"N, 15°16'23.427"E
50.8892994N, 15.2731742E

Poledník

50°51'20.293"N, 15°8'11.514"E
50.8556372N, 15.1365317E

Bílý potok

50°52'16.826"N, 15°13'19.423"E
50.8713408N, 15.2220619E

Smržovka

50°43'58.076"N, 15°15'35.842"E
50.7327986N, 15.2599561E

Čihadla

50°49'56.007"N, 15°14'3.531"E
50.8322242N, 15.2343142E

Černý potok

50°50'18.619"N, 15°12'48.060"E
50.8385053N, 15.2133500E

Jelení stráň

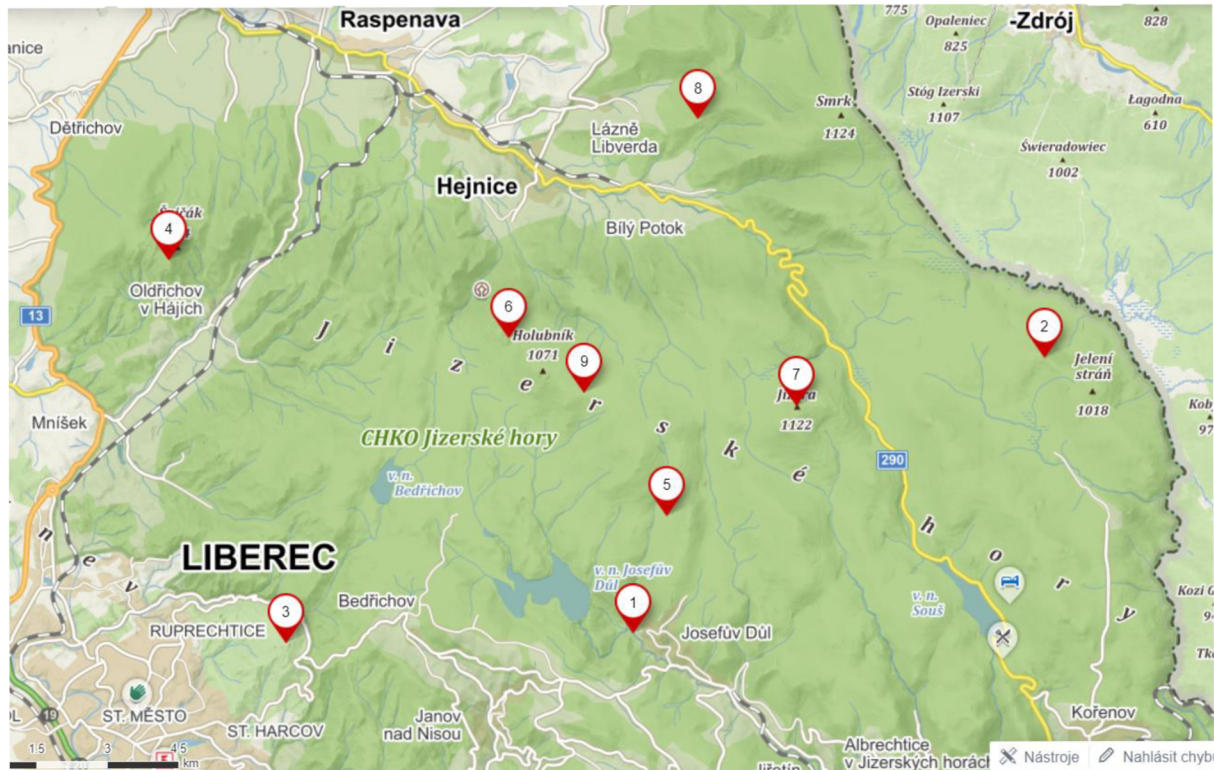
50°50'13.546"N, 15°20'54.720"E
50.8370964N, 15.3485333E

MAPY.CZ

Mapa č. 4: trilogie Senzační trio, Senzační holka a Senzační pár – Jan Suchl

Na této mapě jsou vyznačena místa, která se objevila v Suchlově trilogii.

Odkaz na online mapu: <https://mapy.cz/s/musuvolupa>

Obrázek 23: Mapa s přehledem místopisných údajů z trilogie Senzační trio, Senzační holka, Senzační pár

Legenda k mapě č. 4

řeka Kamenice

50°47'26.887"N, 15°12'38.105"E
50.7908022N, 15.2105847E

Pytlácké kameny

50°50'34.591"N, 15°20'2.897"E
50.8429422N, 15.3341381E

Žulový vrch

50°47'20.817"N, 15°6'22.854"E
50.7891156N, 15.1063486E

Strmý vrch

50°51'42.417"N, 15°4'17.491"E
50.8617828N, 15.0715256E

pomník Zimmermannova smrt

50°48'47.383"N, 15°13'14.653"E
50.8131617N, 15.2207369E

Ptačí kupy / Ptačí skála / Ptačí kámen

50°50'48.857"N, 15°10'24.452"E
50.8469044N, 15.1734589E

hora Jizera

50°50'2.068"N, 15°15'34.878"E
50.8339078N, 15.2596878E

chata Hubertka

50°53'17.762"N, 15°13'49.513"E
50.8882669N, 15.2304197E

Sedlo Holubníku

50°50'11.702"N, 15°11'45.871"E
50.8365842N, 15.1960753E

MAPY.CZ

Seznam použité literatury

Primární literatura

- SUCHL, Jan. *Senzační holka*. Vyd. 2. Praha: Erika, 1997, 136 s. ISBN 80-7191-540-2.
- SUCHL, Jan. *Senzační pár*. Praha: Erika, 1997, 172 s. ISBN 80-7190-528-3.
- SUCHL, Jan. *Senzační holka*. Vyd. 3. Praha: Erika, 1997, 203 s. ISBN 80-7190-456-2.
- SUCHL, Jan. *Zelenou stopou*. Ilustroval Jan Schmid. Liberec: Severočeské krajské nakladatelství, 1964, 242 s.
- SUCHL, Jan. *Ztracená osada*. Vyd. 2. Ilustroval Ruda Šváb. Praha: Albatros, 1988, 239 s.
- ZAPLETAL, Miloš. *Cvoci*. Ilustroval Marko Čermák. Praha: Knižní klub, 2008, 311 s. ISBN 978-80-242-2073-4.
- ZAPLETAL, Miloš. *Stezka odvahy*. Ilustroval Jiří Grbavčíč. Praha: Vydavatelství Václav Vávra, 2015, 177 s. ISBN 978-80-87875-07-0.

Sekundární literatura

- CUŘÍN, František. *Regionální prvky ve vyučování českému jazyku*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha, 1977. Vyd. 2.
- DOLAK, Jan. *Chráněná krajinná oblast Jizerské hory: 111 otázek a odpovědí aneb jak se chovat v CHKO a nepoškodit přírodu a krajinu*. Liberec: Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, 2007.
- HEGER, Vladimír. *Jan Suchl. Československý spisovatel*, Praha, 1989, 200 s. ISBN 80-202-0038-X.
- HOLUB, Zbyněk. *Region, regionalistika, regionalismus a regionalisté*. Vysoká škola evropských a regionálních studií, České Budějovice, 2007. ISBN 978-80-86708-39-3.
- HRBATA, Zdeněk, ed. a HOUSKOVÁ, Anna, ed. *Román a "genius loci": regionalismus jako pojetí světa v evropské a americké literatuře*. [Praha]: Ústav pro českou a světovou literaturu, [1993]. Ursus; sv. 4. ISBN 80-85778-07-6.
- JIRÁSEK, Ivo, ed. *ZET – Miloš Zapletal*. Univerzita Palackého, 2010, 333 s. ISBN 978-80-244-2662-4.
- KARPAŠ, Roman, Petr FREIWILLIG a kolektiv. *Jizerské hory: O historii a umění do roku 1813*. Nakladatelství RK, Liberec, 2019. ISBN 978-80-87100-43-1.
- KOUDELKOVÁ, Eva. *Literatura libereckého regionu*. Technická univerzita v Liberci, Liberec, 2014, 121 s. ISBN 978-80-7494-101-6.
- KRYSTÝNEK, Jiří. K otázce regionalismu v literatuře. In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*, s. 15.

MARTINEK, Libor. K reflexi regionalismu v české literární vědě. In: *Sborník prací Filosofické fakulty brněnské univerzity*, V 7, 2004.

MEJZROVÁ, J. *Lidová architektura v Jizerských horách*. Správa Chráněné krajinné oblasti Jizerské hory, Liberec, 2003.

NERUDA, Jan. *Menší cesty*. SNKLU, Praha, 1961.

NEVRLÝ, Miloslav. *Knihy o Jizerských horách*. Severočeské nakladatelství, Ústí nad Labem, 1981, 368 s.

SUHL, Jan. *Malé jizerské ticho*. Erika, Praha, 2005. ISBN 80-7190-770-7.

ŠUBRTOVÁ, Milena a Miroslav CHOCHOLATÝ. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež*. Libri, Praha, 2012. ISBN 978-80-7277-506-4.

Elektronické zdroje

Jizerky: Turistický region: CHKO Jizerské hory [online]. Turistický region Jizerské hory, © 2000–2021. [Citováno 20. 4. 2021]. Dostupné z: <https://www.jizerky.cz/cs/o-regionu/chko-jizerske-hory.html>

Křišťálové údolí [online]. Crystal Valley, Agentura regionální rozvoje. [Citováno 22. 4. 2021]. Dostupné z: <https://crystalvalley.cz/cs>

Lesy ČR. *Lesnické hospodaření v Jizerských horách* [online]. Copyright © 2021 Lesy ČR. [Citováno 16. 6. 2021]. Dostupné z: <https://lesy-cr.cz/wp-content/uploads/2016/12/jizerske-hory.pdf>

Resort životního prostředí [online]. AOPK ČR © 2021. [Citováno 5. 8. 2021] Dostupné z: <https://jizerskehory.ochranaprirody.cz/>

Zdroje obrázků

Obrázek 1: Rozhledna na Smrku [fotografie]. In: SUCHL, Jan. *Malé jizerské ticho*. Erika, Praha, 2005, s. 99. ISBN 80-7190-770-7.

Obrázek 2: Bukovec [fotografie]. In: SUCHL, Jan a Miloslav FULÍN. *Jizerské ticho*. Fotografovali Lubomír VÁCLAVEK, Wolfgang GINZEL a Siegfried WEISS. Severočeské nakladatelství, Ústí nad Labem, 1979, s. 26.

Obrázek 3: Řeka Jizera [fotografie]. In: SUCHL, Jan a Miloslav FULÍN. *Jizerské ticho*. Fotografovali Lubomír VÁCLAVEK, Wolfgang GINZEL a Siegfried WEISS. Severočeské nakladatelství, Ústí nad Labem, 1979, s. 117.

Obrázek 4: URBANETZ, Lothar. Podzim v Jizerských horách [fotografie]. In: Šmíd, Jan. *Jizerské hory: oblast ticha a klidu*. Pressfoto, nakladatelství ČTK, Praha, s. 25.

Obrázek 5: Suchopýr [fotografie]. In: SUCHL, Jan a Miloslav FULÍN. *Jizerské ticho*. Fotografovali Lubomír VÁCLAVEK, Wolfgang GINZEL a Siegfried WEISS. Severočeské nakladatelství, Ústí nad Labem, 1979, s. 113.

Obrázek 6: GINZEL, Wolfgang. Černá jezírka mezi klečí [fotografie]. In: Šmíd, Jan. *Jizerské hory: oblast ticha a klidu*. Pressfoto, nakladatelství ČTK, Praha, s. 24.

Obrázek 7: GINZEL, Gustav. Velká jizerská louka [fotografie]. In: Šmíd, Jan. *Jizerské hory: oblast ticha a klidu*. Pressfoto, nakladatelství ČTK, Praha, s. 28.

Obrázek 8: Jizera 1976 [fotografie]. In: SUCHL, Jan. *Malé jizerské ticho*. Erika, Praha, 2005, s. 70. ISBN 80-7190-770-7.

Obrázek 9: Jizera 1996 [fotografie]. In: SUCHL, Jan. *Malé jizerské ticho*. Erika, Praha, 2005, s. 71. ISBN 80-7190-770-7.

Obrázek 10: KALÍK, Miloslav. Rezervace mrtvého pralesa na Jizeře (1122 m n. m.) [fotografie]. In: Šmíd, Jan. *Jizerské hory: oblast ticha a klidu*. Pressfoto, nakladatelství ČTK, Praha, s. 7.

Obrázek 11: Český pojizerský roubený dům [fotografie]. In: Resort životního prostředí: Lidová architektura [online]. AOPK ČR © 2021. [Citováno 14. 11. 2021] Dostupné z: <https://jizerskehory.ochranaprirody.cz/cinnost-pracoviste/krajiny-raz-a-vystavba/lidova-architektura/>

Obrázek 12: Panský dům [fotografie]. In: SUCHL, Jan. *Malé jizerské ticho*. Erika, Praha, 2005, s. 111. ISBN 80-7190-770-7.

Obrázek 13: Řeka Jizerka [fotografie]. In: SUCHL, Jan a Miloslav FULÍN. *Jizerské ticho*. Fotografovali Lubomír VÁCLAVEK, Wolfgang GINZEL a Siegfried WEISS. Severočeské nakladatelství, Ústí nad Labem, 1979, s. 72.

Obrázek 14: Jizerka [fotografie]. In: SUCHL, Jan. *Malé jizerské ticho*. Erika, Praha, 2005, s. 59. ISBN 80-7190-770-7.

Obrázek 15: GINZEL, Wolfgang. Jizerka, v pozadí Bukovec [fotografie]. In: Šmíd, Jan. *Jizerské hory: oblast ticha a klidu*. Pressfoto, nakladatelství ČTK, Praha, s. 29.

Obrázek 16: Hnoják [fotografie]. In: SUCHL, Jan. *Malé jizerské ticho*. Erika, Praha, 2005, s. 105. ISBN 80-7190-770-7.

Obrázek 17: ŠTERM, Jiří. Start „Jizerské padesátky“ [fotografie]. In: Šmíd, Jan. *Jizerské hory: oblast ticha a klidu*. Pressfoto, nakladatelství ČTK, Praha, s. 13.

Obrázek 18: Ořešník [fotografie]. In: SUCHL, Jan a Miloslav FULÍN. *Jizerské ticho*. Fotografovali Lubomír VÁCLAVEK, Wolfgang GINZEL a Siegfried WEISS. Severočeské nakladatelství, Ústí nad Labem, 1979, s. 94.

Obrázek 19: Mapy.cz. *Mapy.cz* [online]. [Citováno 14. 11. 2021]. Dostupné z: <https://mapy.cz/s/fedogajavu>

Obrázek 20: Mapy.cz. *Mapy.cz* [online]. [Citováno 14. 11. 2021]. Dostupné z: <https://mapy.cz/s/nomocasofu>

Obrázek 21: Mapy.cz. *Mapy.cz* [online]. [Citováno 14. 11. 2021]. Dostupné z: <https://mapy.cz/s/cuzohopene>

Obrázek 22: Mapy.cz. *Mapy.cz* [online]. [Citováno 14. 11. 2021]. Dostupné z: <https://mapy.cz/s/cuzohopene>

Obrázek 23: Mapy.cz. *Mapy.cz* [online]. [Citováno 14. 11. 2021]. Dostupné z: <https://mapy.cz/s/musuvolupa>